

МОВА — КОРДОН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

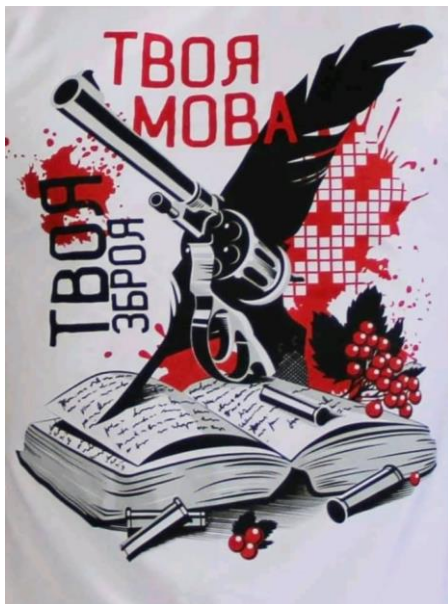
ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

МОВА — КОРДОН НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

21 ЛЮТОГО 2024 РОКУ

Львів 2024

«Мова — кордон національної безпеки»: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Львів, 21 лютого 2024 року. Львів: ЛДУ БЖД, 2024. 215 с.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Василь ПОПОВИЧ, доктор технічних наук, професор;

Василь КАРАБИН, доктор технічних наук, професор;

Ірина БАБІЙ, кандидат педагогічних наук;

Тетяна БОТВИН, доктор філософії, доцент;

Лідія ВЕРБИЦЬКА, кандидат філологічних наук;

Мар'яна ГДАКОВИЧ, кандидат філологічних наук, доцент;

Сергій СМЕЛЬЯНЕНКО, кандидат технічних наук;

Тетяна КОНІВЦЬКА, кандидат педагогічних наук;

Галина ХЛИПАВКА, кандидат педагогічних наук;

Ольга ШЕЛЮХ, кандидат філологічних наук, доцент.

Збірник укладено за тезами доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Мова — кордон національної безпеки» 21 лютого 2024 року.

Матеріали друкуються українською, польською та англійською мовами.

Збірник містить матеріали таких тематичних секцій:

- Секція 1. Мова і національна психологія. Мова як інструмент гібридної війни.
- Секція 2. Національні мови і культури в їх специфіці та взаємодії. Українська мова у світі.
- Секція 3. Актуальні проблеми викладання української мови у вищій школі.

За точність наведених фактів, самостійність наукового аналізу та нормативність стилістики викладу, а також за використання відомостей, що не рекомендовані до відкритої публікації, відповідають автори матеріалів та їхні керівники.

©ЛДУ БЖД, 2024

СЕКЦІЯ 1

МОВА І НАЦІОНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ. МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

МОВА – МАРКЕР ІДЕНТИФІКАЦІЇ (ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ФУНКЦІЯ МОВИ)

Анна БАРАНОВСЬКА,

кандидат філологічних наук Лідія ВЕРБИЦЬКА

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Мова є дуже важливим засобом вияву належності людей до певної спільноти, адже саме через мову особистості можна багато чого зрозуміти про неї, зокрема на якій території вона проживає та як ототожнюється.

Тож її ідентифікаційна функція полягає в тому що дає можливість чіткого розуміння багатьох аспектів соціокультурної ідентичності людини лише за одним її мовленням.

До прикладу, наведу ситуацію із власного життя, яка дозволила мені в іншій країні, в стресових умовах, по мові людини ідентифікувати її як особистість.

Під час повномасштабного вторгнення росії на нашу територію мені довелось поїхати в Чехію та певний період там проживати.

Одного дня, працюючи в закладі ресторанного сервісу “KFC”, я стикнулась із доволі неприємною ситуацією, пов’язаною із громадянкою держави-терориста, яка прийшла туди працевлаштуватися. Коли дівчина, знайомлячись із колективом закладу, почула як я вільно спілкуюсь англійською з іншими працівниками, то одразу запитала чи я з Америки, і в

момент коли я відповіла їй англійською, що я з України, її наче підкосило, і після хвилинної паузи, дівчина російською намагалась продовжити розмову. Мене настільки обурила така поведінка цієї особи, що я різко і доволі зрозуміло англійською відповіла їй, що я не бажаю взагалі говорити, адже враховуючи мій стресовий стан в цей період і умови, які до цього призвели, це було найкращим варіантом аби доволі етично висловити свою не лише політичну, а й людську неприязнь.

У кожному поколінні етносу його ідентифікаційна функція складалася продовж кожного тисячоліття і здобувала все більшу єдність та водночас відмінність від інших народів що власне і самовизначало кожен етнізм.

Як стверджує студент Житомирського державного технологічного університету В. Куліковський у своїй науковій роботі: “Ідентифікація виявляється у часовому вимірі: багато поколінь у минулому є нашими предками, бо говорили нашою мовою. Ідентифікація виявляється у часовому вимірі: України, Росії, Канади, Америки, Австралії та інших країн, виявляють свою належність до українства українською мовою. Ідентифікуючу функцію можна назвати ще об’єднувальною. Належність до певного народу, його культури зумовлюється етнічно, тобто походженням. Але це не завжди так. Є багато людей не українського походження, які стали українцями за духом, бо сприйняли з українською мовою українську культуру, весь світ українства, і наша земля була і є їм рідною (Марко Вовчок, Юрій Клен, та багато інших)”.

Крім цього в сучасному суспільстві враховуючи аспекти воєнного стану в нашій країні ідентифікаційна функція грає одну із основних функцій у формуванні світогляду та переконань особистості.

В реаліях сьогодення нашої держави знання рідної мови хоча б на базовому рівні неабияк впливає на крихту міжнародної підтримки.

Як стверджує українська громадська діячка та координатор фандрейзингової платформи президента України Гресь Ярослава Олегівна: “Коли я проходилась ввечері варшавським парком то була приголомшлена кількістю російської мови. Кожна друга людина. Ніби я гуляю десь по Москві. Тож є два варіанти. Варшаву непомітно окупували росіяни. Або це були українці з похибкою на поодиноких білорусів. Схиляюся до другого.

Іноземцям неможливо пояснити у чому різниця між українцями та росіянами якщо у нас одна мова.

Якщо через 568 днів великої війни мільйони людей в усьому світі вивчають українську а самі українці - ні. Хоч це і довгий екскурс в історію про те як Україну століттями накачували російською мовою контентом і т.д. т. п.

“До військових нуль питань, адже військові захищають Україну зі зброєю в руках, віддають за неї своє життя. Я бачила тисячі людей із Бахмута, Маріуполя, Донецька, які чудово заговорили українською.

Бо той хто хоче - шукає можливості, а той хто не хоче, шукає виправдання.

І власний приклад як вся родина від бабусі 85 років до дитини 6 років переходить на українську. Хай будуть якісь зриви суржик паузи бе-ме. Але іншого виходу немає. Нехай саме це буде вашим внеском у перемогу. Це єдиний спосіб зберегти Україну для наших дітей.

І єдиний спосіб без вагань ідентифікувати своїх коли ти далеко від дому.

Адже неможливо переконувати, що у нас є своя культура, музика література та отримувати їх визнання та підтримку для їх розвитку. Якщо ми самі не готові відкривати для себе Курбаса, Багряного, Кричевського та Леонтовича. Головне якщо ми самі не поважаємо свою мову як ми хочемо щоб нас поважали інші”?

Таким чином, як ми бачимо, мова є вкрай важливим маркером ідентифікації особистості за межами країни, що

дозволяє зрозуміти етнографічні особливості культури та побуту її народу. І саме ці особливості можуть чимало розповісти та допомогти сприйняти людину в соціумі за кордоном в різних умовах життя. Тож ідентифікаційна функція мови грає досить важливу роль, як і просторовому, так і у часовому вимірах її національно-естетичних, соціальних, культурних, духовних, вікових та інших параметрах.

Література:

1. Куліковський В. Функціональна роль мови у формуванні особистості. URL: ztu.edu.ua.

Інтернет-джерела:

2. Instagram сторінка – [@yaroslava.gres.instagram.com](https://www.instagram.com/yaroslava.gres).

УДК 8.80.801.8

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО СЛЕНГУ В СУЧАСНОМУ ВОЄННОМУ ДИСКУРСІ

доктор філософії Тетяна БОТВИН, Оксана ПИЛИПЕЦЬ

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

В національній фразеології відображаються особливості розвитку культури етносу, специфіка сприйняття носіями мови предметів та явищ навколишнього середовища, а сучасні реалії життя українців змушують досліджувати побут та мову різних категорій осіб. Зокрема військова агресія з боку російської федерації спонукає ознайомитись з особливостями функціонування мови військовослужбовців. Це підтверджує необхідність дослідження особливостей утворення та вживання військового сленгу.

В цілому військовий сленг представляє лінгвоментальну образну картину світу, яка містить слова, терміни, вирази, символи, асоціації та емоції, пов'язані зі зброєю, бойовими

діями, стратегією й тактикою війни, вояками, жертвами війни, пам'ятками війн, військовою технікою та іншими аспектами військового життя, та функціонує за допомогою ментальних одиниць (бойова підготовка, тактика, стратегія, зброя, бойова операція, взаємодія, координація, супротивник, розвідка, захист, наступ та інші). У сучасному світі ці образи пов'язані з технологічною війною, кібератаками та глобальними конфліктами та існують «в індивідуальній чи колективній свідомості військової сфери життя мовного співтовариства» [4, с. 65].

Дослідник Г. Судзіловський розмежовує такі поняття як «військовий жаргон» та «військовий сленг». На думку науковця, «військовий жаргон», зокрема його утворення та застосування в першу чергу пов'язане з езотеричною ціллю. Проте, на думку С. Лазаревич, ці два поняття можна вживати в якості синонімів у сучасній лінгвістиці. «Сленг – це те саме, що й жаргон (у вітчизняній літературі переважно у відношенні до англомовних країн); сукупність жаргонізмів, що є складовими шару розмовної лексики, що відображає грубе, фамільярне, а інколи гумористичне відношення до предмету мови [3, с. 78].

Дискурс як складний феномен вивчається багатьма науками, зокрема філософією, психологією, етнографією, літературознавством, лінгвістикою тощо. За визначенням О. Селіванової дискурс спрямований на «...всебічний опис і характеристику мовленнєвого спілкування людей у специфічних і стандартних комунікативних ситуаціях з урахуванням соціальних, культурних, когнітивних, психологічних, етнічних й інших чинників» [3, с. 625].

Військовий дискурс – це специфічний тип мовленнєвої діяльності, пов'язаний із військовими справами та збройними конфліктами й характеризується використанням спеціальної лексики, термінології, фразеології, а також певних стилістичних прийомів та мовних засобів, що мають свою власну мовну парадигму. В. Погонєць визначає військовий дискурс як «соціально-професійний дискурс про військову діяльність та війну як в традиційній, так і в сучасній її формах» [2, с. 46-47].

Підтвердженням цьому є твердження І. Стадник щодо воєнної ситуації, «яка, в першу чергу, вербалізується у військовому дискурсі, сприймається як свого роду “діалог” з іншими людьми та культурами, здатний відобразити мовні, культурологічні, соціальні, економічні, політичні, етнічні, національні та інші ментальні поля картини світу певної лінгвокультурної групи» [4, с. 65].

Військова царина є тим ядром, яке поєднує повсякденні уявлення про війну у свідомості як пересічної людини, так і професійного військового. Власне тому І. Стадник робить спробу визначити ступінь семантичної рівнозначності або протилежності дефініцій «військовий» і «воєнний» у дискурсах. Дослідниця акцентує увагу на тому, що “воєнний” дискурс – більш широке поняття, оскільки воно стосується всього спектру комунікативних подій – і простору війн, і простору війська» [4, с. 64].

Військовий дискурс має свої особливості в мовленні. Військова лексика є складником військової культури та впливає на багато сфер життя, зокрема на розуміння її впливу на мову та культуру в цілому, впливу війни на людське життя, вивчення специфіки військового дискурсу та комунікації.

Специфіка військової сфери діяльності полягає насамперед у тому, що ця діяльність розгортається в обстановці постійної небезпеки, в якій від швидкості, точності і коректності дій залежать життя військового колективу і успішне вирішення бойового завдання. До цієї специфіки ми можемо віднести такі риси мови, як стислість, лаконічність, гранична ясність і точність, що покликані максимально виключити будь-яку двозначність. Це знаходить своє вираження у використанні певних клішованих мовних форм, особливо в таких типах військового дискурсу, які покликані регламентувати військову діяльність, тобто команд, бойових документів (наказів, донесень і т. п.), настанов, інструкцій, статутів тощо. У військовому дискурсі кожне слово не тільки пояснює, а й переконує [1, с. 62].

Здебільшого мовні засоби включають технічну вузькоспеціальну та міжгалузеву термінологію, яка на позначення В. Погонєць презентує формальний військовий дискурс. Технічна термінологія у військовому дискурсі описує різні збройні системи, обладнання, техніку та технології. Наприклад, термін «інтерком» описує систему зв'язку внутрішньої комунікації в танку або бойовій машині піхоти.

Для неформального військового дискурсу, який містить безпосередньо неформальне спілкування у військовому середовищі та за його межами, характерні скорочення, аббревіатури, які використовують для опису процесів, обладнання та взаємодії між військовими, спрощують та прискорюють спілкування, дозволяють ефективно та швидко комунікувати у військовому середовищі, зокрема під час бойових дій. Для прикладу у військовому дискурсі частотними є: *АГС* – «автоматичний гранатомет»; *прицільний прилад* – «оптика»; *автоматична гвинтівка* – «калаш»; *граната* – «фугас»; *важка зброя* – «міномет»; *радіо* – «приймач»; *дальномір* – «лазер»; *броньована машина* – «броньовик»; *спеціальні військові операції* – «спецназ»; *солдат, який діє самостійно* – «штурмовик».

Кодові слова використовують для передавання конфіденційної інформації та відправлення секретних повідомлень. Наприклад, слово «зелений» може використовуватись для позначення ворожих сил. Фразеологічні вирази та жаргонні терміни застосовують для передачі специфічного смислу та контексту. Наприклад, військовий жаргон може містити такі поняття, як «маршрутка» (транспортний засіб, який перевозить військовослужбовців), сьогodenний термін чеський «вампір-кровосіс» – РСЗУ. Ці слова можуть бути незрозумілими для непрофесійних співрозмовників, тому їх використання рекомендується у військових контекстах.

На сучасному етапі війни росії проти України у формуванні військового сленгу з'являються нові слова –

неологізми – лексичні одиниці, що виникли для позначення нових видів озброєння, тактичних і стратегічних дій, конкретизації, персоніфікації образу противника, ставлення українців до загарбників. Такі новотвори зумовили виникнення великої кількості сленгізмів, жаргонізмів і цей процес продовжується. Військовий словник поповнили такі слова: *арта* – артилерія, артилеристи; *бандеромобіль* – авто для ЗСУ, яке доопрацювали волонтери й передали ЗСУ; *байрактарити, енлоїти, джавелініти, стингерити* та *хаймарсити* – знищувати супротивника залежно від озброєння; *дискотека* – бойові дії; *зеленка* – кущі, чагарники, лісиста місцевість; *стрічка* – колона військової техніки; *мамкувати* – не виконувати простих дій для збереження життя; *мінус* – снаряди, які запускають у напрямку противника; *звідси мінувати* – ліквідувати ворога; *мопед* – іранський дрон-камікадзе; *приліт, прихід* та *смс-ка* – попадання ворожої ракети чи снаряда; *привид Києва* – збірний образ українських пілотів; *пташка* – безпілотний літальний апарат та ін.

Виходячи з матеріалу дослідження можна зробити висновок, формування військового сленгу в сучасному воєнному дискурсі відображає поточні реалії та виклики у сфері безпеки та оборони, розуміння якого є важливим для всіх учасників воєнного процесу. Це дає змогу забезпечити ефективну комунікацію та реалізацію військових завдань з максимальною точністю та координацією.

Саме ж формування військового сленгу відіграє ключову роль у сприйнятті військових понять та стратегій, в процесі комунікації, а також залежить від багатьох чинників. Військовий сленг є не лише засобом ефективного спілкування між військовими, а й важливим інструментом для розуміння воєнного контексту для цивільного населення. Цей процес відображає сучасні тенденції в розвитку військової технології, тактики та стратегії, а також впливає на сприйняття громадськістю військових подій і конфліктів.

Література:

1. Мусурманова Ш. К. Основи воєнної термінології англійської мови. *Досягнення науки і освіти*. — 2018. — Т. 2, № 7. С. 62–63.
2. Погонєць В. В. Поповнення військової лексики та фразеології англійської мови: лінгвальний та соціолінгвальний параметри : дис. ... канд. філ. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови (Філологічні науки)». Запоріжжя, 2019. 224 с.
3. Потятиник У. О. Соціолінгвістичні та прагмастилістичні аспекти функціонування сленгової лексики (на матеріалах періодики США) : автореф. дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Потятиник У. О. Львів, 2003. 246 с.
4. Селіванова О.О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2011. 844 с.
5. Стаднік І. О. Лінгвістична відповідність понять «воєнний» дискурс vs «військовий» дискурс. *Science and Education a New Dimension*. Philology. 2016. IV(22). Issue: 99. P. 63–66.

УДК 811.161.2

**ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У СУЧАСНІЙ
РЕКЛАМІ**

*Марта Б'ЯЛИК, Надія ФЕДИШИН,
кандидат філологічних наук Христина ВОРОК
Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

У житті сучасного суспільства надзвичайно велику роль відіграє реклама, тому її вивчають дослідники багатьох наукових дисциплін (маркетологи, менеджери, юристи, філологи, психологи та ін.). Кожного дня ми чуємо, читаємо та бачимо рекламу звідусіль. Ми натрапляємо на неї навіть, не

вийшовши з будинку, наприклад, у ліфті чи на дошці з оголошеннями. Рекламу сьогодні глибоко проникла в наше життя і закріпила своє впевнене місце у ньому. Чим цікавішою та яскравішою вона є, тим більше шансів на краще поширення та споживання представленого продукту. Функції її впливу виявляються в стимулюванні до вчинку, спонуканні реципієнта до купівлі певного товару.

Але потрібно розрізнати, яку ми хочемо бачити рекламу і якою вона повинна бути у сучасному інформаційному просторі, бо всілякі оголошення та пропозиції, котрі правильно написані, розвивають та навчають реципієнта. Такий же ефект засвоєння інформації має і неякісна реклама, створена з різноманітними помилками.

Що ми бачимо сьогодні? Багатоманітні помилки трапляються і в роликах, які демонструють телеканали, і на афішах, і на білбордах (величезних щитах), і на магазинних вивісках. Рекламу є одним з найактивніших джерел порушення норм української літературної мови, а її розповсюдженість, доступність і пізнаваність серед населення перетворює рекламу на гігантський ксерокс лінгвістичних помилок. На мовленнєві недоліки звертають увагу як науковці, так і прості громадяни. Наша головна мета – боротися з такими мовними покручами.

Рекламний текст – це результат роботи фахівців багатьох галузей знань, починаючи від лінгвістів, закінчуючи копірайтерами й психологами. Мова реклами повинна відповідати таким критеріям: дотримання мовних норм, правильний переклад іноземних слів, у мінімальному обсязі тексту має бути максимальна кількість корисної та переконливої інформації. Дотримуючись цих вимог, не можна забувати і про етичні та моральні норми. Одним із шляхів уникнення помилок різного типу є підвищення мовленнєвої культури, компетентності фахівців, які створюють рекламні тексти.

Відзначимо, що правильне лінгвістичне оформлення агітаційного тексту набуває важливого значення, оскільки від нього залежить ефективність рекламного звернення. Проаналізувавши сучасні друковані тексти реклами та україномовну телерекламу, ми встановили, що досі їхня культура мови недостатньо високою. Помилки трапляються на багатьох мовних рівнях: лексико-семантичному, морфологічному, орфографічному. Порухення таких норм у рекламі кваліфікують як мовну гру.

Мовна гра – це свідоме цілеспрямоване порушення мовних норм, правил мовної поведінки, перекручення (викривлення, спотворення) мовних кліше з метою надання повідомленню більшого експресивного забарвлення. За її допомогою можна обійти цензуру, викликати задоволення у споживача, привернути увагу конкретної аудиторії.

Проте, на наш погляд, порушення норм у рекламних текстах зумовлено не прагненням створити своєрідний художній образ, а низьким рівнем освіченості копірайтерів. Можемо стверджувати, що помилки, яких припускаються в текстах, – це недогляди через незнання норм української мови.

У мові реклами ми виділили **лексичні** помилки, які трапляються внаслідок міжмовних контактів, зосібна через негативний вплив російської:

- «Покупка б/у телефонів» (*покупка* – це придбана за гроші річ, а в оголошенні йдеться про купівлю товару; *б/у, бувший* – це помилка, а правильно – *уживаний (вживаний)*);

- «Чистка коврів» (*коврів* – калька з російської, а правильно – *чистка килимів*);

- «Миттєва розстрочка» або «Гроші в розстрочку» (в українській мові є дієслово «строчити» з похідним від нього іменником «строчіння»; є й слова, що позначають протилежну до них дію – «розстрочувати», «розстрочування», але вони стосуються кравецтва, а не умов сплати під час купівлі товару. Тому, якщо мова йде про розподіл на кілька строків виплати, то стилістично кращий варіант *на виплат*;

- Ми не навчаємось в «учбових закладах» як це звучить у рекламі. Натомість в українській мові маємо ВНЗ – *вищий навчальний заклад*;

- В українській мові правильним є вживання іменника «рукавички», бо *перчатки* калькування з російської мови;

- Також у телерекламі постійно «жарять»: «смачно жаримо», «жарена курка», «олія для жарки», а має бути «смачно смажимо», «смажена курка», «олія для смаження»;

- Можна почути й таке: «скоро...» замість «незабаром...» (анонс на телеканалі «1+1»).

Стилістична тавтологія – повтор слова, спільнокореневих слів в одному або сусідніх реченнях:

- «Головне – пам’ятай про головне» («Цитрамон»);

- «Живи наживо» («Фокстрот»);

- «Крескаю поки недокрескаю» (Чипси).

Уживання слів невластивих літературній українській мові:

- «Охрана, отмена» («Розетка»);

- «Оце напромили» («Пром»);

- «Варильна поверхня» (кухонне приладдя);

- «Горлосас – горло спас» (врятував);

- «Мережа агенцій горящих путівок» (потрібно замінити неіснуючий дієприкметник в українській мові на існуючий прикметник «гарячих»).

Уведення в текст різнотипних неологізмів і сленгізмів, що особливо ефективно при орієнтуванні на молодь, як цільову аудиторію:

- «Футболіємо разом!» (спонсорська телереклама «Київстар»);

- «Оце напромили» (Пром);

- «Не гальмуй, снікерсуй» («Snikers»);

- «Таке корисне, таке смачнюшне» (крабові палички «Водний мир»).

Виділили такі **морфологічні** помилки:

- неправильне творення відмінкових форм: «Дивись найкраще по понеділках» (анонс СТБ, правильно: щопонеділка);

- «Найпомідорніша томатна паста» («Чумак»; від відносного прикметника не можна утворювати ступеня порівняння). Порушено цю норму й у рекламі «Меблі ЛВС – найсімейніші меблі»;

- неправильне утворення найвищого ступеня порівняння прикметника: «самі низькі ціни», «самі найнижчі ціни»;

- популярними помилками у рекламі медичних препаратів є неправильне визначення роду іменників: нежить, біль – жін. роду, хоч в українській мові ці слова чоловічого.

Орфографічні помилки здебільшого є такі:

- Одна з найпоширеніших помилок – відсутність необхідних дефісів або ж наявність непотрібних: «...під будь яку заставу». У такому випадку потрібно пам'ятати, що через дефіс пишуться частки казна-, хтозна-, будь-, небудь, бо-, но-, -то, -от, -таки;

- В українській мові іменник «аксесуари» пишеться лише з однією літерою «с», коли в російській з подвоєнням;

- Через дефіс пишуться іменники, які означають протилежні за змістом поняття: купівля-продаж;

- Неправильне вживання апострофа в слові «відеоз'йомка». Апостроф пишемо перед літерами я, ю, є, ї, після букв б, п, в, м, ф, якщо перед ними нема іншого приголосного (крім р), що належить до кореня; після р при роздільній вимові; після будь-якого твердого приголосного, яким закінчується префікс або перша частина складних слів. Апостроф не пишемо перед йо, або ж коли я, ю позначають пом'якшення попереднього приголосного перед а, у;

- У центрі столиці висить реклама з двома помилками. «Науковий» – вживання російської літери «Ы», замість української «и». Немає станції метро «Дорогожичи», правильно писати «Дорогожичі».

З результатів дослідження висновуємо, що серед знайдених помилок у рекламі найчастіше трапляється калькування з російської мови. Очевидно, що постійні утиски та заборони української в Україні та поза її межами під владою сусідньої імперії в минулі століття, не могли не позначитися на усному й писемному мовленні її носіїв. Іншим вагомим чинником таких помилок є незаохочення, постійні перешкоди до вивчення української на державному рівні. Ми вважаємо, що основною причиною порушення норм сучасної української літературної мови є незнання правил, некомпетентність копірайтерів та редакторів. Головним способом уникнення помилок різного типу є підвищення мовленнєвої культури, компетентності фахівців, які створюють рекламні тексти. Також важливим є той фактор, що держава не здійснює централізований контроль над рекламною продукцією. Тому необхідним є підвищення вимог до друкованої реклами й телереклами та посилення контролю за мовленнєвою культурою рекламних текстів на рівні держави.

Сьогодні чи не найбільше розхитують і знецінюють українську мову засоби масової інформації, тобто ті чинники, які повинні плекати літературні норми. Мовне безкультур'я свідомо і послідовно насаджується засобами масової інформації. Годі й говорити про пересічного громадянина, бо телевізійні ведучі часом видають такі перли, неначе замість рідної мови вивчали мову далеких островів. Причиною таких помилок є і незаохочення до вивчення української мови, якій приділяється мало уваги на всіх рівнях життя суспільства.

Ми повинні виправляти ці недоліки вже сьогодні, адже такі помилки мають фатальні наслідки, оскільки впливають на формування і стан української мовної культури. Слухова та зорова пам'ять людини здатна запам'ятовувати часто повторювані мовні покручі і потім їх відтворювати в особистому мовленні.

Література:

1. Арешенкова О. Рекламний текст як функціональний різновид мовлення. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/268531172.pdf>
2. Діброва Т., Солнцев С. Рекламний менеджмент: теорія і практика. Підручник. Київ, 2018. 367 с.
3. Телетов О. Рекламний менеджмент: підручник для ВНЗ. 3-є вид. Суми: Університетська книга, 2015. 367 с.
4. Український правопис. Київ: Наукова думка, 2019. URL: <https://drive.google.com/file/d/1p0moU61Yrg4RskpJYtIjxkiAa5vrD0mM/view>

**МОВА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ
СПАДЩИНИ В УМОВАХ ВІЙНИ**

Оксана Гатала, Юлія ДЕМ'ЯНЧУК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Політика Російської імперії та Радянського Союзу завжди була спрямована на витіснення української мови та мов національних меншин з національної платформи культурної ідентичності. Її мета це - штучне домінування російської мови, яка стала основним інструментом поневолення України. Опісля проголошення незалежності України в 1991 році в Конституції України було закріплено статус єдиної державної мови - української. Втім, це не зменшило русифікацію, яка невпинно тривала.

Під час війни, мова стала ключовим фактором національної єдності, що об'єднує суспільство на різних рівнях ідентичності (національної та культурної). Повномасштабне російське вторгнення лише посилило цей процес. Українська мова поступово починає переважати в регіонах і на територіях, де вона не була домінуючою протягом тривалого часу.

Водночас російська, хоча й залишається засобом спілкування для частини українців, перестає бути тригером єдності. Сучасна тенденція мовного вираження передбачає кілька аспектів, як от:

1. Зростання популярності української мови

Збройний напад Росії призвів до масштабного внутрішнього переміщення людей зі східної частини до центральної та західної частин України. Переважна більшість внутрішньо переміщених осіб розмовляють російською мовою. Як наслідок, багатьом внутрішньо переміщеним особам зручніше вивчати українську мову. Саме тому у 2022 році було впроваджено проєкт “Об’єднані”. Близько 50 000 осіб перейшли на українську мову, після проходження восьми курсів. Цей проєкт реалізовано у 25 українських містах та об’єднаних громадах. Як наслідок, понад 1,3 мільйона іноземних користувачів активно почали вивчати українську мову. Особливо популярною вона стає в країнах, які приймають найбільшу кількість українських біженців. За даними онлайн-платформи Data Analytics, попит на вивчення української мови зріс на 25 % в Ірландії, 16% у Німеччині, 18% у Польщі, 15% у Нідерландах та 13% у Чехії порівняно з 2022 роком.

Аналогічно, у Німеччині популярність української мови за рік підскочила з 36-го на 15-те місце, а в США - з 36-го на 22-ге місце.

2. Розширення україномовної аудиторії

Про розширення україномовної аудиторії свідчать і соціологічні дослідження, проведені на основі загальнонаціональних опитувань. Його результати виявилися такими: за період з 2012 по 2022 рік кількість носіїв української мови зросла з 57% до 76%; кількість російськомовних українців зменшилася на 14%; російсько-українська війна зміцнила українське суспільство. Все це суттєво вплинуло на ставлення громадян до статусу державної української мови.

Переважна більшість респондентів (83%) висловили думку, що українська мова має бути єдиною державною мовою.

3. Громадський захист української мови

Важливим елементом захисту української мови у воєнний час є громадські ініціативи. Йдеться про протидію впровадженню російської мови на окупованих територіях, і підтримка мовної освіти та культурних ініціатив, спрямованих на збереження та популяризацію української мови. Важливу роль у цьому процесі відіграють громадські організації, активісти та волонтери, які мобілізують суспільство та протидіють спробам асиміляції.

Таким чином, мова виступає ключовим елементом культурної спадщини та національної єдності. Українське суспільство в умовах війни диктує мовну політику верхівці влади, яка полягає у єдиній державній мові - українській.

Література:

1. Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). Соціологічна група «Рейтинг». 25 берез. 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_issue_in_ukraine_march...

2. Володимир Кулик. Мова та ідентичність в Україні на кінець 2022-го. Збруч. 07 січ. 2023. URL: <https://zbruc.eu/node/114247>

3. Зміни в українському суспільстві за рік повномасштабної війни. Info Sapiens. 23 лют. 2023. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/socpol-research-single-page?id=259>

4. <https://sumy.life/novyny/v-ukraini/12960-96-frilanseriv-perejshli-na-uk...>

5. <https://life.pravda.com.ua/society/2022/12/10/251781/>

**«СНОВИГАЮ ПО ОЦЬОМУ ЧОРТОВОМУ БОЛОТОВІ»:
ПЕТЕРБУРГ У РЕЦЕПЦІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**
кандидат філологічних наук, доцент Мар'яна ГДАКОВИЧ
Львівський державний університет внутрішніх справ

Одним з найбільших парадоксів українського генія Шевченка є власне сама його УКРАЇНСЬКІСТЬ, адже, на перший погляд, Бог і доля вели його так, що українцем та ще й поетом (тобто митцем, проявленим у слові) Тарас Шевченко аж ніяк не мав би стати. Пригадаймо коротко історію життя поета.

Восени 1828 р. Шевченко виїжджає з паном Енгельгардом з України – Тарасові тоді всього 14 (!) років, і більше в Україні він постійно ніколи не жив. Щойно 1843 р. (з травня по грудень) – через п'ятнадцять років після виїзду – Т.Шевченко здійснює першу подорож Україною, заїжджаючи і в рідне село. З квітня 1845 р. до квітня 1847 р. відбувається друга подорож поета Україною, яка закінчується арештом Шевченка і відправленням його до Петербурга. Далі, як відомо, вирок і 10-річна солдатська каторга поета ще далі від України на окраїнах імперії – в Орську, Оренбурзі, Мангишлаку (нині – Казахстан). Звільнений 1857 р. з солдатчини, Шевченко їде Москву, згодом у Петербург. Діставши з чималими труднощами дозвіл, Шевченко влітку 1859 р. повернувся в Україну, де не був дванадцять років. Тут відвідав своїх рідних (у Кирилівці) та декого з давніх знайомих. У перших числах серпня 1859-го Шевченко приїхав до Києва й оселився на межі Куренівки та Пріорки, на Вишгородській вулиці. Його мрії одружитися та придбати землю над Дніпром не здійснилися: Шевченка втретє заарештували і після кількох допитів зобов'язали повернутися до Петербурга. На світанку 14 серпня 1859 р. поет диліжансом через Ланцюговий міст, що на Дніпрі, виїхав з України – як виявилось, це було останнє побачення з рідною

землею. Повернеться Шевченко додому вже в домовині – і нарешті ця остання подорож оселила поета в Україні назавжди.

Якщо вдатися до простої арифметики, то зі свого короткого життя – 47 років Тарас Шевченко провів в Україні всього лише 17 років (14 з них – це перші дитячі й підліткові). Доля зіграла з Шевченком злий жарт: в Петербурзі поет прожив 18 років. Чим же було це місто для Шевченка?

Для багатьох талановитих українців імперська столиця ставала другим домом, розкриваючи ласкаві обійми і відкриваючи блискучі перспективи. Серед тогочасного петербурзького бомонду українців було найбільше – згадаємо лише М.Гоголя, В.Жуковського, І.Сошенка, Є.Гребінку, О.Афанасьєва-Чужбинського, В.Білозерського, М.Костомарова, П.Куліша, М.Вовчок. Дехто, як наприклад, Гоголь був розчавлений владною поставою та імперським столичним блиском настільки, що намагання злитися з цим петербурзьким світом спричинило його духовне і культурне роздвоєння (що й закінчилося фізичним). Хтось використовував можливості для кар'єрного росту і спокійно пов'язував свої життєві плани з столицею (дісталось їм від Шевченка – «Людській шашелі. Няньки, дядьки отечества *чужого*»).

Здавалося б, що для Шевченка Петербург – місто його юності, місто звільнення з кріпацтва, місто навчання в Академії, місто, в якому він врешті-решт прожив найбільшу частину свого життя – мав стати своїм. А проте: найбільша українська книга про українців і для українців, з найпотужнішим дотепер антиімперським і антиросійським голосом, – «Кобзар» зародився і вийшов у столиці Російської імперії Петербурзі.

Визначальним у світогляді Тараса Шевченка є його україноцентризм, і відповідно крізь призму власної нації він сприймав й інший світ. Україна для Шевченка – це рай, поетова земля обітована: *«згадавши той веселий край, і Дніпр той*

дужий, крутогорий...і молодий той грішний рай!»; «Я тільки хаточку в **тім раї** благав, і досі ще благаю, щоб хоч умерти на Дніпрі, хоч на малесенькій горі»; «Здається - **кращого немає нічого в Бога, як Дніпро та наша славная країна...**». Як зауважив О.Бігун: «Тема України семантично поєднує мотиви родини, братерства, минулого, рідного, любого, теплого «свого» простору [1].

На відміну від тогочасних та й багатьох теперішніх земляків, Шевченко розумів, що цей рай втрачений саме через Московщину, а Петербург – зажерлива столиця, що постала на шляхетних козацьких кістках: «*Царю проклятий, лукавий, / Аспиде неситий! / Що ти зробив з козаками? / Болота засипав/ Благородними костями;/ Поставив столицю/ На їх трупах катованих!*» («Сон»). Петербург був містом не просто чужим, але й глибоко ворожим, символом царювання і ненависного московського панування. Місто, постале на болотах (у містерії «Великий льох» перша ворона уособлює Петра I, ця ворона з неприхованою зловтіхою згадує, як вона «...на Ладоду так гурти за гуртом виганяла та цареві **болота** гатила») у рецепції Шевченка стає болотом: «*У долині, мов у ямі, / На багнищі город мріє;/ Над ним хмарою чорніє/ Туман тяжкий*». На противагу «своїй стороні», тема чужини розкривається через ланцюг негативно маркованих образів-мотивів. Так, «образ чужини реалізується через поняття «Московщина» як уособлення чужого часопростору, що реалізується в поемі Шевченка «Сон» топосом Санкт-Петербурга через образи-міфологеми хтонічного долу («болото», «яма», «туман») [1].

Ставлення до Петербурга як до чужини було незмінним упродовж усього життя: «*А до того — Московщина, / Кругом чужі люде*» («До Основ'яненка»); *Тяжко мені / Витать над Невою./ України далекої, / Може, вже немає./ Полетів би,*

подивився./ Так Бог не пускає./ Може, Москва випалила/ Дніпро спустила. («Сон»).

Показовими також є листи Шевченка.

Лист до Я. Кухаренка (30 вересня 1842 р.): «Спасибі тобі, мій сизий голубе, що не забуваєш мене **на чужині** одинокого. Ми **пропадаємо в цьому проклятутому Пітері**, щоб він замерз навіки, тут тепер 10° морозу, не вам кажучи, а кожуха нема, чорти б убив його батька, і купила нема» [5].

Лист до П. Корольова (18 листопада 1842 р.): «**Приїхав у це прокляте болото** та й не знаю, чи вже й виїду. Хоч лікар і говорить, що нічево, одначе так кивне головою, що аж сумно дивиться. Сьогодні оце трошки легше стало, можна хоч перо в руках удержати.... Молю тільки милосердного Бога, щоб поміг мені весни діждати, **щоб хоч умерти на Україні**» [5].

Лист до Г. Тарновського (25 січня 1843): «А я... чортзнаю, не то роблю що, не то гуляю, сновигаю **по оцьому чортовому болотові** та згадую нашу Україну. Ох, якби-то мені можна було **приїхати до солов'я**, весело б було, та не знаю, спіткали мене прокляті кацати так, що не знаю, як і випручатся» [5].

Власне життя у Петербурзі Шевченко подає в міфологічному ключі – це мандри під боком у Мінотавра (хоча його не називає, але алюзія зрозуміла): «**Кума моя і я в Петрополіськім лабіринті** блукали ми – **і тьма, і тьма....**», – з того лабіринту і тьми Петербурга Шевченко так прагнув утекти в Україну! Але не зміг. Т.Шевченко в листі до Марії Максимович (у травні 1859 р.) пише: «**Перше в столицю не пускали, а тепер з цієї смердячої столиці не випускають. Доки вони будуть знущатись надо мною**» [5]. А в листі до Марка Вовчка (М,Марковички) в Дрезден (у травні 1859 р.) Т. Шевченко зазначає: «Я й досі ще тут (у Петербурзі). **Не пускають додому і печатати («Кобзаря») не дають. Не знаю,**

що їй робити. Чи не повіситись? Ні, не повішуся, а **втечу на Україну, ожениюся і вернуся, як умитий в столицю**» [5]. 5 жовтня 1860 р., після драматичного розриву з Ликерою Полусмак поет у відчай писав до брата Варфоломія: **«Я одурію на чужині та на самоті!»** [2].

Шевченко не лише не хотів жити в Петербурзі/Московщині/ чужині, але й померти/бути похованим тут: **«Отже таки й на чужині./ Хотілося б... Та й то для того,/ Щоб не робили москалі / Труни із дерева чужого / Або хоч крихотку землі/ Из-за Дніпра мого святого / Святії вітри принесли/Та й більш нічого»** («Не гріє сонце на чужині»); **«Нехай ще раз усміхнеться / Серце на чужині,/ Поки ляже в чужу землю / В чужій домовині»** («До Основ'яненка»).

І наостанок, для повного розуміння Шевченкової рецепції Петербурга варто залучити й Шевченків художній доробок. Збереглося 835 творів Тараса Шевченка, що дійшли до нашого часу в оригіналах, а також у копіях, що їх виконали художники ще за життя Шевченка. Улюблена тема картин і малюнків, і гравюр – це Україна. А що ж Петербург? Як він відобразився у художній спадщині? Знаково, що проживши стільки років у Петербурзі, Тарас Шевченко серед численних живописних та графічних робіт цьому містові присвятив лише один малюнок (!) – «Куток Смоленського кладовища в Петербурзі». Першу могилу Шевченко собі напророкував.

Література:

1. Бігун О. «Свій/чужий»: семантичні моделі міста і села в поезії Тараса Шевченка. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Філологія. 2018 № 33. Т. 1. С. 13 – 15.

2. Мельниченко В. «А москалі і світ Божий в путо закували». <https://naps.gov.ua/ua/press/releases/2803/>.

3. Нахлік Є. Шевченкове протиставлення України та Московщини, українців і росіян. <https://zbruc.eu/node/115248>.

4. Шевченко Т. Кобзар. Х.: Школа. 2022. 576 с.

5. Шевченко Т. Листи до різних осіб. <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev601.htm>.

**РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ОСВІТЬОГО
СЕРЕДОВИЩА В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ**

*кандидат наук з державного управління,
доцент Зоряна ГОНТАР*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Повномасштабна військова агресія рф проти України, спрямована на геноцид українського народу, принесла масштабні руйнування, вимушене внутрішнє переміщення учасників освітнього процесу, їх виїзд за кордон, знищення українських освітян на тимчасово окупованих територіях, незаконне вивезення українських дітей на територію росії, навчання в умовах блекауту та колосальний психологічний тиск. Російські великодержавні покидьки цілеспрямовано б'ють по нашій освітній інфраструктурі, на сьогодні вже понад 3 тис. закладів освіти постраждали внаслідок бомбардувань і обстрілів, із них близько 300 закладів зруйновано повністю. Ворог робить усе для знищення української освіти, бо чудово розуміє її силу. Російську ж освіту використовує як інкубатор для створення безвольних громадян [1].

Основна мета трансформації системи освіти України – поставити в центр уваги людину, її потреби й цінності. Тільки освічені українці можуть створити міцну, життєздатну державу, збудувати сучасну економіку, забезпечити майбутнє прийдешніх поколінь. З огляду на це Міністерство освіти і науки

Україні особливу увагу приділяє тому, щоб українські діти, хоч би де вони перебували, змогли продовжити навчання в українській освітній парадигмі.

В умовах війни в Україні роль міжнародного співтовариства в забезпеченні безпеки освітнього середовища визначається різними способами та ініціативами. Декілька ключових аспектів в цьому контексті включають: міжнародні організації, такі як ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, та інші, надають гуманітарну допомогу та фінансову підтримку для відновлення освітньої інфраструктури, відновлення шкіл, закупівлі навчальних матеріалів та надання психосоціальної підтримки учням та вчителям.

З початком повномасштабної збройної агресії РФ проти України МОН активізувало співпрацю з міжнародними партнерами, сформувавши потужну міжнародну коаліцію для пошуку всебічної допомоги з розвитку української освіти й науки. За результатами цієї співпраці у 2023 р. різноманітна підтримка сферам освіти та науки України здійснювалась у рамках понад 160 проєктів і програм із загальним обсягом фінансування близько 1,2 млрд євро. Загалом відгукнулися більш ніж 50 організацій та урядів іноземних країн, серед яких спеціалізовані структури ООН, органи ЄС, уряди країн, міжнародні громадські організації.

Міжнародні спостерігачі та організації з прав людини відіграють важливу роль у моніторингу ситуації з безпекою освітнього середовища, допомагаючи виявляти порушення та надаючи об'єктивні звіти щодо стану освіти в умовах конфлікту.

Міжнародне співтовариство може використовувати свій політичний вплив для тиску на конфліктні сторони та вимагання виконання міжнародних стандартів забезпечення безпеки освітнього процесу.

Міжнародне співтовариство може працювати на те, щоб забезпечити, щоб освітні можливості були доступні для всіх,

незалежно від їхньої географічної розташованості чи соціального статусу.

Міжнародні організації надають підтримку біженцям та внутрішньо переміщеним особам, забезпечуючи їм можливість отримати освіту в умовах вимушеного переселення.

Міжнародні організації співпрацюють з урядовими та неправильними структурами для впровадження стратегій безпеки та відновлення освітнього процесу. Зазначені конкретні проекти та ініціативи, які вже реалізуються на міжнародному рівні, підтримують освітнє середовище в Україні в умовах війни, та використовують конкретні факти та дані для підтримки.

Сьогодні перед Україною постає безліч викликів, які необхідно подолати. Зокрема, потрібно створити умови для здобуття освіти в умовах війни та вимушеної міграції, досі наявного впливу корупції, з одного боку, та забезпечити євроінтеграційні процеси, врахувати тенденції глобалізації – з іншого. Усе це зумовлює гостру потребу в пошуку нових підходів до розвитку освіти і науки, що мають відповідати на всі запити сучасності й майбутнього, задовольняти потреби українців. Наразі Міністерство разом із майже 1 700 експертами продовжує роботу над створенням Національної стратегії освіти і науки України, уже напрацьована Візія майбутнього української освіти і науки. В основі бачення майбутнього – прагнення українців до європейської інтеграції, забезпечення важливих для нас загальнолюдських та європейських цінностей. Дитина, її життя, безпека й доступ до освіти були та залишаються у фокусі уваги держави, оскільки діти є найважливішими агентами змін і побудови майбутнього.

Усупереч наявним перешкодам українська освіта обов'язково стане сильнішою після теперішніх випробувань, ключем до відновлення сподівань і можливостей для майбутнього кожного громадянина України, допомагатиме людям знайти своє місце в нових реаліях, буде основою прогресу та розвитку нації, фундаментом її майбутнього.

Література:

1. Концепція безпеки закладів освіти : розпорядження КМУ від 07.04.2023 № 301-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-skhvalennia-kontseptsiibezpeky-zakladiv-osvity-i070423-301>
2. Цифрова трансформація освіти і науки / МОН. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciya-osviti-ta-nauki>
3. Освіта України в умовах воєнного стану : інформ.-аналіт. зб. / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». 2022. URL: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/education-of-ukraine_2022.pdf

ЗНАЧЕННЯ МОВИ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ В УКРАЇНІ

Кароліна ГРОМЧЕНКО

Вінницький державний педагогічний університет

ім. М. Коцюбинського

Сьогодні наша країна перебуває у досить складний час – повномасштабне вторгнення Росії на територію України. З цього моменту відбулося багато змін та переосмислення подій, а саме в цей час активно почали звертати увагу на мову. Населення України поділилося на три категорії: перша категорія – категорично проти російської мови в Україні, друга категорія – обуренні на тих, хто забороняє і критикує людей за те, що вони розмовляють російською і відповідно схвалюють цю мову (російську), і третя – це категорія, яка не приняла ніяку сторону і розмовляє так, як зручно. Також приділена увага на мову була з 2012-2013 роках. Саме в цьому періоді на Півдні вже йшлося про зміну української мови на російську, тобто розмовляти – тільки нею, прибрати українськомовні школи і впровадити

російськомовну літературу. Ми знаємо, що ще з далекої історії, хотіли знищити слов'їну мову, як наприклад, в 1876 році видали Емський указ про заборону української мови [6], в 1933 році Сталін Й. В. – надав телеграму припинення «українізації» і викоринити українських письменників [3], а все почалося в XVII столітті у 1620 році [3].

В загальному, що таке мова? Мова – це сукупність певних слів або словосполучень, через що люди спілкуються між собою [4]. Яка значущість мови для людини? Засіб, через який ми можемо виражати свої відчуття, думки, співаємо пісні, вчимося образно мислити, і головне спілкування між людьми – це все належить до мови. Важливим питанням є те, як використання мов впливає на політичну динаміку. У своїй книзі «Мовна політика та соціальні зміни», лінгвіст Р. Бемфорд досліджує роль мови в соціальних і політичних змінах. Він стверджує, що мова може бути інструментом для революції, або для консолідації влади [5, с. 144].

До 2022 року в Україні не так активно звертали увагу на те, якою мовою розмовляє народ. Так, були деякі інциденти раніше, наприклад: в Києві, в магазині не продавали товар тому, хто розмовляв російською мовою (2012-2013 р.), але це все швидко втихомирювалося і забувалося. Так ось, Росія знов вторглася, щоб зламати українську націю, українську мову. Почала писати і посилати фейки у соціальних мережах, таких, як Facebook, Instagram, Twitter, було дуже помітно в самих коментарях, навіть були спроби розмовляти нашою мовою, також у новинах, на платформі Google і т.д. Вони писали під тінню масової інформації, наче багато людей проти тих, хто спілкується російською і спричиняють перепони для них, і це було для того, щоб розділити націю і посварити людей із-за мови.

Людина, яка виросла і розмовляла на певній мові, то в загальному, важко перейти на іншу. Здається на перший погляд, що легко перейти з російської на українську, але це не так,

агресивно ставляться до людей, які вживають ворожу мову і в загальному хочуть прибрати з лексики і спілкування [2].

Карта 2. ■ – у великій степені категоричні проти рос. мови ■ – у меншій степені

Нині в Україні відбувається покращення мовної теми. Ми рухаємося в правильному напрямку. Видатний та впливовий дослідник мовної політики Кулик В. вважає: «Українська мова справді стала за роки незалежності сильнішою і культурно, й політично. Не лише з'явилося набагато більший спектр культурних продуктів цією мовою, а й суспільне сприйняття цих продуктів стало набагато прихильнішим, хоч воно все ще позначене впливом імперського спадку, бо для багатьох людей україномовне залишається менш вартісним чи менш якісним, ніж російськомовне. З політичного погляду українська мова утвердилася в ролі єдиної державної, і на цю роль зазіхають нині лише маргінальні діячі» [1, с. 386].

Для людей, які перейшли на українську мову чи намагаються перейти, можна сказати, що в них все вийде, як кажуть «не все одразу». Це великий вклад у розвиток для своєї держави, так і в мову. Означає те, що вона не зникне, буде панувати серед країн, а ще найголовніше – буде жити Україна, наша держава. Таким людям можна побажати, щоб не

соромилися того, що в них щось не виходить, адже багато людей на це не звертають уваги.

Отже, в більшості для українського народу, значення мови – на другому плані, оскільки на першому – головне це відносини між людьми, взаємодопомога і взаємозв'язок. Буває, що із-за мови повстають один на одного і це на жаль, сумно, і цим ворог хоче роз'єднати український народ, але йому все одно не вдасться викоринити українську націю і мову, оскільки ми вже знаємо з нашої давньої історії.

Література:

1. Андрощук О. В. One Ukraine or many? Історіографічні дослідження в Україні. 2017. Вип. 27. С. 384 – 439.

2. Вікіпедія, російська мова в Україні, URL: <http://surl.li/aobzр> (дата звернення: 01.02.24 р.).

3. Вікіпедія, хронологія утисків української мови, URL: <http://surl.li/aedev>; (дата звернення : 01.02.24 р.).

4. Електронний ресурс «Що таке?», URL: <http://surl.li/qerрz> (дата звернення: 01.02.24 р.).

5. Красіонова О. Б, Черниш М. Р. Участь ООН у врегулюванні військового конфлікту на території України. Часопис української історії. 2016. Вип. 34. С. 143 – 147.

6. Сарбей В. Г. ЕМСЬКИЙ АКТ 1876 [Електронний ресурс]. Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ: В-во "Наукова думка", 2005. 672 с.: іл. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Emsky_akt_1876 (дата звернення: 01.02.24 р.)

**ПРО ФОЛЬКЛОРНІ МОЛИТВИ ЯК ВЕРБАЛЬНИЙ
КОМПОНЕНТ ДАВНІХ НАРОДНИХ ОБРЯДІВ ГАСІННЯ
ПОЖЕЖІ В УКРАЇНІ**

*кандидат філологічних наук, доцент Ігор ГУНЧИК
Львівський національний університет імени Івана Франка*

Серед українців та інших слов'ян у давні часи побутовали нетрадиційні засоби гасіння пожеж, ефективність яких неодноразово підтверджували тогочасні писемні джерела. У своїй основі це були народні обряди, які не передбачали традиційного приборкання вогню шляхом заливання його водою. Такі ритуали ґрунтувалися на стародавніх народних уявленнях і віруваннях про вогонь як надприродну божественну стихію, на яку можна було вплинути комунікативно через слово і мову, що становили вербальний компонент обряду. Нерідко його могли доповнювати інші складові компоненти – певні сакральні дії та атрибути, які збільшували ефективність усього ритуалу гасіння пожежі.

Прикладом такого обряду гасіння пожежі може бути рідкісний і порівняно недавній запис польських дослідників, який було надруковано в етнолінгвістичному збірнику 80-х років ХХ століття під редакцією відомого професора з Любліна Єжи Бартмінського [5, с. 133]. Загалом у польській науковій літературі про походження самого явища пожежі міститься чимало цікавих свідчень і міркувань, співвідносних із загальнослов'янськими. Скажімо, К.Мошинський у праці «Народна культура слов'ян» зазначав, що за своєю природою пожежа наслана від Бога [9, с. 501]. Інша дослідниця з Польщі Й.Шадура, вивчаючи народні вірування та дотичні матеріали, також констатувала: «*Пожежа вважається за кару Божу, що надіслана через Бога..., виникає з попускання Божого, вибухає там, де гнівається Бог... Крім Бога, її може насилати Ісус або Божя Мати...*» [10, с. 122]. У фольклорно-етнографічних записах відомого збирача О.Кольберга йдеться про ще один цікавий момент – можливість побачити суб'єкта та винуватця

появи пожежі: «Коли знайдеться щаслива від Бога людина і вилізе на грушу або інше фруктове дерево, то звіди побачить у вогні підпалювача» [7, с. 3].

Більшість думок і тверджень дослідників зводяться до тези, що просторово-часова поява пожежі має каральну функцію і стосується зазвичай конкретних фактів й адресатів. Славист А.Топорков уважав її стихійним явищем, «яке надіслане людині в покарання за порушення заборон, правил поведінки й морально-етичних норм як Божа кара». Історик релігії Мірча Іліаде порівнював пожежу із функціонально аналогічними стихіями потопу, бурі, землетрусу і твердив, що «в космічному й антропологічному планах... це означає не кінцеве згасання, а тимчасове повернення у сферу безформного, після чого виникає нове життя або «нова людина», залежно від того, чи йдеться про космічне, біологічне, чи езотеричне» [4, с. 83].

Виходячи з цих та інших міркувань, наведений польський обряд гасіння пожежі та інші подібні ритуальні структури можна розглядати як своєрідний ефективний засіб «для урегулювання порушень, викликаних раптовим вторгненням сил чужого світу» (А.Байбурін), яким у нашому випадку є неконтрольована для людини і небезпечна вогненна стихія. Важливим, на нашу думку, і ключовим моментом виконання цього польського народного обряду є наявність у ньому вербального компоненту – короткого тексту, через який здійснювалася комунікація з феноменологізованим явищем вогню як своєрідною живою антропоморфною істотою. Подібні тексти в польській усній традиції дуже схожі й жанрово співвідносні з народними молитвами або молитовками (*modlitwy, modlitewki ludowe*), які досліджували Анна Бжозовська-Крайка, Малгожата Зовчак, Пьотр Ковальський та інші вчені з Польщі [6, 8, 11, 12]. Єдине, що їх відрізняє від інших польських усних молитовних утворень, це те, що вони належать не до індивідуально-охоронної та лікувально-

медичної тематичної групи, а до суспільно-громадської, яка пов'язана з етнокультурою людської спільності.

Українські наукові архіви – і державні, й особисті, а також різноманітні збірники, видання, інші джерела фольклорно-етнографічних, діалектологічно-етнолінгвістичних матеріалів, на жаль, не зберегли значної кількості подібних записів народних обрядів гасіння пожежі з наявними у них вербально-текстовими компонентами. Нам відома їх незначна кількість у вигляді п'яти фіксацій, чотири з яких подаємо за хронологічним порядком:

1) *«Замовка, коли в кого пожар станеться, заговорить так, щоб больше не расходився: «Благообразный Иосифъ съ древа снемъ Пречистое тѢло Твое, плащаницею чистою обвивъ, ѿ благоуханьми во гробѢ новѢ покрывъ, положи» (Тропарь). «Ишов Христос Седрою рікою, Христос став, вода стала, на тім місті огонь став: Святий Власій, прийми свої власи!» [2, с. 66].*

2) *«Ходя около огня: «Помагайбу, Митре брате!» «Здорова (так!) була, моя мати!» «Не я твоя мати, твоя мати у вогні, под сковородою сквареться і пряжеться, да не розширяється: і ти, Дмитре брате, і скварись, і пряжись, да з-под сковороди не розширяйсь; як орел у полі літаєть, крилами полом'я потушаєть» [2, с. 66-67].*

3) *«Як пожар гореть, то ше я згадала. То мати міні ше розказувала. Ну то як, примѣрно, хата гореть, шоб ни загорілася. Треба брати ікону Спасітеля. І три рази треба обуйте. І треба так говурети: « Сватей Вілійон, Ни йде високо, Ни бире широко. Набрав на себе, І хватить із тебе». Ме кажимо – вогонь, а по-божественному... – Вілійон. То три рази обходять із Спасітельом од пожару. І три рази приказують. Сначала «Отче наш», а тоді кажиця: «Сватей Вілійон...»*

4) *«Я ото чула, колесь ни знала, ходели з іконою «Неопаліма купина»... Ото ходели, тре рази обходили тоє, шо гореть, і вже дальше... молитва, значить: « Сватей Аркадій, Ни живе багато, Ни йде далеко, Ни займай широко. Займай*

тільки, Скільки тобі треба. Йде вгору, Як свіча до неба». Ото так тре рази говорели... І я ще «Отче наш» до лукавого разом говорела. Ото так тре рази з іконкою треба обуйте. Адеге в мене в куточку побачите, іконка є така».

Усі чотири записи обрядів із текстами народних молитов мають свою історію походження й були зафіксовані в різних умовах й у відповідні часові періоди. Перші два фольклорні твори опублікував 1874 року відомий український етнограф і фольклорист П.Єфименко у своєму «Збірнику малоросійських заклинань». Обидва твори під номерами 210 і 211 належать у цьому виданні до функціонального різновиду «від пожежі» і включені до тематичної групи під назвою «Відношення до природи», яку дослідник, як і інші 8 груп, називав «відділами». П.Єфименко вказував, що ці два тексти взяті з «Рукописного лічебника», до якого входили «різного роду медичні та господарські поради з 9 заклинаннями» [2, с. IV]. Цей рукопис, як зазначено в ньому, було переписано 1793 року. Він належав дідові неназваної особи, яка передала його дрібнопомісному поміщику Городницького повіту Чернігівської губернії [2, с. IV].

Третій і четвертий фольклорно-етнографічні записи текстів значно пізнішого походження і були зафіксовані через більш як 200 років від часу знаходження рукопису з двома попередніми творами. Аудіозапис третього з них з обрядовим коментарем самого респондента було здійснено в липні 1996 року в селі Невір Любешівського району Волинської області, яке знаходиться на території історико-етнографічного району Західного Полісся. Відомості про давній обряд гасіння пожежі надала місцева жителька, паспортну інформацію про яку було задокументовано й збережено. Їх записав сам автор статті під час Міжнародної експедиції «Славія-2000», яку в той час проводив Полісько-Волинський народознавчий центр Інституту народознавства НАН України за керівництва професора

В.Давидюка з Луцька. Пізніше цю наукову установу було перейменовано в Інститут культурної антропології.

I, насамкінець, четвертий текст із народним обрядом гасіння пожежі в селі Ляховці Малоритського району Брестської області (Республіка Білорусь) у грудні 2000 року від місцевого респондента зафіксувала Ольга Сай – тодішня студентка Брестського держуніверситету. Аудіозапис було зроблено в рамках проходження фольклористичної практики, керівником якої тоді був автор цієї статті. Населений пункт, де були знайдені ці відомості, належить до Берестейсько-Пінського Полісся – етнічних українських земель, які після Другої світової війни за наказом Сталіна були включені до складу Білоруської республіки колишнього Радянського Союзу. Берестейсько-Пінське Полісся з історико-етнографічного погляду є складовою частиною вже згадуваного Західного Полісся.

Якщо врахувати, що колишня Чернігівська губернія була розташована переважно на території Східного Полісся, то два записи давніх обрядів гасіння пожежі П.Єфименка з рукописного збірника, а також третій і четвертий фольклорно-етнографічні матеріали із Західного Полісся загалом походять із єдиного Північного або Поліського історико-етнографічного регіону України. На його території, як відомо, у різні часи було знайдено багато архаїчних і рідкісних артефактів духовної та матеріальної етнокультури, а деякі слов'янські та українські вчені вважали ці землі прабатьківщиною слов'ян.

Ще одним підтвердженням того, що побутування подібних народних обрядів гасіння пожежі локалізовано головним чином у Поліському регіоні, є дуже цікавий п'ятий запис фольклорного тексту замовляння від пожежі з архівів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, датований 1995 роком. Він походить з Овруцького району Житомирської області, більша частина якої, як відомо, належить вже до Середнього або Центрального Полісся [3, с. 52]. Цікаво також, що на близьку локалізацію до Українського Полісся за

географічною широтою вказує і запис наведеного раніше польського обряду з Люблінського воєводства.

Особливо цінним і цікавим з наукового погляду є мовно-фольклорний або вербальний компонент усіх чотирьох обрядів гасіння пожежі. Він становить собою короткий словесний віршований текст, який пов'язаний із усною фольклорною традицією. Із жанрово-типологічного погляду усі чотири уснопоетичні твори належать до народних молитов, що є одним із жанрів okazіонально-обрядового або магічно-сакрального фольклору [1]. Головною особливістю цього типу текстів є звернення до сакрального або божественного персонажа, який допомагає приборкати, призупинити поширення неконтрольованої вогненної стихії. Крім того, кожен із цих молитовних творів має свою індивідуальну специфіку, що стосується головного персонажа, сюжетики та форми фольклорного наративу.

Таким чином, фольклорно-етнографічні матеріали кінця XVIII та XX століть, які розглянуто в цій статті, підтверджують існування ще в порівняно недавній час серед населення на території України рідкісних нетрадиційних обрядів гасіння пожежі. Вони донедавна подекуди збереглися у більш-менш повній формі переважно в Північному чи Поліському історико-етнографічному регіоні України. Характерною їх особливістю є те, що вони мають вербальний компонент у вигляді народної або фольклорної молитви, яка належить до одного з жанрів okazіонально-обрядового фольклору. За поетикою та структурою фольклорного наратива – це комбіновані віршовані сюжетно-епічні та безсюжетно-ліричні або лише безсюжетно-ліричні текстові утворення, у яких переважає монологічна форма над діалогічною. У їх структурі наявні звернення до божественної вогненної стихії у вигляді її номінації сакральними персонажами християнського походження – святим Власієм, Вілійоном, Аркадієм, Димитром та орнітоморфним образом міфічного орла, який своїми крилами здатний загасити вогонь

пожежі. Поруч із вербальним молитовним компонентом, який доповнює проказування християнського тропаря і молитви «Отче наш», у цих обрядах використовували сакральні атрибути – ікони Спасителя та «Неопалимої купини», які, за народними віруваннями, сприяли ефективності усього обряду гасіння пожежі.

Список літератури

1. *Гунчик І.* Український магічно-сакральний фольклор: структура тексту та особливості функціонування. Львів, 2011. 232 с.
2. *Єфименко П.* Збірник малоруських заклинань. М., 1874.
3. *Словесна магія українців / Упорядник Валерій Фісун.* К.: Видавництво «Бібліотека українця», 1998. 104 с.
4. *Еліаде Мірча.* Священне і мирське (Le sacré et le profane). К., 1994.
5. *Etnolingwistyka / Pod. red. J. Bartmińskiego.* Lublin, 1989.
6. *Brzozowska-Krajka Anna.* Między magia a religia: o modlitewkach ludowych. Folklor – sacrum – religia: praca zbiorowa / Instytut Europy Środkowo-Wschodniej; pod redakcją Jerzego Bartmińskiego, Marii Jasińskiej-Wojtkowskiej. Lublin: UMCS, 1995. 296 s. S. 183-200.
7. *Kolberg O.* Działa wszystkie. Wrocław, 1973. T. 51. Sanockie-Krośnieńskie. Cz. 3.
8. *Kowalski Piotr.* Modlitwa i milczenie. Wprowadzenie do antropologii ciszy. Literatura ludowa. Dwumiesięcznik naukowo-literacki. Wrocław, 2004. Nr. 4-5 (48). S. 3–17.
9. *Moszyński K.* Kultura ludowa słowian. Kraków, 1924. Cz. 2.
10. *Szadura J.* Pożar, [w] Słownik stereotypów i symboli ludowych / Pod. red. J. Bartmińskiego. Lublin, 1996. T. 1. S. 342.
11. *Zowczak Magdalena.* Mitologie zamewiania i mistyka zamow na postawie wspolczesnych materialow Wilenszczyzny. Literatura Ludowa. Wrocław, 1994. Nr 4-6 (38). S. 5-36.
12. *Zowczak Magdalena.* Modlitwa ludowa. Polska Sztuka Ludowa – Konteksty. 1998. R. LII (52). Nr 1. S. 33-42.

КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОВНИХ ІННОВАЦІЙ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

*кандидатка педагогічних наук, доцентка Інна ДАВИДЧЕНКО
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради*

Безперервний розвиток суспільства, трансформації у різних сферах людської діяльності та нові історичні умови існування і суспільних відносин сприяють появі інноваційних слів і значень, які відображають нові факти життя суспільства [6].

Своєрідність кожної країни втілюється у найважливішій складовій людської особистості – мові. Через мову особистість «вмонтовує» в свідомість власне уявлення про світ.

За тлумаченням Н. Клименко, стан розвитку української мови у останні десятиліття характеризується появою значної кількості нових слів. Це зумовлено як внутрішніми, так і зовнішніми мовними чинниками, серед яких домінантними є процес глобалізації, зміна парадигми сприйняття суспільної дійсності, поява нових реалій життя і потреба їх називати відповідними позначеннями [3, с. 23]. Соціальна зумовленість мовних змін пов'язана насамперед із комунікативною функцією мови, яка постійно прагне реалізувати свої можливості для задоволення потреб суспільства у спілкуванні. «Нова» лексика певного історичного періоду охоплює широку інформацію про особливості економічного, політичного та культурного життя цього періоду. І чим важливішим є період для певного суспільства, тим більш насиченим він є важливими подіями, тим активніше реагує мова, продукуючи нові слова, які відповідають як потребам суспільства, так і потребам мови, що розвивається [4, с. 11].

Українці мають стати однією великою сім'єю зі своїми цінностями, принципово відмінними від «путінської анти

цивілізації» російської федерації. У цьому сенсі мовне питання закономірно виходить на перший план. Здійснити всеосяжну дерусифікацію на всій території української держави неможливо, оскільки існують частини України з не україномовними регіонами, а українська мова не є повноцінною у всіх сферах суспільного життя. Московія завжди використовувала російську мову як інструмент для розширення українських земель та сприяння колонізації. І хоча дерусифікація уряду, армії, міліції, ЗМІ значно просунулася вперед, ніж за часів антиукраїнського режиму, цього явно недостатньо, щоб зробити український мовний простір домінуючим на всій території України. Ті, хто чіпляється за минуле під владою окупанта і чинить опір поширенню української мови в усіх сферах життя в Україні, свідомо сприяють федералізації, деморалізації, русифікації та дезінтеграції України.

Народження в мові лексичної чи семантичної інновації завжди зумовлене домінуванням багатьох чинників, які український мовознавець В. Жайворонок трактував так: «або з'явилася потреба в слові, знакові нового поняття (яке саме по собі і потреба в якому завжди передуює слову), або постала необхідність поповнення того чи іншого семантичного поля новою чи оновленою функціональною одиницею, або ж новий (додатковий чи оновлений) зміст старого поняття (тобто нова семема) вимагає нової форми, отже, нового слова» [1, с. 35]. Поява неологізмів у мові, на думку О. Селіванової, зумовлена «синергетичним параметром самоорганізації та збереження мови, тенденціями її розвитку, мовної економії й надмірності, стереотипізацією, евфемізацією, функціонально-стилістичною диференціацією, пуристичними прагненнями мовців і т. ін.» [5, с. 504].

Останнім часом до вивчення мовної особистості зверталися Т. Бевз, Т. Коць, Л. Лисиченко, С. Лук'яненко, Д. Мазурик, Л. Мартинова, О. Муромцева, І. Самойлова, О. Сербенська, Л. Ставицька, О. Стишов, О. Тараненко,

Л. Філіпенко, О. Філіпенко, О. Філіпенкота, Л. Філюк та інші мовознавці приділяли особливу увагу лексичним інноваціям. Науковці досліджують різні способи творення нових слів, найпоширенішими з яких є креація (створення нових недиференційованих знаків), морфологічна та неморфологічна деривація, калькування та запозичення. Зокрема, лексичні інновації досліджували О. Земська, Н. Клименко, Ж. Колоїз, О. Стишов, А. Ликов, Л. Струганець, а okazіоналізми - Г. Вокальчук, В. Герман, Ж. Колоїз, І. Лощинова та інші.

На нові вимоги української суспільної практики до мови, на думку Є. Карпіловської, українське мовознавство змогло відповісти не лише новими загальними та термінологічними словниками, а й новим для української лексикографії типом словника – неологічним словником або словником мовних інновацій, який відрізняється способом їх опису та пояснення, оформленням та призначенням різним, відгукнулася також словник за метамовою, способом опису та пояснення інновацій [2,с.149].

Звичайно, мова немає політичного забарвлення, але сьогодні ми повинні розуміти всю відповідальність сказаного колись О. Потебнею: «Кожен народ обведений колом своєї мови» [7]. І те, що сьогодні зсередини внутрішні ворожі сили і зовнішні визначили, що коло української мови повинно бути розірване, і тут мусить бути побудована у гіршому чи кращому випадку лише російська Україна – це сьогодні доконаний факт

У новій політичній ситуації представницької демократії розшарування населення за мовою спілкування, а отже, за цінностями та цивілізаційною орієнтацією, унеможливило прихід до влади політиків з державницьким мисленням, які могли б очолити розбудову незалежної від старого імперського центру держави.

Війна між росією та Україною кардинально змінила життя багатьох людей, викликавши негативні емоції та змусивши більшість української громадськості усвідомити

реальність, якої вони ніколи не знали, і долучитися до діяльності, яка раніше не була сферою їхніх професійних інтересів. Зрозуміло, що реакція суспільства на ці зміни не забарилася, що призвело до появи нової мови з агресивними конотаціями по відношенню до ворога.

Мова була генератором і вищою формою патріотизму, а також ключем до вивчення культури, історії та традицій. Мова стала творцем культури, представником українців у світі, ореолом держави та межею нації. Сьогодні українська мова стала маркером для виконання однієї з основних своїх функцій – ідентифікації національностей, визначення «свого» і «чужого» у російсько-українській війні.

Література:

1. Жайворонок В. В. Лексична підсистема мови і значення мовних одиниць. // Мовознавство. 1999. № 6. С. 32 – 46.
2. Карпіловська Є. А. Вплив інновацій на стабільність мовної системи: регулятори системної рівноваги. // Мовознавство. 2008. № 2 – 3. С. 148 – 158.
3. Клименко Н. Новотворення чи мавпування? // Урок української. 2004. № 10. С. 23 – 25.
4. Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині ХІХ – на поч. ХХ ст. Харків : Вища школа, 1985.
5. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2010.
6. Стратулат Н. В. Інноваційна лексика як результат соціальних умов мовного існування (на матеріалі тлумачного словника української мови в 20-ти томах) // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Серія 8. Філологічні науки (мовознавство). 2014. Вип. 6. С. 207 – 213.
7. Цимбалюк М. Мовний закон України: формальність чи гідність нації? [Електронний ресурс]/ Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2019/03/28/movnyj-zakon-ukrajiny-formalnist-chy-hidnist-natsiji>.

НЕ БУДЬМО РУСОФОБАМИ!

кандидат філологічних наук, доцент Уляна ДОБОСЕВИЧ
Львівський національний університет імені Івана Франка

Сучасний інформаційний простір — один із полігонів війни, де ведуть боротьбу у метафізичних вимірах людської свідомості. У цьому контексті мова функційно навантажена різними ролями, серед яких домінантними є такі: 1) маркер ідентичності у протиставленні “свій — чужий”; 2) інструмент для опору і опори; 3) чинник ословлення і осмислення усього, що відбувається. При цьому мова продовжує виконувати свої основні функції, однією з яких є світоглядна — та, що формує сприйняття світу і бачення індивіда у світі. Найбільш чутливий і динамічний рівень мови — лексичний. Лексичні одиниці, які з’являються або актуалізуються за певних обставин, набуваючи емоційно-експресивного забарвлення, стають своєрідними лінзами, що спочатку синтезують ці емоції у свої семантичній структурі, а потім розсіюють у процесі слововжитку.

У часи суспільних потрясінь — революцій, воєн — в історичній ретроспективі й у сьогоденні українська мова була і є не лише знаряддям, але й повноцінним гравцем. Різновимірних свідчень цього є багато, діапазон найширший — від перманентного загострення в обговореннях мовних проблем до з’яви, наприклад, хрестоматій “Словник війни” Остапа Сливинського, “БУКWAR” Галини Крук, у назвах яких присутні елементи/алюзії з царини філології. Виразним оприявленням цього є без перебільшення грандіозна хвиля новотворів і реактуалізованої лексики, яка вже активно входить як предмет дослідження у сучасні мовознавчі студії [2;3].

Серед актуалізованих у воєнний час лексичних одиниць можна спостерігати слова *русофоб*, *русофобія*. Ця лексема не нова в українській мові, про що свідчить її фіксація у СУМ-11 із значенням “противник, ненависник росіян і всього російського; протилежне русофіл”. Похідними є русофобство (“напрям,

склад думок і дій русофоба”) , а також русофобський [8, т.8, с. 912]. Можна припустити, що час виникнення цього слова припадає на радянський період. Однак його реактуалізація дуже промовиста і виразно простежується у дискурсах ЗМІ у таких трьох часових межах — 2008/2009, 2014 роки і в нинішньому воєнному лихолітті. Два перші періоди фіксують це поняття переважно у публіцистичних текстах, а відтак можна поспостерігати і за коментарями щодо вживання відповідних лексем. У дописі І. Лосєва 2009 року чи не вперше саме в українському публіцистичному дискурсі привернуто увагу до аналізованого слова: “Привертає увагу специфічне потрактування поняття «русофобія» в російській політичній пропаганді, де «русофобію» розуміють як ненависть до Росії, російської мови, культури та історії. Але, якщо строго дотримуватися перекладу слова «фобія», то йдеться не про ненависть, а про страх, побоювання за свою безпеку. Отже, «русофобія» це страх перед Росією, а не ненависть до неї... Чи є виправданим страх перед Росією у Грузії після подій серпня 2008 року, коли російські літаки бомбували грузинські міста, а російські танки прямували на Тбілісі? Як мають почуватися сусіди Росії, коли там Державною Думою ухвалюють закони, котрі полегшують президентові використання російської армії за межами Російської Федерації?”[4]. 2014 року Є. Рибчинський коментує цю лексему не менш емоційно: “Поняття "русофоб" стосовно українців є некоректним, безглуздим і абсурдним. Адже сама Русь пішла з нашої Київської землі. ... "Русофоб" актуального російського тлумачення це будь-яка розумна людина, що не підтримує агресивну... політику Путіна... можна констатувати реанімацію цього непопулярного поняття російськими спецслужбами... для потреб агітації і пропаганди Кремля вже у 3-му тисячолітті... За цим визначенням русофобами можна вважати практично усіх мешканців Європи і Америки, Азії і Австралії... Причому це "раптом" сталося в той час, коли "велика і могуча" забрала те, що "по праву завжди було її власністю", тобто Кримський півострів. І як це вони, "піндоси"

не розуміють, що для Москви закон не писаний?! Тим більше, що міжнародні закони писані дійсно десь далеко від стін червоного мов кров Кремля”[6].

Війна в Україні після подій в Грузії, Революції Гідности та анексії Криму стала каталізатором оновлення суспільно-політичного пласту української лексики, а разом із тим утретє реактуалізувала аналізовані лексеми, навіть розширила словотвірний ряд фемінітивом *русофобка*. Особливість сучасного узусу полягає в тому, що стрімко зросла частота вживання цих лексем у соціальних мережах. У мережі “Фейсбук” виявлено різні контексти з лексемою русофоб/русофобка: *Чому я русофоб?; І так, я націоналістка, бандерівка, патріотка, русофобка і люблю українські вареники; Гнів і русофобія до кінця життя; Русофобія Енгельса вповні спокутує його гріх марксизму; Чуєте, як русофобія наростає? Пташечка тримається в повітрі за допомогою чистої русофобії* тощо; зафіксовано утворений лексико-семантичним способом онім - бойовий глушник “БМ6 РУСОФОБ”.

Популярність цього ряду лексем зумовлена ще й факторами індивідуального впливу/авторитету, який загалом властивий соціальним мережам. Ідеться про громадського діяча, блогера Сергія Стерненка та його популярні медіа — ютуб-канал STERNENKO (1,85 млн. підписників) та однойменний телеграм-канал (понад 692 тис. Підписників). Блогер пропонує читачеві “10 заповідей русофобії”: “1. Наша русофобія недостатня. 2. Русофобію треба плекати, але меж ідеалу немає. 3. Русофобія ніколи не буває достатньою. 4. Розвивай русофобію у собі та неси її ближнім своїм. 5. Хороший росіянин — то є кожен 200й росіянин.

6. Чим більше хороших росіян, тим менше росіян. 7. Якщо ти не певен, що росіянин хороший, то зроби контрольний постріл. 8. Справами збагацуй свою русофобію, очищай Україну від всього російського. 9. Пам’ятай, що без русофобії немає і України. 10. Хай твоя русофобія буде нескінченною. А якщо і десь буде її

кінець, то тільки на руїнах Москви” (допис 06.07.2022), внаслідок чого стрімко зросла частота вживання цієї лексеми у мережі. Майже крилатим став перший пункт з різними варіантами і трансформаціями: *Наша русофобія буде завжди недостатньою, але трохи можемо її потішити; Неоконсерватори США: їхня русофобія — достатня; А твоя русофобія достатня? Наша русофобія і ненависть до рашистів зашкалює*. Додатковим стимулом і актуалізатором стає роман Антона Мухарського (Ореста Лютого) “Русофоб” (який ще чекає своїх дослідників), що виходить друком 2023 року і набуває популярності серед понад 80 тис. підписників автора на ютуб-каналі.

Проте доцільність вживання цієї низки лексем сумнівна з огляду на етимологію. У структурі наявні компоненти, які викликають в україномовному середовищі (і, мабуть, серед іноземців, які цікавляться українськими проблемами) не цілком коректні алузії. Компонент *рус-* має виразні смислові конотації з поняттями *Русь, русин, руський*, що мають українозорієнтований історичний контекст. Другий складник - *фоб, -фобія* — грецького походження, що містить у своїй семантичній структурі такі елементи: “що страх зчиняє, кидає пострах, спричиняє утечу; страх, боязнь, ляк, острах” [5, с.58] — пор. сучасне “противник, ненависник росіян”. Етимологічно закладене поняття *страх* змодифіковане у *ненависть*, однак навряд чи ця семантична трансформація адекватна, точна. У структурі лексичного значення полісемійної лексеми *страх* — “1. Стан хвилювання, тривоги, неспокою, викликаний чеканням чого-небудь неприємного, небажаного” [8, т.9, с.753]. З погляду внутрішньої структурно-системної організації спостерігаємо такі синонімні ряди до поняття *страх*: *бóязкість, боязнь, жах (підсил.), мóторошність, настра́шка (розм.), óстрах, обáва (діал.), остра́шка (розм.), по́страх (розм.), побóювання; жах, ляк, острах, переляк*. Якщо ж, до прикладу, розглянути аналогічні за структурою слова — *агорафобія, логофобія, монофобія, танатофобія* тощо (загалом таких одиниць

зафіксовано 21 [7]), то можна спостерігати, що у семантичній структурі цих лексем теж превалує компонент *хворобливий страх*. Семантичного елемента, пов'язаного з поняттям *ненависть*, не виявлено. Тому навіть якщо узус і створює таку семантичну інновацію, варто дуже ретельно переглянути загалом доцільність вживання цього ряду слів, бо з огляду на суспільні обставини не варто навіть етимологічно натякати на деструктив страху. Окремо потрібно звернутися і до інтерпретації емоцій *страх* та *ненависть* в аспекті психології та психолінгвістики — назагал ці почуття мають різну природу, різне виявлення і, зрештою, різні площини функціонування. Це спричиняє дискусії щодо аналізованого ряду слів, а відтак і пошуки інших, більш вдалих: *Я не русофоб, я московитомізандр. Я їх не боюся, а зневажаю (допис у ФБ); москвоненависник, москвогид* [9].

Отже, мовні кордони можуть бути вразливими, а тому необхідно ретельно оберегати їх від впливу чужої пропаганди, звертаючи увагу на різні аспекти функціонування мовних одиниць, особливо — у соціальних мережах. Через оптику смислових, асоціативних та емоційних параметрів лексеми *русофоб(ка)*, *русофобія* в україномовному дискурсі (попри їхню популярність) мають деструктивний вплив, а тому варто їх позбутися.

Література:

1. Горох <https://goroh.pp.ua/>.
2. Гриценко С. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика, Вип. 2(32), с. 9-13.
3. Кочан І. Інноваційні процеси в сучасній українській термінології. Термінологічний вісник. 2023. Вип. 7, с.73-82.
4. Лосєв І. Що таке русофобія і хто її роздмухує? <https://www.radiosvoboda.org/a/1878308.html>

5. Огоновський І. Словар до Гомерової “Одиссеї” і “Іліяди”. Львів, 1900.

6. Рибчинський Є. Як з "руссофоба" зробити "русолоба"?
<https://blogs.pravda.com.ua/authors/ribchinski/53f4f2d400ab4/>

7. Словник іншомовних слів.
<https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%F4%EE%E1%B3%FF>

8. Словник української мови: в 11 томах. 1970-1980.

9. Словотвір <https://slovotvir.org.ua/>

У МОВІ - СИЛА ЗБРОЇ

Анна КИЦАЙ,

*кандидат історичних наук, доцент Ірина ДЕНИС
Національний лісотехнічний університет України*

Українська мова – найцінніший спадок від наших пращурів. Сила слова у рідній мові. У ній природна милозвучність. Українська мова неймовірно лагідна та ніжна, яка надихає митців, втішає нужденного та мотивує на подвиги. Це один з найцінніших скарбів нації. Її існування виборювали століттями. Це наш національний код і бренд. Зараз українцям психологічно важко чути мову, якою розмовляють вороги, важко чути мову окупантів, мову, якою розмовляють вбивці. Та особливо боляче, коли вона звучить з уст «українців».

Для росії мова – це за засіб агресії. Лише на носіїв російської мови можуть подіяти інструменти російської пропаганди. Лише після ідеологічної та психологічної обробки населення можна здійснювати фактичну окупацію, як мінімум не чекаючи суттєвого опору з боку місцевого населення, як максимум – отримуючи від нього сприяння. Для успішної військової операції потрібне було лояльне населення. У кремлі постійно стежили за поширенням російської мови, вони

вкладали значні ресурси в поширення російської мови і культури, і прийшли насамперед туди, де найбільше говорили російською і де найбільше спрацювала їхня пропаганда [10].

Після повномасштабного вторгнення військ російської федерації на територію України одним із основних питань українського суспільства є мовне питання, а саме розвиток української мови в умовах неоголошеної російсько-української гібридної війни.

Для кожного українця є зрозумілим те, що початок повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України став початком зародження нової України-держави, яка прагне бути абсолютно незалежною. Ця війна згуртувала українську націю навколо мети вистояти і перемогти. Розпочався так званий процес українізації. У багатьох людей прокинулася любов до всього українського та самої України, чого до того не було ні настільки усвідомленого, ні у такому обсязі. Стосовно всього українського, також окремо мови - це тренд номер один в світі за період цього протистояння. А головне, що це мотивація та навіть тренд для російськомовних українців

На жаль, державна мовна політика навіть після 2014 р. не проводилася на належному рівні. Тільки після повномасштабного вторгнення російської федерації на території України політичне керівництво та більшість громадян нарешті усвідомила, що українська мова – це кордон, який відмежовує нас від ворога та об'єднує всередині країни [1, с. 58].

Ставлення до державної мови як до другорядного (не визначального) безпекового чинника та зволіканням із незалежним законодавчим закріпленням проголошеного державного статусу української мови, призвело до ігнорування цього статусу на практиці, дискримінації, а також подекуди – до повного витіснення української мови з публічних сфер [13].

Українська влада не приділяла достатньо уваги для поступального розвитку «української мови та впровадження її у всі сфери життєдіяльності соціуму». «Адже одна річ – проголосити українську мову державною і зовсім інша річ – забезпечити насправді державність мови» [1, с. 58]. Державотворча функція мови – її роль як засобу державотворення, бо ж таки єдина мова робить населення народом – державним народом [1, с. 78].

Мовне питання під час війни таке ж важливе, як наше з вами життя, тому постає потреба удосконалюватися й розширювати український мовний фронт. Головна проблема України – двомовність, поширення на її території двох мов, коли поряд з державною українською на всі сфери претендує також російська. Масова двомовність – це ознака колоніальної країни, коли вся підкорена спільнота повинна володіти, крім своєї, мовою колонізатора. Якщо друга мова поступово переймає всі функції рідної, то останній загрожує зникнення [4].

Головним чинником збереження й розвитку мови є застосування її у щоденній комунікації [2]. Розмовляти українською – це політична безпека, адже країна-агресорка заявляє, що вважає своїми «соотечественниками» всіх, хто розмовляє російською, бо «росія закінчується там, де закінчується російська мова» [3].

Війна стала черговим поштовхом для переходу на українську мову, а також продовженням багаторічної мовної суперечки з тими, хто так і не помітив причинно-наслідкових зв'язків між російською агресією та мовою спілкування [10].

Мовне питання під час війни є архіважливе, адже мовний чинник – це найпевніший спосіб виявити ворожі диверсійно-розвідувальні групи, вкрай небезпечні для усієї країни під час війни [15].

Ворог активно пропагує та закидає українському суспільству в інформаційній війні різні мовні маніпуляції навколо цієї теми (наприклад, не на часі мова, бо війна; російськомовні воїни воюють у ЗСУ; мовне питання розхитує суспільство) [6].

Росія посилила боротьбу за самоідентифікацію українців, завданням якої стало максимальне викорінення у свідомості наших громадян концепції «єдиного народу», що ґрунтується на неправильних історичних фактах та ігнорування лінгвістичних досліджень, розмивання української ідентифікації та зміцнення російської [8].

Функціонування російськомовного культурного продукту в культурно-інформаційному просторі України та нав'язлива пропаганда «русского мира» несе загрозу існуванню української етнокультурної традиції й рідної мови [11, с. 165].

Мовна асиміляція нації як базової складової частини ідентичності призводить до зникнення й нації і створеної нею держави. Тож державну мову як основу ідентичності варто захищати краще, ніж територію, бо як показує історичний досвід, території, де не панує державна мова (а значить не поширена національна ідентичність) є слабо інтегрованими в державу й за несприятливих обставин чи іноземного втручання легко втрачаються [7].

Донині російська мова продовжує затягувати українських громадян у російсько-культурну орбіту, просякнуту ідеями «русского мира», продовжує формувати відповідний антиукраїнський світогляд, сприяючи розколу громадського суспільства .

Свідоме використання української мови – це демонстрація громадянином лояльності до української держави, своєї національної свідомості та самоідентифікації з українською нацією. Натомість відмова від використання

української є свідченням несформованої чи іншої національної самоідентифікації, громадяни, що зухвало демонструють не українську самоідентифікацію та нелояльні до української мови, ніколи не будуть лояльні до самої України як національної держави.

Саме конфлікт ідентичностей лежить в основі нинішньої українсько-російської війни і суть цього конфлікту полягає в тому, що росіяни не визнають права України на існування як окремої держави, оскільки не вважають українців окремою нацією [9].

Під час повномасштабної війни, яку розпочала росія проти України, українська мова – не тільки ознака національної ідентичності та громадянської позиції, а й інструмент боротьби з ворогом. Боронити свою країну від агресора можна не лише зброєю, а й словом. Російськомовні українці ще до початку війни активно переходили на українську і продовжують це робити. Так вони висловлюють свою позицію проти агресора. Нині – історичний шанс для України назавжди позбутися будь-яких культурних зв'язків із росією [16].

В українців змінилося ставлення до російської мови, тому що вони переживають війну, в якій на них напала саме РФ, де люди користуються російською мовою. Тому для українців це може бути дуже чужинне в психологічному сприйнятті та дуже принципове питання – з громадянської позиції [5].

Зараз дуже багато російськомовних громадян України, які хочуть розмовляти українською мовою і вже вивчають мову, і прагнуть спілкуватися солов'їною, а не суржиком. Все робиться поетапно, згодом всі перейдуть на українську. Звісно, Закон про мову чималою мірою вплинув на покращення мовної ситуації. Але саме зараз, під час війни відбувається процес, коли російськомовні українці починають ще активніше переходити на українську [10].

Політична влада, пересічні громадяни, більшість українських зірок (співаків, телеведучих, акторів, блогерів), які до того говорили російською, активно переходять на українську мову. Раніше українськи блогери зацікавлені були у більшій кількості підписників, тому послуговувалися російською мовою у Інтернет-мережі. Проте є відомі в медіапросторі українці, які публічно висловили свою позицію стосовно переходу на українську мову. Їхні успіхи та приклади надихають інших громадян на вектор українізації. Співаки, які раніше послуговувалися і виконували музичні хіти російською мовою, після повномасштабної війни РФ почали записувати та виконувати пісні українською мовою [14].

Діяльність таких публічних людей цікавить соціум, у свою чергу, зірки впливають на суспільну думку і таким чином тримають інформаційний фронт. Чим більше буде тих, хто свідомо буде спілкуватися українською, тим більше ми актуалізуємо це питання на рівні країни. У випадку, якщо людина хоче жити в Україні, але при цьому не буде поважати її державну мову та ігнорувати її історію, то її потрібно обмежити статусом резидента. Тоді вона зможе жити повноцінно в нашій країні, але не матиме змоги голосувати на виборах, займати державну посаду і т.п. Тому що такі люди винні в тому, що відбулося з Україною за ці тридцять років незалежності [12].

Рівень мовної самоідентифікації українців стабільно зростає. Війна як виклик для всього суспільства тільки прискорить цей процес. Українська мова як один із наріжних каменів державності сьогодні лише зміцнюється і лінії протистояння у цьому питанні зникають. Перехід на українську у побуті відбувається еволюційно. Руйнування міфу про «братній народ», ізоляція рф від світового культурного та інформаційного контексту лише сприятимуть його пришвидшенню в українському суспільстві. Більшість

громадян, незалежно від мови спілкування, усвідомлюють, що у нас один спільний ворог – російська федерація, яка намагається знищити нашу державність. Найбільш постраждалими від дій агресора є саме російськомовні міста сходу [12].

Більшість громадян зараз розуміють, що українська мова – це зброя, це кордон, який відмежовує нас від ворога і об'єднує. Розуміє це і ворог, який серед умов перемир'я (10.03.22р.) висував мовне питання другим після не вступу до НАТО [6].

Наше завдання сьогодні – не дати ослабити мовне питання, як це було після Майдану. Мова – це чинник національної безпеки, що в час війни набуває винятково ідентифікаційного значення. Маємо вживати негайних системних заходів з розширення функціонування української мови [15].

Література:

1. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд : Монографія. К. : НДІУ, 2007. 444 с.
2. Кремень Т. Лінгвоцид на окупованих територіях може зупинити тільки перемога України. URL:https://lb.ua/blog/taras_kremin/520408_lingvotsid_okupovani_h_teritoriyah.html
3. Лизанчук В. Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. Голос України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/361045>
4. Масенко Л. Наступ на українську мову: Україна проти Малоросії. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30686971.html>
5. Матвійчук О. Мовні війни: як допомогти українській перемогти у наших громадах. URL: <https://blog.liga.net/user/olmatviichuk/article/44620>
6. Паславська Я. Мовні МАНІПУЛЯЦІЇ чи УТИСКИ російськомовних? URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ugvCQSxNbwU>

7. Путін - Бушу: «Україна - це не держава». URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2008/04/7/3410762>.

8. Понад 60% опитаних громадян України - за єдину державну українську мову. URL: <http://ua.interfax.com.ua/news/press-conference/487014.html#.WobraJgurlw.facebook>.

9. Рішення Конституційного суду України від 14 грудня 1999 р. № 10-рп/99 про офіційне тлумачення статті 10 Конституції України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-99>.

10. Сінченко Д. «Російськомовних українців» не існує... URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/06/17/7352949/>

11. Сорочук Л. Функціонування української етнокультурної традиції в умовах сучасних викликів і загроз. Українознавчий альманах. 2021. Випуск 29. С. 164–170.

12. Соціологічна група «РЕЙТИНГ». Шосте загальнонаціональне опитування: мовне питання в Україні (19 березня 2022). URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/language_iss ue_in_ukraine_march_19th_2022.html

13. Становище української мови за рік поліпшилося. Інфографіка до свята. URL: <https://novynarnia.com/2017/11/09/stanovishhe-ukrayinskoji-movi-za-rik-polipshilosya-infografika-do-svyata>.

14. Степуренко О., Бутко Т. «Після перемоги залишуся працювати в ЗСУ», – Коля Серга під час відвідин Житомира з культурним десантом. URL: <https://suspilne.media/306338-pisla-peremogizalisusa-pracuvati-v-zsu-kola-serga-pid-cas-vidvidinzitomira-z-kulturnim-desantom/>

15. Фаріон І. Війна і мова. URL: <https://blogs.pravda.com.ua/authors/farion/6235e596d4cc3/>

16. Яблучна А. Чому Росія так боїться української мови? URL: <https://ukrainer.net/rosiia-boitsiaukrayinskoji-movy/>

ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОТИДІЇ ВОРОЖІЙ ІДЕОЛОГІЇ

*кандидат психологічних наук Олег ЛОЗИНСЬКИЙ
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

Під час війни образ «ворога» формується державними засобами масової інформації доволі стандартними пропагандистськими технологіями і служить для мобілізації власних громадян з метою налаштувати їх на знищення певних категорій людей, які попали в категорію «ворога». Зокрема: 1) Врог не належить до кола «своїх», він є представником «чужого», загрозливого світу («або ми, або вони»); 2) Демонізація ворога - акцентується увага на могутності, аморальності, віроломності ворога; 3) Дегуманізація ворога – ворожих людей або ворожим групи людей позбавляють індивідуальності та громадянськості, котрі необхідні, щоб їх сприймали як повноцінних людей, щодо яких поширюється моральні зобов'язання [1]. У категоріях психоаналізу (Ід, Его, Супер-Его) засобами військової пропаганди усувається щодо ворожої сторони функція Супер-Его (моральні обмеження та етичні зобов'язання).

Московська пропаганда нічого нового не вигадала і використовує цей стандартний і примітивний спосіб дегуманізації України, руйнуючи українські міста і підприємства, убиваючи українських громадян, захоплюючи українську землю і ресурси.

Є специфіка московської імперської пропаганди щодо України. Загальновідомо, що до складу більшості імперій входили крім панівної нації – підкорені національні групи. Їх тримали в пригніченому становищі, однак в багатьох випадках не заперечували їх національну або релігійну самобутність.

Московська ж імперська модель з часу перейменування Московського царства в Російську імперію (1721 р.) присвоїла

середньовічну історію України, а тому заперечує її національну ідентичність як політично-культурної спільності, яка має право на власну державу. Наполеглива московська політика знищення українських політичних інституцій (Запорозької Січі, Гетьманського урядування, українських релігійних, громадських чи підпільних військових організацій і т.п.), русифікації, а згодом колективізації, Голодомору, політичних репресій (економічно спроможних селян, науковців, священиків, композиторів, письменників), депортацій до Сибіру, заселення вихідцями з РФ, вплетення української економіки в економіку СРСР і т.п. чітко відповідали цій стратегічній моделі московського імперіалізму на знищення будь-якої – культурної, релігійної, мовної, економічної ідентичності та самобутності України.

Українців (аналогічно до білорусів) московська пропаганда трактує як сепаратистську бунтівну провінцію, яку слід військовою силою повернути під контроль Москви і остаточно асимілювати.

Щодо інших народів (казахів, таджиків, узбеків тощо) діє класична модель підкорених народів, яким дозволена культурна і релігійна самобутність, однак військово-політично вони мають залишатися територіальним «буфером» РФ, зберігати васальне становище. До речі, цей імперський принцип був і буде застосований (якщо з'явиться нагода) щодо латишів, литовців, естонців, поляків, чехів, німців, болгар та інших країн, що входили до Варшавського договору.

В обґрунтуванні імперської політики стосовно України застосовувались і продовжують застосовуватися квазі-історичні фальсифікації української, і московської історії.

Публічні висловлювання президента РФ у день вторгнення військ в Україну (24.02.2022 р.) про мету «спеціальної операції» («Будем стремиться к демилитаризации и денацификации Украины») [2] та нещодавнє інтерв'ю звинуваченого у військових злочинах В.Путіна (06.02.204 р.) [3] вкотре

підтверджують імперські московські пропагандистські трюки: *Україна – це «фіктивна держава», бунтівна провінція, яку «агресивний Захід» намагається силоміць відібрати у Москви; Москва не напала на Україну, а захищає свої «історическіє землі» від зовнішньої агресії.*

Ця примітивна і давня пісенька постійно повторюється представниками Москви (у парі з шантажем і погрозами застосування ядерної зброї) на асамблеях міжнародних організацій – ООН, БРІКС (Бразилія, Росія, Індія, КНР, ПАР), щоденно тиражується для російського виборця і закордонних необізнаних в цій темі громадян. Її переспівують окремі «ультра-ліві» і «правопопулісти» у демократичних країнах Євросоюзу, а також частина депутатів-республіканців США.

Висновки. Слід усвідомлювати, що постійна пропаганда ідеології «русского мира» на частину світової спільноти все ж таки впливає (про що зазначав більш як сторіччя тому Г.Лебон). Результатом цього впливу є: а) гальмування надання країнами-партнерами належної та достатньої фінансової та військової допомоги Україні для перемоги у війні; б) лазівки для РФ обходити санкції і отримувати від третіх країн високотехнологічні комплектуючі для виготовлення власної зброї.

За таких обставин українській стороні необхідно активізувати інформаційну роботу закордоном не лише на рівня міністерства іноземних справ України через посольства у країнах світу, але також на рівні громадянського суспільства – по лінії університетських контактів, культурних зав'язків, релігійних, спортивних, громадських організацій, бізнесу, оскільки громадська думка у демократичних державах значною мірою формується під впливом цих агентів впливу.

Традиційно в іноземних середовищах громадянського суспільства московські впливи формувалися десятиріччями Службою зовнішньої розвідки Російської Федерації і сьогодні її робота жодним чином не припиняється [4].

Акцентувати слід на франкомовних, англomовних, німецькомовних, іспаномовних, арабо-мовних, корейськомовних та інших Інтернет-каналах інформування з метою поширення українського погляду на історію та сьогодення. У 2022-23 рр. певний прорив в цій царині здобули новітні і талановиті твори кіномистецтва з перекладом на іноземні мови («Мавка», «Довбуш», «Щедрик», «Памфір» та ін.) [5]. Цю роботу слід неодмінно продовжити попри економічні військові реалії усіма можливими силами.

Література:

1. Келман Герберт, Гамільтон Лі. Санкціоновані винищення. (Переклад з англійської мови Ілони Тиждір). URL: <https://zavantag.com/docs/11/index2155517.html?page=4#550793>
2. Путин об'яснив, чому Україні необхідна денацифікація. URL: <https://regnum.ru/news/polit/3525659.html>
3. Інтерв'ю Володимира Путіна Такеру Карлсону. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B2%27%D1%8E_%D0%92%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D0%BC%D0%B8%D1%80%D0%B0_%D0%9F%D1%83%D1%82%D1%96%D0%BD%D0%B0_%D0%A2%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%80%D1%83_%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%BB%D1%81%D0%BE%D0%BD%D1%83
4. Терещук Г. Вплив Кремля в Європі та Україні: як Росія просуває свої тези через соціальні мережі і лобістів (06.02.2024). URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/agency-kreml-vijna-yevropa-dezinformatsiya-kanaly-vplyvu/32807356.html>
5. 10 українських фільмів 2023 року, які варто побачити. URL: <https://glavcom.ua/publications/top-10-kinopremjer-2023-roku-972420.html>

УДК 323.269

МОВНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

доктор технічних наук, доцент Анатолій НЕСТЕР

Хмельницький національний університет

Гібридна війна — це прагнення однієї держави нав'язати іншій (іншим) свою політичну волю шляхом комплексу заходів політичного, економічного, інформаційного характеру і без оголошення війни відповідно до норм міжнародного права. Події на Євромайдані, Революція гідності, анексія Криму і нагнітання насильства на Донбасі, яке переросло в повномасштабний збройний конфлікт, демонструють, що гібридна війна пов'язана не стільки з окупацією території противника, скільки з прагненням підірвати структуру його управління зсередини, зруйнувати інфраструктуру, придушити волю до опору. В умовах гібридної війни бойові дії є другорядними, а на перший план виходять інформаційні операції та інші важелі впливу. Війна полягає у прагненні однієї держави агресивно діяти на свідомість жителів іншої. Іншими словами — це прагнення не знищити мільйони людей, а залякати й деморалізувати їх [1].

Це означає, що мова є також інструмент гібридної війни, яку веде Російська держава. Недаром Путін В.В. президент російської держави говорить, що там, де є російська мова, там Росія. І російська держава століттями нав'язувала мешканцям захоплених територій вивчення мови, історії російської держави написаної на угоду правителям тогочасного самодержав'я, приниження або викривлення історії мешканців українських територій та інших включених до складу Московії. І мова тут ставала зброєю в питаннях зросійщення, знищення всього місцевого та висвітлення вищості російського та образу їх життя. Мовляв тільки з приходом Росії починається розквіт

місцевого населення, розвиток його культури, промисловий розвиток.

Для початку трохи історії, яка визначає нову добу української мови. Ця доба почалась у XIV ст. і як її доді називали - "середньоукраїнська" або "староукраїнська". Тоді українські землі ввійшли до складу Великого князівства Литовського та Королівства Польського. У землях, що належали Польщі, мовою діловодства стала латина, натомість у Великому князівстві Литовському "руська мова" не перестала слугувати мовою адміністрації й судочинства.

У царині релігії далі вживалася церковнослов'янська мова української редакції, яка зазнала реформ за болгарськими й сербськими зразками. "Руська мова" в діловій сфері була інколи ближчою до української, інколи ближчою до білоруської мови, при цьому в багатьох документах виявляла яскраві риси надрегіональності. За середньоукраїнської доби в наукових колах розвилось усвідомлення різноманіття слов'янських мов. "Руська" й "московська" мови зазвичай вважалися різними. Хоча погляди про існування лише однієї слов'янської мови з різними діалектами були доволі поширені аж до XIX ст.

У Московії мову документів з українських земель зазвичай називали "литовською" або "білоруською", лише з часів Петра I "малоросійською".

Упродовж XVI ст. українські й білоруські землі потрапили під вплив Реформації, яка дала величезний поштовх розвитку української культури загалом та української мови зокрема. Золотий період руської мови ранньомодерної доби закінчується у часи Руїни після козацького повстання на чолі з Хмельницьким. У Гетьманщині руська мова надалі функціонувала як мова адміністрації, аж поки російська канцелярська мова не стала її замінити з 1720-х років.

Українські вчені, зокрема вихідці зі створеного 1632 р. Київського колегіуму, стали провідними культурними діячами в Росії, зокрема й письменниками російського бароко. З 2-ї

половини XVII ст. до 1720-х років російська мова загалом була під сильним впливом української та українсько-церковнослов'янської.

Мелетій Смотрицький, говорячи про право Руси, мав на увазі привілеї, які здобула руська шляхта Київщини, Волині та Брацлавщини на Люблінському сеймі в липні 1569 року. Ці привілеї, забезпечуючи для українських воєводств певну автономію у складі Корони, якраз містили й пункт про мову. Саме руська мова незмінно мала звучати в судочинстві та в офіційних стосунках короля і його адміністрації зі шляхетними жителями трьох руських воєводств. От у цій публічній сфері мова постала тим бастіоном, який будь-що-будь потрібно боронити. Хоча б тому, що, як вважали ті люди, поступившись дещицею, можна втратити все.

А тому вже восени 1569 року волинська шляхта написала до короля листа, який, щоправда, не зберігся. Однак із відповіді Сигізмунда Августа від 11 січня 1570 року зрозуміло, що саме дошкулило волинянам: Коронна канцелярія почала надсилати на Волинь листи польською. Король запевнив скаржників, що їхнім "артикулам, свободам і вольностям" не шкодитимуть жодні акти, адже володар своєю присягою гарантував недоторканність привілею. Невдовзі про мовне питання у своїй петиції до короля згадала й київська шляхта. Посилаючись 1571 року на Люблінський привілей, вона вимагала, аби вся офіційна документація надходила до них "не іншими літерами и слови, одно руськими".

Український народ опинився наприкінці XX століття на межі існування саме через те, що протягом кількох століть вимушений був дивитися на свою історію російськими очима. Після багатовікового етноциду, лінгвоциду та спланованого у Москві Голодомору (геноциду) 1932—1933 років він мав розчинитися у так званій «єдиній історичній спільності — радянському народі». Нищення українського народу набуло системного, комплексного характеру одразу після поразки шведсько-українського війська під Полтавою 1709 р. —

відчайдушної спроби гетьмана Мазепи визволити Україну з-під московського іґа. «В руках Петра I опинилася величезна імперія, яка не мала ні єдиної історії, ні розвиненої мови та культури, ні навіть своєї прийнятної назви, адже старі назви — Московія, московити — вже не влаштовували., — зазначає історик Анатолій Ціпко. Тому на весь світ взялися проголошувати назву — Росія, яка начебто пряма спадкоємиця Київської Русі (давньоукраїнської держави), а народ метрополії було названо «руським», слов'янським». Насправді проблема для Москви залишалася. Вона полягала в тому, що в бібліотеках монастирів і навчальних закладів, у різних архівах України була величезна кількість літописів, хронік та інших раритетів, зміст яких абсолютно суперечив цим нововведенням. Творців імперії не влаштовувало також існування на загарбаній території самого українського народу, який мав свою давню мову, свою культуру, був прямим спадкоємцем Київської Русі, а отже, його прирекли зникнути з історичної мапи.

Ситуація, як знаємо різко погіршилась у Російській імперії та Радянському Союзі. «З часом стало ясно, – писав Джеймс Мейс, – що радянська національна політика була набагато успішнішою, ніж багато хто думав: на рівні основної етнополітичної лояльності стабілізувалися 20-25 відсотків «совків» (радянські люди із залишковою ностальгією за старим режимом), приблизно така ж кількість так званих щирих українців, які мають почуття до України, подібні до тих, що більшість французів – до Франції, або поляків – до Польщі. Решта населення без ніякої етнополітичної самоідентифікації, окрім, можливо, якогось невизначеного усвідомлення, що вони громадяни України, але без значних зв'язків з українською культурою. Тобто українці в сенсі людей із сильною лояльністю як громада перетворилися за радянський період на національну меншину».

Така довготривалість наслідків мовно-культурної асиміляції населення України свідчить про те, що проект

зросійшення українського народу, який імперії не вдалося реалізувати в самодержавний період, досяг значних успіхів за радянської доби [2].

Є дві головні причини розв'язування гібридної війни проти України — великі територіальні розміри та неререформованість нашої держави після здобуття незалежності. Це поєднання з наявністю в Росії достатнього обсягу золотовалютних резервів, військових запасів і легіону агентів впливу в українських (і не тільки українських) коридорах влади і бізнесу, що забезпечило стрімке перетворення України з ситуативного союзника Росії на жертву її агресії. А вибори президентів України, серед яких Янукович В.Ф. (колишній кримінальний злочинець), не свідчить про рівень готовності населення до виборів найкраще підготовлених осіб до такої державної діяльності. Над цим потрібно працювати державницьким партіям, активно вести політичну діяльність постійно, а не тільки під час виборчої компанії.

Чому для гібридної війни обрана саме Україна? Тут багато що залежить від спрямованості вістря інформаційного удару. Казахстан і Білорусь — партнери Російської Федерації по Євразійському економічному союзу, хоча останнім часом ані Нурсултан Назарбаєв, ані Олександр Лукашенко не почувають себе безтурботно спокійними у своїх президентських кріслах. Дії Путіна в 2014 році змусили не лише країни Заходу реагувати на зміни в політиці Кремля, але і потривожили ветеранів президентської служби на пострадянському просторі. Центральноазіатські держави Росії атакувати небезпечно — великий шанс мимоволі зачепити інтереси Піднебесної, що вже давно нагадує сплячого Дракона. З Молдовою у Росії немає спільних кордонів, тому її успіхи на шляху євроінтеграції хвилюють Кремль не настільки сильно, як українське бажання повернутися в сім'ю європейських народів, висловлене голосно під час Революції гідності [1].

Чіткої дати початку російсько-українського протистояння немає, визначити її буде можливо вже після

завершення конфлікту. Але очевидно, що події на Євромайдані не були каталізатором початку гібридної війни — до недружніх кроків проти України Росія готувалася протягом тривалого періоду. Зауважу, що різноманітні елементи гібридної війни використовувалися провідними країнами світу як напередодні Другої світової війни, так і після її завершення в умовах біполярного світу. Проте саме темпи поширення інформації сьогодні перетворили її не тільки на товар, але й на інструмент впливу [1].

Про період післявоєнний (з 1946 р) можна говорити про поступовий розвиток промисловості, освіти та скорочення навчання у великих містах України українською мовою. Документація на промислових підприємствах велась тільки російською мовою. Школи переводились на навчання російською, навчання українською, як правило зберігалось в сільській місцевості. Так у місті Хмельницькому перед розпадом Радянського Союзу загальна кількість шкіл сягнула 25 та з них тільки 2 мали навчання українською мовою. Йшла мова про повне зросійщення міста та навколишніх міст та містечок. Заохочувалось відлучення від вивчення української мови-в російськомовних школах дозвіл не вивчати українську мову (та й національних мов) отримували діти військовослужбовців всіх рангів незалежно від національності та регіонального походження батьків. І таке положення спостерігалось в усіх національних окраїнах на території колишнього СРСР.

Відповідно до приписів Конституції України ст. 7 Закону «Про освіту» встановила, що мовою освіти в навчальних закладах всіх рівнів на всій території України є державна мова і що держава гарантує кожному громадянину України право на здобуття освіти державною мовою. Разом із тим у цій статті передбачено, що особам, які належать до національних меншин, гарантується право на навчання в комунальних закладах для здобуття дошкільної та початкової освіти поряд із державною мовою мовою відповідної національної меншини, а особам, які

належать до корінних народів України, — право на навчання в комунальних закладах дошкільної та загальної середньої освіти поряд із державною мовою мовою відповідного корінного народу. Використання державної мови є обов'язковим під час проведення навчальних занять, за винятком занять із навчальних предметів, які, згідно з освітньою програмою закладу освіти, викладаються іноземними мовами або мовами корінних народів і національних меншин [3].

Інкорпорована в Закон «Про освіту» 1991 року ст. 20 закону Ка-Ка стала підґрунтям для відновлення та виправдання практики, яка склалася ще за часів СРСР і відповідно до якої в багатьох регіонах України засновувалися численні школи з російською мовою викладання та зменшувалася кількість українських. Унаслідок цього українці змушені були влаштувати своїх дітей у школи з російською мовою викладання. За бажання батьків учні російськомовних навчальних закладів звільнялися від вивчення української мови. Разючою ставала диспропорція між кількістю учнів у російських школах і відсотком росіян в етнічному складі населення. Заклади з російською мовою викладання перетворилися на потужне знаряддя русифікації України [3].

Але чи все зроблено українською державою для вивчення мов національних меншин. На жаль не можна цього стверджувати. А що з російською мовою, чи стала вона мовою тільки національної меншини. На жаль, ні. Наряду з впровадженням української мови в навчальних закладах російська мова через русифікацію протягом десятиліть діє достатньо широко по всій території України, особливо на її східних теренах.

Бібліотеки наших вищих навчальних закладів поступово позбавляються російськомовної літератури, в тому числі технічної, але за період незалежності держава нічого не зробила для видання, перевидання сучасної технічної літератури державною українською мовою. Окремі вищі навчальні заклади та українські журнали вимагають використання підручників в

списках використаної літератури українських аналогів, виданих не пізніше 10-15 років тому. Але держава не сприяла появі такої літератури-не виділялись кошти вищим навчальним закладам для друкування книжок, посібників. Часто викладачі змушені шукати різні шляхи видачі літератури за свої кошти, спонсорську оплату (не завжди правомірну). Та й якість виданої літератури бажає бути кращою, що свідчить про зниження професійності учасників видавничого процесу. Перелік наших журналів, які мають статус Scopus та web of science (а вимоги до викладачів вимагають друку в таких журналах) досить невеликий і кожен з них вимагає плати за публікацію наукових статей, яку мають внести автори з своїх особистих заощаджень і плата ця достатньо велика, досягає значень, що перевищує заробітну платню викладача. І професорсько-викладацькому складу приходиться шукати способи оплати, які б не були обтяжливими для сімейного бюджету.

Які ж досягнення сьогоднішніх днів при всіх недоліках спричинених війною з Російською федерацією. Тут необхідно відмітити, що на початку незалежності 1991 року вплив російської мови, видавництво літератури знаходились під впливом Росії. Але поступово (особливо після початку бойових дій) Українська держава та місцеві органи влади стали сприяти переведенню навчання на українську мову.

Такі навчальні предмети, як українська мова та українська література, відіграють надзвичайно важливу роль у формуванні та розвитку національної ідентичності, культурного спадку та літературного надбання України. Ці предмети мають значення як для освіти, так і для виховання молодого покоління. Більшість старшокласників під час опитування зазначили, що мають у середньому від двох до чотирьох занять на тиждень з української мови та української літератури.

Державна мова використовується як у спілкуванні між викладацьким складом, іншим персоналом закладу освіти та студентами, так і між працівниками університету. Переважна

більшість професорсько-викладацького складу під час освітнього процесу послуговуються виключно українською мовою. Такий підхід сприяє збереженню рідної мови, розвитку комунікативних навичок і національної свідомості серед студентів, а також збереженню та розвитку української мови в освітньому середовищі.

Мої спостереження за освітнім процесом в університеті та при відрядженнях у інші наукові заклади України дають мені змогу свідчити, що діти з міст нашої держави менше говорять виключно українською мовою порівняно з їхніми однолітками із сільської місцевості.

Чимало науково-педагогічних працівників університету на власному прикладі показують, що українська мова є не тільки засобом спілкування, але й ключовим елементом формування культурного та мовного середовища. Вони активно заохочують своїх студентів, використовувати українську мову як засіб вираження своїх думок, емоцій та ідей при вивченні спеціальних предметів. У повсякденному житті учасників освітнього процесу університету українська мова має велике значення, оскільки вона виконує не тільки роль комунікаційного інструменту, а й символізує національну самосвідомість студентів та викладачів. Використання української мови сприяє зміцненню національного духу, посиленню міжособистісних зв'язків і підтримці культурної спадщини. Вона є неодмінним елементом формування та розвитку національної ідентичності, яка передається через покоління. Збереження та розвиток української мови в повсякденному житті сприяють піднесенню національної культури та єднанню українського суспільства для відсічі агресії Російської Федерації. Посилення мовної самосвідомості серед студентів, їх батьків та викладацького складу допоможе зміцнити роль української мови в нашому суспільстві та зберегти національну ідентичність.

Література:

1. Магда Є. В. Гібридна війна: вижити і перемогти. — Х.: Віват, 2015. — 304 с
2. Наші королі – Reges nostri. Володарі та династії в історії України (1340–1795). – Київ: Темпора, 2023. – 436 с
3. Василенко В.А. Мова освіти – ключовий фактор єдності та безпеки держави. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://tyzhden.ua/mova-osvity-kliuchovyj-faktor-iednosti-ta-bezpeky-derzhavy/>.

ВІРШНИЦЯ ВОЄННОГО ЧАСУ - НАСТАСІЯ СЕМЕНЮК

Марія ПОПЧУК, Тетяна ПУНДИК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

На сьогодні, війна в Україні - це боротьба за право на вільне життя, яка почалася не 24 лютого і навіть не у 2014 році, вона почалася ще задовго до дня проголошення незалежності.

Ще за часів Радянського Союзу було актуальним мовне питання, так як знищували не лише наш народ, а й все, що мало український слід. Здавалося б ціннішим за людське життя нічого немає, проте українці так не вважають і готові «душу й тіло» віддати не лише за свою соборність, а й за мову. Саме з цієї причини, важко чути, що мова не на часі. Коли Василь Стус попри всі заборони, захищав українську мову, і той голосний вислів в кінотеатрі «Україна»: «Всі хто проти диктатури - встаньте!», загнав його так далеко, що назад ті нелюди йому не дали повернутися. На жаль, невідомо скільки ще, таких як він, померло в концтаборах.

За часів розстріляного відродження поезія врятувала нашу рідну мову від знищення і сьогодні не дає забути, що попри час у нас залишається один ворог. Великим скарбом на сьогодні є ті,

хто не лише пише українською, а й у своїх творах розповідають про наболіле. Однією з таких, є сучасна «віршниця» - Настасія Семенюк, яка заслуговує особливої уваги у період повномасштабного вторгнення. Варто зауважити, що професію «віршниця» вигадала поетесі її старша донечка Тіна. Тому Настасія часто позиціонує себе, власне, як віршниця. Її вірші пронизані ворожим ставленням до тих, хто намагається знищити нас як націю, а відповідно нашу культуру, мову, літературну спадщину та, зокрема нас як народ. Підтвердити нашу думку можуть слова поетеси з інтерв'ю: «Я хочу прививати ненависть до всього російського».[3] Важко не погодитися з цим висловом адже сьогодні своїми вчинками наші сусіди доводять, що їм не місце у цивілізованому світі.

Під час повномасштабного вторгнення Настасія Семенюк розпочала активну діяльність у соцмережах, зокрема у Tik Tok та Instagram. Відео з її поезіями почали набувати популярності на медіа просторі, що стало підтримкою для українців у цій кривавій боротьбі. *«Настасіє, добрий день. Як можна придбати книгу? Загинув мій герой 15.02, хочу йому на могилі читати вірші чудові»*, - пише підписниця Настасії, що ще раз транслює як поезія лікує душі зраних українців. Поетеса кожним своїм рядком нагадує, що російська у нашій державі - це лише наслідки викорінення української:

...Як досі чую тут російську, то серце

Обливається кривавою сльозою.

За що ж ви так соромите

Наш український рід?

Чому так склалось, що у сім'ї у вас

Не наша залунала?

Так через те, що змусили колись ваших дідів.

Хіба нав'язана російська рідною вам стала?

Хіба вам мало наших незрівнянних український слів?... [1]

Кожен свідомий українець не розмовлятиме мовою нелюдів, які знищують вщент нашу Батьківщину, «захищаючи російськомовних». Вже три століття поспіль ми боремося за свої

землі, а ще досі, на жаль, існують люди, які не розуміють простого: «В жодного українця немає права розмовляти російською». [2]

З кожним новим віршем, молода поетеса показує як важливо переходити на українську всім, хто ще з якихось причин підтримує ті всі укази, які знищували рідну мову. Хотілося б перемогти цю війну і не отримати у висновку російськомовну Україну. Наскільки це потрібно для майбутнього, Настасія передає у наступних рядках:

Навчіть свою дитину казати дякую, а не спасіба
Через роки, вона у відповідь за це, подякує і вам
Дитина може і не знає, що у нас біда з сусідом
Дитина ж бо не знає, що російська тільки москалям
Здеріть і з себе, і з дитини те ярмо - «російськомовний
українець»

Не повинно бути в українця ніякої приставки «рос»

Це все одно, що м'ясоїдний вегетаріанець

Доведіть усім, що українець, то не малорос! [1]

У своїх віршах Настасія порушує не лише мовне питання, а й особливу увагу приділяє українським воїнам. Саме в період повномасштабного вторгнення, коли усі зрозуміли, що попереднього життя вже не буде і тепер у нас нові герої, яким ми завдячуємо життям, виходить новий вірш поетеси:

Тепер не бетмен і не супермен

Уже не ті герої в українців

А Богдан, Іван, і ще мільйон імен

Нам рідними прийшлися незнайомці

Я випадково бачу, як жінка обіймає фото

І змінює один на інший сухоцвіт

То мабуть мама, вибігла з роботи

Щоб обійняти сина, син тепер - граніт

Ми пам'ятаємо, герої й героїні

І діти наші, знатимуть про вас

Герої не вмирають в Україні

Герої просто рано покидають нас [1]

Поезії Настасії Семенюк допоможуть майбутньому поколінню пам'ятати про нашу історію, яку творять захисники і захисниці аби в нашій державі не було таких, які вважатимуть нормальним спілкуватися мовою окупантів. Та варто не забувати з ким ми ведемо війну, як говорила Настасія: «Вони прийшли нас визволяти знову через три століття подібні ззовні на людей, а в середині чистокровні кати». [1] На завершення, процитуємо пророчі слова письменниці: «Співайте! Мрійте! Веселіться! Ми ж всі помремо, ні для кого не секрет. Людина тут, щоб вчасно стати з місця. І колись на дошці слави відшукати свій портрет.»

Література:

1. Інстаграм сторінка: @nastasiia_bez.a

URL:

https://www.instagram.com/nastasiia_bez.a?igsh=MTU2dDIyMmlxM3NzcA==

2. Ютуб канал «Плеяда сучасних українських авторів ХХІ століття», а саме відео: «Розмова з українською поетесою Настасією Семенюк»

URL: <https://m.youtube.com/watch?v=-FACIXQu4s>

3. Ютуб канал «МРТК МІСТО», а саме відео: «Віч-на-віч: Настасія Семенюк»

URL: <https://mistotv.com/60560/>

УДК 81.161.2

**ПОКИ ЖИВА МОВА В УСТАХ НАРОДУ, ДО ТОГО ЧАСУ
ЖИВИЙ І НАРОД: МОВНА СВІДОМІСТЬ У КОНТЕКСТІ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Тетяна ПАВЛИШ, Софія ЯЦЕНКО,

кандидат філологічних наук Христина ВОРОК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

«Ну що б, здавалося, слова...
Слова то голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!.. Знать, од Бога
І голос той, і ті слова
Ідуть меж люди!...»
Тарас Шевченко.

Мова – це не лише засіб комунікації, вона є витвором душі народу, яка віддзеркалює його історію, традиції та цінності. Із плином часу, наші мови стають не лише інструментом передачі інформації, але й символом нашої ідентичності, єдністю з минулим та сприйняттям сучасності. Саме тому, обговорення питань збереження словесного різноманіття та підтримки мовних спільнот має важливе значення для майбутнього культурного розвитку націй.

Недаремно у листопаді 1999 року на XXX (30) сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО з метою захисту мовної й культурної багатоманітності започаткували Міжнародний день рідної мови. Однак початок цьому святу дали трагічні події. 21 лютого 1952 року в Бангладеш (країна у Південній Азії, із трьох боків оточена територією Індії) влада жорстоко придушила мітингувальників, які протестували проти заборони на використання в країні своєї рідної – бенгальської мови. З 1971 року, після проголошення незалежності Бангладеш, цей день відзначають у країні як день мучеників, які загинули за рідну мову. Саме за ініціативою цієї країни ЮНЕСКО проголосило 21

лютого Міжнародним днем рідної мови, а починаючи з 21 лютого 2000 року цей день відзначають і в Україні. У нашій державі дуже актуальним залишається питання збереження панівної ролі державної мови, адже впродовж століть вона зазнавала утисків з метою її викорінення передусім з боку московії через різноманітні циркуляри, укази, закони, анафами тощо.

Варто акцентувати на таких важливих ознаках рідної мови будь-якого народу:

- **Мова як вираз культурної спадщини.** Мова відображає культурні та історичні аспекти національної спадщини. Вона відтворює унікальність та особливості нації, передає традиції та інші аспекти культури, що визначають її ідентичність.
- **Мова як засіб спілкування та самовираження.** Мова дозволяє людям взаємодіяти між собою та виражати свої думки, почуття та переконання. Через мову відбувається передача культурних цінностей, формування соціальних зв'язків та створення спільної свідомості, що впливає на формування національної ідентичності.
- **Мова як символ нації.** Мова є символом національної самосвідомості та єдності. Вона виступає у ролі символу нації, який об'єднує людей навколо спільної ідеї, ідентичності та культурних цінностей.
- **Мовна політика та національна ідентичність.** Державна мовна політика може впливати на формування національної ідентичності, забезпечуючи офіційний статус та захист мови нації, а також розвиток мовної освіти та культурних програм.

Мовна свідомість – це «один з видів свідомості, що є механізмом управління мовною діяльністю, який формує, зберігає та перетворює мовні знаки, правила їх поєднання і вживання, а також ставлення людини до мови та їх елементів; у ширшому розумінні – сукупність образів свідомості,

матеріалізованих мовними знаками» [1, с. 378]. Мовна свідомість не природжена риса, а продукт культурного розвитку. Вагомими причинами недорозвинутої мовної свідомості у людини є низька особиста культура, лінгвістична необізнаність, брак законодавчого порядку в державі. Має рацію І. Дзюба, коли пише: «У ставленні до мови виявляється вся глибина нашої некультурності й невігластва» [2]. Людина ж з високою мовною свідомістю – зріла особистість з позитивним ставленням до мови, відповідальністю за неї.

Влучно висловив 12 заповідей про рідну мову Іван Огієнко. Кожна його заповідь глибока за змістом і відображає сутність української мови як виразника ментальності нашого народу:

1. На кожному кроці й кожної хвилини охороняй честь своєї рідної мови, як свою власну і навіть більше – як честь своєї нації. Хто не береже честі своєї рідної мови, той підкопує основи своєї нації.

2. Розмовляй у родині своїй тільки рідною мовою. Це принесе тобі правдиву насолоду шляхетного почуття сповнення найбільшого обов'язку щодо свого народу.

3. Хто в родині своїй розмовляє не рідною мовою, той стоїть на дорозі до винародовлення – найбільшого непростенного гріха проти свого народу.

4. Бережи своє особове ім'я і родове прізвище в повній національній формі й ніколи не змінюй їх на чужі.

5. Кожний, хто вважає себе свідомим членом свого народу, мусить пильно навчатися своєї соборної літературної мови.

6. Кожний свідомий член свого народу мусить завжди допомагати всіма приступними йому способами розвитку культури своєї літературної мови.

7. Кожний свідомий член свого народу мусить добре розуміти й поширювати головне рідномовне гасло: «Для одного народу – одна літературна мова й вимова, один правопис».

8. Кожний свідомий член нації мусить добре знати й виконувати рідномовні обов'язки свого народу.

9. Де б ти не жив – чи в своїм ріднім краю, чи на чужині, – скрізь завжди мусиш уживати тільки однієї літературної мови, тільки одного спільного правопису, тим ти покажеш, що ти свідомий син своєї нації.

10. Кожний українець мусить добре пам'ятати й дітей своїх того навчати: наймиліша мова в цілому світі – то мова рідна.

11. Кожний свідомий громадянин, живучи серед чужого народу, мусить конче вживати своєї рідної мови не тільки вдома, але й скрізь. Де можливо.

12. Кожний свідомий громадянин мусить щедро підтримувати свої періодичні видання, даючи їм цим самим змогу нормально розвиватися. Добрий стан національних видань – то могутня сила народу й забезпечення розвитку рідної мови, а висота їх накладу – то ступінь національної свідомості народу [4].

Мова – спосіб самопізнання народу, найважливіший, найуніверсальніший та найвиразніший засіб спілкування людей, засіб вираження й передавання думок, почуттів, волевиявлень. Питання популяризації української мови вже кілька століть лишається актуальним, що зумовлено історією України. Так склалося, що й сьогодні це питання не втрачає своєї важливості у зв'язку з московською агресією. Нам потрібно усвідомити, що в такий важкий для нас та нашої країни час досить важливо поширювати і популяризувати українську мову. Саме мова – це візитівка кожної людини. Адже рівень культури мови свідчить про світогляд, освіту та виховання особистості; саме мовлення виражає ставлення людини до інших людей та створює національну та індивідуальну картини світу.

Найголовніше ж у мовному питанні є те, що кожен свідомий українець повинен розвивати й популяризувати українську мову, починаючи, найперше, з себе та свого найближчого оточення. Велике починається з малого, почнімо ж

із себе. Про духовну зрілість окремої особи, а згодом і про зрілість цілого народу висновують найперше з культури його літературної мови. Отож потрібно не цуратись рідної мови, розширювати її горизонти, разом розвиватись і самому! «Скалічена, попсована мова, – писав М. Жовтобрюх, – ніколи не підносила людину, а, навпаки, завжди принижувала її, примітизувала її, заважала їй інтелектуально зростати» [4, с. 3]. Малий запас слів, недостатність правописно-граматичних навичок, невміння працювати з текстом гальмують інтелектуальне та професійне зростання. Загалом малограмотному та маломовному важко захистити свої права, порозумітися з іншими.

Сьогодні за українську мову, національну ідентичність та право бути господарем на своїй землі гинуть найкращі доньки та сини України. Як і раніше, очевидна істина: мова має значення, адже це та рушійна сила, яка об'єднала українців і весь світ та веде до перемоги України. Підтримувати культурне різноманіття, захищати мову корінних народів, утверджувати українську мову, як державну, посилювати обороноздатність держави – наше спільне завдання сьогодні.

Після розпаду Радянського Союзу і здобуття Україною незалежності українська мова отримала статус державної. Однак за ці роки мовна ситуація у нашій державі була не лише складним лінгвістичним, а й політичним питанням. З початком повномасштабного вторгнення країни-агресорки ще більшого загострення набув розподіл українців за домінуючою ознакою. Вражає, що за два роки війни загальна картина щодо пріоритетності української чи російської у щоденному спілкуванні змінилася. Російсько-українська війна підняла престиж української мови як символу національної ідентичності. Згідно з опитуванням фонду «Демократичні ініціативи» станом на грудень 2022 р. 87,7 % населення визнали українську своєю рідною мовою. З них, за даними Київського міжнародного інституту соціології, виключно або переважно

спілкуються нею у повсякденному житті 58 %. Загалом 80 % опитаних вважає, що українська мова має бути основною в усіх сферах спілкування. Однак через рік після повномасштабного вторгнення 15 % людей бачили Україну двомовною, а 7 % не вважали питання мови проблемним [5].

Також актуальним має бути питання сепарації від російської літератури і детальнішого вивчення класичної української. Бо ж як зближитися з Європою, не відаючи свого місця у світовій культурі?

З початком повномасштабного вторгнення десь посилювся, а десь почався з нуля процес дерусифікації: знесення пам'ятників, перейменування вулиць, заборона російської літератури у закладах освіти. Як і будь-яке мистецтво, література впливає на свідомість людини. Перш за все російська література шкідлива для українців своїми наративами «маленької людини». Потрібно позбутися російського впливу через їхніх культурних «кумирів» та символів. Українці завжди були об'єктом зневаги та ненависті, «меншим братом», якого можна принижувати. Наприклад, О. Пушкін – російський шовініст, який говорив про вищість росії над Україною. У поемі «Полтава» він оспівав Петра I і заплямував постать гетьмана Івана Мазепи. Вони збудували свій національний міф на українській культурі. Будь-яка інша література може замінити російську. Нам потрібно розширювати свій кругозір і вивчати світову культуру.

Отже, мова є одним з найбільших скарбів людини, адже вона відображає нашу ідентичність, допомагає у спілкуванні та зберіганні культурної спадщини.

Література:

1. Гнатюк Л. Мовна свідомість // Українська мова: Енциклопедія / Ред. кол.: Русанівський В., Тараненко О. та ін. 3-є вид. К., 2007. С. 378.

2. Дзюба І. Вимирання слова // Вісник НАН України. 2004. № 12. С. 38.

3. Жовтобрюх М. Культура мовлення і школа // Культура слова. 1988. Вип. 39. С. 3.

4. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). 12 заповідей про рідну мову. URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Ohiyenko_Ivan/Ridna_mova.pdf

5. Радикально не можна помірно. Які є шляхи розвитку української мови? URL: <https://suspilne.media/culture/505981-radikalno-ne-mozna-pomirno-aki-e-slahi-rozvitku-ukrainskoi-movi/>

УДК: 355.01[(477): (470+571)]

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ПІДГРУННЯ “ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ” РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: УКАЇНСЬКИЙ ВЕКТР

доктор психологічних наук, професор Василь СТАСЮК,

доктор філософії Андрій КИРИЧЕНКО

Національний університет оборони України

Необхідно зазначити, що “гібридна війна” росії проти України стала можливою значною мірою через внутрішні слабкі сторони української держави, її поголовну корупцію та владу олігархів і злочинних мереж. Так, у листі Брюсова Суркову від 10 липня 2014 року містяться пропозиції Павла Бройде використати “тіньові” силові структури України для просування інтересів росії за кордоном.

Бройде добре знав ситуацію, будучи інсайдером цих структур. Він писав, що державні органи, відповідальні за контроль або моніторинг політичних процесів, страждали протягом усіх років незалежності України, зокрема спецслужби,

органи місцевого врядування, поліція та місцеві політичні партії. Усі ці структури, за словами Бройде, де-факто знаходилися під контролем бізнес-груп і кланів. Після приходу до влади януковича функції вже й так напівзруйнованих державних органів були передані т.зв. “тіньовій” вертикалі влади – мережам друзів януковича, які “наглядали” за ними й інтереси яких були представлені місцевими діячами зі злочинного світу та підприємцями з тіньового сектору економіки. Крім вирішення кримінально-фінансових питань, завданням цих “делегатів” було утримання політичної влади над регіонами з допомогою PR-фахівців, які працювали над дискредитацією та завданням шкоди політичним опонентам, неприхильним бізнесменам і групам.

Однак ці особи та групи, що заробляли “брудні” гроші за “нагляд” за регіонами були зобов'язані віддячувати, забезпечувати підтримку правлячій партії/органам влади, зростання їх рейтингу, лояльність і догідливість ЗМІ, тримати на низькому рівні діяльність опозиції та забезпечувати успіх виборчих кампаній. Використовуючи систематичну та добре організовану роботу цього “рекету”. Слабкі сторони та корупція держави перешкоджали громадянському активізму та навіть базовій лояльності до неї, через що країна була вразливою до кампаній з дестабілізації. Правда, після втечі януковича з України після Євромайдану частина цих “тіньових вертикалей влади” була розпущена. Проте деякі прихильники залишились і бути використані для просування російських інтересів.

Саме цю вкорінену систему корупції та кримінального феодального устрою сучасна українська держава намагається реформувати, з перемінним успіхом.

Ослаблені державні інституції – це не єдина слабкість, яку використав кремль в спробі дестабілізувати та федералізувати Україну.

Завдання “гібридної війни” були б неможливими, якби не деякі українці, згодні просувати російські інтереси за гроші. Їх

можна розділити на дві групи: ідеологічні прихильники та прагматичні колабораціоністи.

Ідеологічні прихильники підтримували ідеї “руського мира” – з допомогою якої росіяни розширюють ментальні кордони росії за географічні межі країни, всюди, де проживають російськомовні. Цей світогляд протиставляється “занепадницькій” Західній цивілізації – т.зв. “Гейропі” – яка буцімто воює з росією. Якщо відносний успіх цих ідей у південно-східній частині України був частково можливий завдяки операціям російський агентів, як от Дмитра Соїна, що пропагував їх серед молоді, то також вони просувалися методами несилового впливу через російські культурні проекти та через позиціонування статусу України як молодшого партнера у відносинах з росією. Якби Україна проводила більш наполегливу державотворчу діяльність у відповідь на несилкові загрози щодо її суверенітету протягом 23 років незалежності до війни, приховані операції проти неї були б значно менш ефективними.

Стосовно прагматичних колабораціоністів, їх палітра дуже широка. Наприклад. У вартість проведення проросійських заходів, які отримував Ардзінба від своїх довірених осіб, входили хабарі ЗМІ – це явище має назву “джинса” – а також хабарі правоохоронцям і найом “ті тушок” – молодих чоловіків, які володіли бойовим мистецтвом і забезпечували неофіційну охорону під час явно проросійських пропагандистських подій. До того ж, наймана аудиторія створювала ілюзію народної підтримки російських громадських заходів щодо розхитування суверенітету України. Бідність є одним із пояснень схильності великої кількості українців продати свою країну; але окрім цього, присутній і конфлікт лояльності, і нездатність України викликати відданість до себе.

Ці функціональні слабкості політичного життя України, нічим не унікальні для пострадянського простору, зокрема для росії, були майстерно використані Кремлем для досягнення

мети – створення видимості масової народної підтримки проросійської політики. Росія відома створенням симулякрів шляхом поширення дезінформації виключно в інформаційному просторі. Проте під час втілення кампаній з політичних операцій симулякри створювалися з допомогою реальних заходів, які здійснювалися проросійськими агентами та знімалися на відео проросійськими операторами для подальшого поширення в соціальних мережах, на українському та російському телебаченні – “реальний”, але віртуальний світ, де реальність створюється тими, хто контролює медіа-ресурс.

Отже, майже не існує сумнівів, що операції російської “гібридної війни” в Україні були значною мірою можливими завдяки занепаду української державної влади. Та крім їх важливості для України, цей епізод підтверджує, що світ організованої злочинності та корупції є вразливим місцем, яке Росія, ймовірно, буде намагатися використати для просування своїх інтересів в інших країнах світу.

Література:

1. Гибрессия путина. Невоенные аспекты воен нового поколения: фрагменты следования. Киев : Центр глобалистики “Стратегия XXI”, 2016. 62 с.

2. “Гібридна війна” Росії проти України: інформаційний вимір: навч. посіб. / Агаєв Н. А., Герасименко М. В., Дикун В. Г., Стасюк В. В. Київ : НДЦ ГП ЗС України, 2020. 186 с.

3. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України: підручник : у 2 ч. Ч. 1. вид. 2-е, перероб. зі змін. та допов. / Н. А. Агаєв, В. Г. Дикун, В. С. Чорний та ін. ; за заг. ред. В. В. Стасюка. Бровари : ТОВ “7БЦ”, 2020. 754 с.

4. Плохтій С. Загублена царство. Історія “Русского мира” з 1470 року до сьогодні. Харків : Фоліо, 2019. 320 с.

6. Світова гібридна війна : український фронт : монографія / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

7. Якубова Л. “Русский мир” в Україні : на краю прірви. Київ : Кліо. 2018. 384 с.

УДК 321.340

LANGUAGE AS A MEANS OF SELF-PRESERVATION AND SELF-ASSERTION FOR THE UKRAINIAN NATION IN WARTIME

Petro SAKHAN, Oksana PYLYPETS

Lviv State University of Life Safety

At the time of war, sides of the conflict are using various methods to penetrate the defenses of each other and make the most damaging impact on their opponents, and this process includes not just brute force to obliterate foes forces but also sophisticated methods that target the consciousness of enemies. The results of these actions will weaken enemies' ability to form opposition and their will to fight and support the national military. The best way to achieve this is to spread propaganda through people that will divide them, blur their identity, and diminish their sense of unity. National and governmental history, symbols, and language in particular hold the primary keys and locks that maintain national identity. The ability to comprehend the vital role of language to unite people, form mutual relationships, and communicate is an indispensable requirement in order to preserve nationality and repel enemies blows on government sovereignty.

Why is the culturally linguistic aspect so important? Lina Kostenko, in her speech "The Humanitarian Aura of the Nation or the Defect of the Main Mirror" [1], also asks similar questions: "When we hear: Spain, Spaniards, what associations does it evoke in us? Well, of course, Lope de Vega, Calderón, Cervantes, Goya, the Prado Museum, and Federico Garcia Lorca. But allow me, and the fires of the Inquisition, and Torquemada, and the conquistadors, and the expulsion of the Jews from Spain, and the dictatorship of General Franco? This is also Spain. But why is the image of the nation not determined by this? Why do literature, culture, and art dominate?" After careful deliberation, we can come to the conclusion that historical deeds find their enduring resonance in the canvases of artists, the verses of poets, and the narratives woven by writers. The cultural and artistic tapestry of a society becomes integral to its identity. Across the annals of human history, it becomes evident that

the wisdom of a people, their collective memory, and the essence of their existence are often encapsulated and transmitted through the medium of art. The connection between such a variety of cultural phenomena would be impossible without a shared language that holds everything together. So, the products of art often dominate over the dreadful events that occur in the history of a nation. Keeping all this in mind, it is reasonable to say that the protection of a national language protects its history, sovereignty, and identity.

Moving forward, we can look at the unfolding events that are taking place in the occupied territories of Ukraine and the ways in which they were occupied. Starting from Crimea, we can see that, beside sheer military force, the Russian Federation tried to hold fake elections and forcefully made deputies vote for the separation of Crimea on par with elections for attaching Crimea to Russia. All this was done to provide influence, not just on Ukrainians but on the whole world, including the population of their own country, to justify their actions. As we all know, that didn't stop there, and Russia decided to continue its expansion campaign. And one of their named reasons, from their point of view approving their deeds, for starting the war — is the language question and “oppression” of the Russian-speaking population in the territory of Ukraine. Their manipulations with information work on both sides: they give reasons for Russians to support war and lower the moral spirit of Ukrainians. Also, they populate occupied territories with Russians and forcefully depart Ukrainians from their homes to create the illusion that they are welcomed on the taken land. More detailed of their action on occupied territories we can read in article “Information Vacuum and News Trash: How Russian Propaganda Works in the Occupied Donetsk Region” [2]: “District and city newspapers of “municipalities,” Telegram channels of local occupation administrations, and local TV channels are maintained at the expense of the occupiers. There is no war in discussion—only positive news about construction, holidays, and congratulations from Putin, etc.” Here we can see that their primary aim is to soften Ukrainians

perceptions of unfolding events and dispel any thoughts of riots or confrontation.

On the other hand, Russia tries to infiltrate Ukrainian society on non-occupied territories with various myths. Elena Ruda writes about this in her monograph, "The language issue as an object of manipulative strategies in modern Ukrainian political discourse." [3, page 67,69]: "The Myth of Ukraine as Almost Complete Russian-Speaking: This myth that Ukraine is "almost" Russia, where "everyone" speaks Russian is actively spreading in our and neighboring countries. Let us recall at least the words of the president of the Russian Federation, Vladimir Putin said that Ukraine is a Russian-speaking country. Ignorance of the real situation in Ukraine misleads many politicians and journalists, as well as ordinary visitors. Another myth—the polarity of the population of Ukraine: The division of the population of Ukraine into groups according to language, ethnicity, and ideological orientation is an excellent and convenient basis for speculation about the dissimilarity, antipode, lack of opportunity to get along, etc. Political technologists are successfully identifying new communities in the Ukrainian national organism, empowering them with special values, special orientations, and special behaviors, in particular language and special choice. Despite the existence of real conflicts that impose on society a war of identities that threatens long-term destructive social and mental processes."

As we can see, the notion of language is always in the middle of informational manipulations and attacks; it plays a main role in forming a picture of reality and self-identification. Mass media attempts to share fake information spoken by ordinary people because, psychologically, we tend to perceive the same information, spoken by many, as truth, even if indeed lies were told. By marking this out, we can clearly see the demand for protecting our national interests, language, and history, as well as developing culture and social awareness of the situation in our country. So here is a question: What should we do to reduce the negative impact of enemy

propaganda and maintain stability and order in the country? Answering this question, it is important to begin with the constitutional law of Ukraine on “ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language,”[4] because it clearly states the vision of Ukraine regarding this question and also highlights the responsibilities that we should follow. So according to the law:

“Guided by the Constitution of Ukraine, which defines the Ukrainian language as the only state language in Ukraine and imposes on the state the obligation to ensure the comprehensive development and functioning of the Ukrainian language in all spheres of public life throughout Ukraine; The Ukrainian language, as the state language, is a mandatory means of communication throughout the territory of Ukraine in the exercise of powers by bodies of state power and bodies of local self-government (the language of acts, work, office work, documentation, etc.), as well as in other public spheres of public life determined by law. Full functioning of the Ukrainian language in all spheres of public life throughout the territory of the state is a guarantee of preserving the identity of the Ukrainian nation and strengthening the state unity of Ukraine. Every citizen of Ukraine is obliged to speak the state language. A person who intends to acquire Ukrainian citizenship is obliged to certify the appropriate level of proficiency in the state language.” Here we can come to the conclusion that we have a full right to demand the use of Ukrainian language from official media and government staff, and not doing so will create a discrepancy between our actions and our duties. But it is also important to heed this paragraph from the same law: “This law does not apply to the sphere of private communication or the performance of religious rites.” Only by following these few sentences can we solve several problems if we just follow the law, as there said. First is the problem of developing the Ukrainian language and feeling dignity as a Ukrainian. Second, we can discard any conflicts on a linguistic basis, where people argue with each other on a topic like “Why not in Ukrainian?”.

Also, we can pay attention to the advice from Arena Research on countering propaganda and disinformation in Ukraine [5]:

1) The Ukrainian government, with the support of the international community, should explain how reforms and international integration can strengthen security and improve the functioning of society. Too often, reforms are portrayed as bringing inconvenience and instability in the short term, ensuring positive developments only in the future.

2) The Ukrainian media should promote trust and enable audiences to go beyond conspiracy thinking. Objective and well-thought-out information and analytical messages can increase people's understanding of positive changes. The media must also take into account people's desire to use them to find the truth, as well as their desire to form a community. This could mean gathering evidence or forming a group.

The intricate interplay between language, history, and national identity emerges as a pivotal factor in times of conflict and warfare. The manipulation of language, symbols, and historical narratives becomes a potent weapon, wielded by both aggressors and defenders, to shape perceptions, fracture unity, and assert dominance. As highlighted by Lina Kostenko's reflection, the dominant narrative often revolves around cultural and artistic achievements rather than the darker episodes of history. The ongoing situation in Ukraine serves as a stark illustration of the multifaceted role language plays in the theater of war. The Russian Federation, in its expansionist endeavors, strategically exploits language as a tool for infiltration and division. By sowing myths and misinformation, they seek to distort reality, weaken societal cohesion, and justify their actions both domestically and internationally.

Language, as evidenced by constitutional provisions, stands as a bastion of national identity and sovereignty. The constitutional law of Ukraine underscores the mandatory use of the Ukrainian language in official capacities, viewing it as integral to preserving the identity of the Ukrainian nation and maintaining state unity. Embracing and enforcing these linguistic principles not only safeguards the nation's cultural heritage but also serves as a powerful

countermeasure against external propaganda and disinformation. The call to action involves a comprehensive approach, aligning with legal frameworks and leveraging media influence. Upholding the constitutional mandate on language usage in official capacities can mitigate linguistic conflicts and contribute to a stronger sense of national pride. Additionally, media outlets play a crucial role in disseminating objective information, fostering trust, and countering conspiracy narratives, ultimately empowering the populace to discern truth from propaganda.

In essence, the protection of language becomes synonymous with the defense of national history, sovereignty, and identity. The acknowledgment of language as a strategic asset in the face of adversarial propaganda is a testament to its enduring power to shape perceptions, unify communities, and fortify the resilience of a nation. By recognizing and harnessing this power, nations can fortify themselves against external manipulation and uphold the integrity of their cultural fabric.

REFERENCES

1. “The Humanitarian Aura of the Nation or the Defect of the Main Mirror”, *weareukrainians.com*, [Electronic resource]. – Mode access to journals: <http://tinyurl.com/4u9jf8jb>
2. “Information Vacuum and News Trash: How Russian Propaganda Works in the Occupied Donetsk Region”, *spravdi.gov.ua*, [Electronic resource]. – Mode access to journals: <http://tinyurl.com/ueh3msx5>
3. Olena Ruda, "The Language Issue as an Object of Manipulative Strategies in Modern Ukrainian Political Discourse," Kyiv 2012.
4. (Bulletin of the Verkhovna Rada (VVR), 2019, No. 21, p. 81) LAW OF UKRAINE On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as the State Language.
5. “Arena Research on countering propaganda and disinformation in Ukraine”, *nrada.gov.ua* , 19.05.2021, [Electronic resource]. – Mode access to journals: <http://tinyurl.com/mymvf77e>

УДК 323.269

**СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛІЙСЬКИХ
ТЕРМІНІВ ВЕБ-ПРОГРАМУВАННЯ**

*Марта СТРУС, кандидат філологічних наук, доцент Марія
ІВАНЧЕНКО*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Сфера веб-розробки почала активно розвиватися на початку 2000 року. У 2021 році, за статистикою, частка користувачів (в Україні), які заходять в мережу Інтернет за допомогою різних мобільних пристроїв, зросла до 80%. Ситуація, що склалася, відкрила перед веб-розробкою нові перспективи розвитку. Незважаючи на стрімкий розвиток, високу актуальність і затребуваність, великі капіталовкладення та новітні розробки термінології зі сторони компаній-гігантів (Google, Microsoft, Yandex і т.д.), ця галузь розвивається вільно, хаотично за рахунок учасників Інтернет-спільнот – індивідуальних розробників. Однак варто зазначити, що участь членів спільноти у формуванні термінів не є проблемою, навпаки, саме завдяки низькому бар'єру входу в цю галузь будь-який користувач може ввести власний термін. Проблема полягає у недостатній систематизації та дослідженні галузі термінології, що розглядається.

Термінологічна система взаємодіє з системою розуміння певних сфер знань і сукупності термінів, будучи динамічною частиною мови, що поступово розвивається. Вивчивши праці вітчизняних і зарубіжних лінгвістів, ми визначили термін як одиницю мови, що означає поняття певної галузі знань і діяльності. Основними якостями терміна можна визнати: однозначність і законність, послідовність, інформативність і точність. У ролі терміна може виступати як слово, так і словосполучення, які найчастіше впливають на термінологію, оскільки, саме в грецькій мові почала виникати особлива лексика, яка з часом змінилася на латину. Тому

терміни «прийшли» з інших мов, або виписані, або створені індивідуально на основі грецької та латинської мов.

Для визначення способу утворення термінів ми використали класифікацію, запропоновану А.В. Суперанською, як одну з найпопулярніших і найбільш відповідних тенденцій терміноутворення в галузі інформаційних технологій, і зокрема у розглянутій галузі. Подані матеріали також використовувалися для визначення способу формування специфікації W3C, а також Кембриджський словник для вирішення етимологічних непорозумінь (наприклад: чи був термін утворений з використанням термінології загальноновживаної лексики чи був запозичений з інших областей).

Розглянемо типові приклади аналізованих термінів:

1. UX UX (скор. User Experience) — термін, утворений абрєвіатурою. Метод редукації полягає у вилученні першої літери з кожного елемента терміна, однак причина в тому, що друга літера терміна не «Е», а «Х» та в тому, що вже існує абрєвіатура «UE», яка є короткою для «User Equipment», і щоб уникнути непорозумінь другою літерою було обрано, як елемент «Experience». Прийняття такого рішення також пов'язане з тим, що в США слово "experience" має сленгове скорочення - "XP".

2. Open Source Термін утворено способом складення шляхом поєднання двох слів «open» і «source».

3. Cascade. Термін утворюється методом "термінології загальноприйнятого словника". Він описує алгоритм, який визначає, як об'єднати значення властивостей з різних джерел. Каскад - кореневий принцип роботи CSS і, отже, міститься у назві CSS (Каскадні таблиці стилів) "cascading style sheets". Каскад вимагає від розробника певного стилю написання CSS-коду, який можна порівняти з водоспадом, що падає по полицях. Принцип написання CSS-коду полягає в поєднанні селекторів для доступу до потрібного елемента, але для отримання, наприклад, до вкладеного елемента, потрібно вказати всю послідовність батьківських елементів, в яких знаходиться

потрібний елемент, що нагадує водоспад, що спускається по полицях.

4. SVG SVG (розшифрування Scalable Vector Graphics) – формується методом аббревіатур, а також інших розширень файлів.

5. Вибір Selector (з англійської) - вибрати. Англійський термін "selector" утворюється додаванням суфікса "-or" до основи "select". У цьому випадку суфікс виконує ту саму функцію, що й у словах "наставник" (керівник), "прокурор" (прокурор), "лікар" (лікар), а саме позначає виконання певного виду завдання. Цей термін означає синтаксичну конструкцію в CSS, яка дозволяє вибирати конкретні елементи на веб-сторінці та створювати їх у відповідних стилях.

6. Linting. Цей термін відноситься до процесу перевірки коду JavaScript на наявність помилок. Існує великий вибір інструментів для перевірки коду (написаного на JavaScript) на валідність, але більшість з них має слово "Lint" в кінці. Термін утворений методом суфіксації, додаванням закінчення "-ing". Згідно з правилами англійської мови, цей суфікс може бути не лише індикатором теперішнього часу (Present Continuous), але також використовується для перетворення дієслова на іменник.

7. Inheritance. Цей термін описує механізм, за яким властивості, задані для батьківського елемента, передаються дочірнім елементам (вкладеним в батьківські елементи). Термін був запозичений з біології. Таким чином, ми можемо зробити висновок, що термін утворений методом "транстермінологізації".

8. Clear. Термін утворений за допомогою термінології загальноприйнятого словника. Ви можете визначити застосування цього, звернувшись до інтерпретації технології, яку описує даний термін.

9. JSON. Термін утворений за допомогою аббревіатури. Повна назва "JavaScript Object Notation".

10. API. Термін "API" утворений за допомогою аббревіатури. Повна назва технології "Application Programming Interface".

Крім того, метод утворення термінів похідного характеру включає так звані "child methods", а саме: складання, префіксацію та суфіксацію.

Згідно з наданими результатами у Таблиці 3 та Таблиці 4, домінуючим способом утворення термінів у галузі розробки веб-сайтів є похідна термінологія. Враховуючи уточнюючі дані, наведені в Таблиці 4, слід зробити висновок, що більшість термінів, обраних для аналізу, були сформовані за допомогою словозлиття. Ця тенденція пояснюється загальною потребою в науковій спільноті у необхідності опису більш складних речей. Причина запиту на опис більш складних речей може бути пояснена як частковою централізацією цієї сфери, так і навпаки.

The World Wide Web Consortium (W3C) займається формуванням стандартів, включаючи, наприклад, елементи веб-сторінок, які є однокомпонентними термінами (наприклад: стаття, розділ, основний, відступ, нижня частина, верхня частина). Стандарти, які включають нові елементи, виходять рідко. Поточний актуальний стандарт HTML5 був випущений у 2014 році, а попередній - HTML4 - у 1997 році. У той же час члени спільнот розробників веб-сайтів створюють свої власні засоби для автоматизації розробки, методології CSS, плагіни тощо. Продукти, створені розробниками, ґрунтуються на існуючих стандартах і створюють свої власні операції, які є більш складними і не можуть бути описані за допомогою існуючих термінів, тому потребують нових багатоконпонентних.

В результаті структурного і порівняльного аналізу термінів англійською мовою та особливостей їх перекладу на українську можна визначити наступні висновки:

1) Результати показали, що найбільш представницькими групами є однокомпонентні терміни. Англійською мовою загальної групи представлені МСТ-2 (79,6% від загальної

кількості групи МСТ, 82 терміни). Серед інших груп МСТ, МСТ-3 складає 8,5% (17 термінів), МСТ-4 - 2% (4 терміни).

Українською мовою однокомпонентні слова також є представницькими термінами, а саме МСТ-2 (46% від усього обраного зразка, 92 терміни), на МСТ-3 припадає 8,5% (17 термінів), МСТ-4 - 2,5% (5 термінів), МСТ-5 - 1% (2 терміни).

2) Частота методів утворення термінів у англійській мові. Найбільш представницькою групою була група термінів, сформованих похідним методом (50,5% від усього обраного зразка, 101 термін). Похідний метод також включає дитячі методи: складання, префіксацію. Частота між термінами розподіляється між цими дитячими методами наступним чином:

- Складання - 84,2% (85 термінів);
- Суфіксація - 8,9% (9 термінів);
- Префіксація - 6,9% (7 термінів);

Серед інших методів навчання були випущені наступні показники: аббревіатура - 13% (27 термінів), термінологія загальноприйнятого словника - 27% (54 терміни), транстермінологізація - 9% (18 термінів).

Література:

1. Сарієва А. Б. (2012) Особливості перекладу комп'ютерних термінів. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія», 1(25). С. 97-98.

2. Dictionary of web design and programming. URL: <https://www.imaginanet.com/dictionary-on-web-design-and-programming.html>.

3. Diane Nolet (2001): Handbook of Terminology. Adapted into English by Christine Leonhardt. Hull (Québec, Canada): Minister of Public Works and Government Services Canada, Translation Bureau.

4. Sager, Juan (1990): A Practical Course in Terminology Processing. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins Sager, Juan;

МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯЦІЇ В АСПЕКТІ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Вікторія ТОМКІВ, Юлія ДЕМ'ЯНЧУК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

В епоху сучасних геополітичних викликів мова відіграє важливу роль, яку не варто недооцінювати в контексті гібридної війни. Мова не лише є інструментом комунікації, а й інструментом маніпуляції. Її часто застосовують для певних стратегій впливу на громадськість з метою дестабілізації суспільства у сфері внутрішньої політики та міжнародних відносин. Важливо вміти розрізнити мовні аспекти маніпуляції та не піддаватись впливу ситуативним чинникам, які можуть викликати непорозуміння серед резидентів певної країни. Існує декілька ключових прикладів маніпуляції мовою, яка виступає інструментом пропаганди під час російсько-української війни.

Фундаментальними інструментами маніпуляційного впливу в Україні є:

Мовна маніпуляція термінами і концепціями. Російська пропаганда інтерпретує певні визначення для зміни їх значення в межах вигідного для неї контексту. Яскравим прикладом цього є *російські медіа канали*, які згадаючи про нашу державу говорять “на Україні”, що несе певну смислову інтенцію. Йдеться про територіальну цілісність нашої держави. Росія не вважає Україну суверенною державою. Ще один наратив, який відображає загарбницьку пропаганду російських ЗМІ - це те, що назва Україна походить від слова “у края”, таким чином для них фактично ми є територією їх же таки приналежності, “той край”, який треба взяти під контроль.

Такі незначні приклади на перший погляд не несуть маніпулятивних стратегій, в які можуть повірити громадяни нашої держави, проте для російського суспільства - це істинна правда, оскільки мас-медіа і “авторитарна влада” відображає лише правдиву інформацію. У ракурсі мовного вираження як

маніпулятивного джерела можна зрозуміти, як саме диктатори керують та міняють думку суспільства, щоб опісля теж суспільство пропагувало в соцмережах офіційну позицію влади.

Зловживання культурними стереотипами. Такий вид маніпуляції застосовують аби викликати в середині країни певні незгоди між групами населення. У межах наукових досліджень Київського лінгвістичного університету та низки інших ВНЗ, було проведено опитування щодо ставлення українців до російської мови, де близько 78% громадян мали позитивне ставлення до неї, а в південно-східних областях цей відсоток склав навіть 92%. У цьому випадку маніпуляція проявляється в акценті на культурні тенденції, стереотипи запускати в суспільство, незгоди в середині країни між людьми, які розмовляють російською та українською мовами.

Дезінформація через мовні канали та соцмережі. Ще одним вкрай важливим прикладом маніпуляцій мовою є те, як інформаційні канали, зокрема соцмережі дезінформують громадкість. За даними *The Washington Post*, з січня 2023 року російські «фабрики тролів» написали тисячі коментарів та сфабрикували тисячі дописів в українському сегменті соцмереж, аби дестабілізувати ситуацію в Україні. Це все також відіграє ключову роль в інформаційній війні, так як більшість користувачів довіряють соцмережам, як джерелам витоку основної інформації. До прикладу можемо проаналізувати месенджер телеграм, в якому кожен користувач має різні канали, де висвітлюють новини щодо поточної ситуації на фронті. Результати наукового дослідження, проведеного українським сервісом *Telemetry* наприкінці 2023 року, засвідчили, що в Україні діє понад 33 тисячі активних телеграм-каналів, який охоплює 282,6 млн підписників.

Однак, 30-40% з них є каналами російського концерну пропаганди та є вагомим важелем дезінформування українського суспільства, що шириться наче вірус.

Висновуючи, хочемо зазначити, що застосування різноманітних мовних стратегій, включаючи дезінформацію та культурну взаємодію, або її відсутність може суттєво впливати на прийняття політичних рішень та на висвітлення реальної ситуації в країні. Все це впливає на формування громадської думки та об'єктивного сприйняття гібридної війни в Україні міжнародними організаціями.

Література:

1. <https://ms.detector.media/trendi/post/34232/2024-02-17-wp-rosiyski-polittekhnology-vvazhayut-sotsmerezhi-zokrema-telegram-nayefektyvnishym-sposobom-pronyknennya-v-mediaprostir-ukrainy/>
2. <https://www.washingtonpost.com/world/2024/02/16/russian-disinformation-zelensky-zaluzhny/>
3. Мова як інструмент маніпуляцій в умовах гібридної війни / Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка Національної академії наук України. – Тернопіль : Джура, 2018. – 230 с.
4. [https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.kiis.com.ua/materials/KMIS-Review/07\(07-2014\)/ds.php%3Ffile%3D07_KR_2_SocPol6.pdf&ved=2ahUKEwi3sfPh47aEAxUsSPEDHY9EBZIQFnoECA0QAQ&usg=AOvVaw1eeUaPVY4gQMVzvLuLntsn](https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&opi=89978449&url=https://www.kiis.com.ua/materials/KMIS-Review/07(07-2014)/ds.php%3Ffile%3D07_KR_2_SocPol6.pdf&ved=2ahUKEwi3sfPh47aEAxUsSPEDHY9EBZIQFnoECA0QAQ&usg=AOvVaw1eeUaPVY4gQMVzvLuLntsn)

РОЛЬ МОВИ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ УКРАЇНИ

Вікторія ЦЕКОТ, Юлія ДЕМ'ЯНЧУК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

В сучасному світі мова є ключовим аспектом в контексті національної безпеки, зокрема й в питаннях, які відносять до воєнної доктрини. Питання ролі мови повинно базуватись на декількох ключових поняттях, що є вкрай важливими та доречними під час російсько-української війни. У світі, де загрози для безпеки країни набувають різних форм, важливо розглядати, яку роль відіграє мова в стратегії оборони країни. Для України, яка стикнулася з викликами втрати територіальної цілісності, це питання стає особливо важливим.

Українська мова є основним інструментом комунікації в Збройних силах України у сфері національної безпеки. Точність правильного мовного вираження є критичним у ситуаціях, пов'язаних із військовою діяльністю. У цьому контексті ми можемо зазначити, що важливим фактором впливу у нашій країні є вірна комунікація на рівні державної мови. Вона відіграє невід'ємну частину не тільки в питанні єдності між військовими, але й може визначати певну ключову сторону морального духу крізь призму воєнної доктрини під час російсько-української війни.

Ми використовуємо мову для написання стратегічних документів, воєнних доктрин, планів дій та інших важливих матеріалів, які визначають політику та стратегію країни в області національної безпеки. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України [1. Стаття 10].

Воєнна доктрина впливає на вибір мовної політики у військових структурах. У нашій країні це - особливо важливо.

Така доктрина впливає на збереження національної єдності та ідентичності суспільства [Універсал національної єдності 2006]. Узагальнюючи, хочемо зазначити, що вибір мови в контексті воєнної доктрини може визначити вибір певної мовної реальності в межах військових структур.

Отож, у подоланні сучасних викликів та забезпеченні національної безпеки важливо враховувати роль мови у воєнній доктрині. Мовна політика суттєво впливає на комунікацію в середині армії. Україна, у своїй воєнній доктрині, повинна приділяти відповідну увагу мовному аспекту, сприяючи не лише ефективній обороні, а й зміцненню національної ідентичності в межах внутрішньої та зовнішньої.

Література:

1. Конституція України:
<https://www.president.gov.ua/documents/constitution>.
2. Універсал національної єдності 2006:
<https://zakon.rada.gov.ua/go/n0010100-06>.

**ВПЛИВ ЛІНГВІСТИЧНОЇ РИТОРИКИ ПОЛІТИЧНИХ
ЛІДЕРІВ НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В
УМОВАХ АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ**

Богдана ЮСЬКІВ

Львівський державний університет внутрішніх справ

Будь-яке мовлення є потужним засобом впливу на аудиторію. Велика кількість лінгвістичних досліджень спрямована на аналіз мовлення політичних діячів, яке характеризується використанням широкого спектру мовних засобів різноманітного значення, що відображають певну

ідеологію, вектор політики певної країни або політичного діяча, забезпечуючи досягнення комунікативного й маніпулятивного характеру. Одним із проявів політичної комунікації є політична промова, яка розглядається як , спрямована на зображення певних подій, ідей, переконань і цінностей з одночасним здійсненням впливу на емоції та свідомість адресата. Публічні заяви світових лідерів визначають розвиток подій на світовій арені, формують міжнародний порядок денний та відображають очікування виборців у їхніх країнах. Мова завжди була і є потужним інструментом у царині міжнародної політики та дипломатії. Публічні заяви світових лідерів визначають розвиток подій на світовій арені, формують міжнародний порядок [4]. У кризові часи вага того, що говорять політичні лідери, значно зростає і чинить безпосередній вплив на ситуацію у світі. Відколи Росія у 2014 році анексувала Крим і розв'язала війну на Сході України, можна прослідкувати, як політичні заяви світових лідерів і дипломатів віддзеркалювали їхню позицію щодо агресора.

У статті наголошується на лінгвістичному аспекті риторики публічних заяв, промов, звернень президента Сполучених Штатів Америки Джо Байдена, прем'єр-міністрів Великої Британії Бориса Джонсона, Ріші Сунака, канцлера Німеччини Олафа Шольца, президента Франції Еммануеля Макрона, верховного представника європарламенту Джозефа Бореля, президента європейської комісії Урсули Фон Дер Ляйн. Мовна риторика названих політиків дає можливість краще розуміти роль мови у визначенні політичних позицій світових лідерів та важливість обережного використання мовних засобів для підтримки миру, толерантності та діалогу в умовах конфліктів та воєн. В даному випадку послуговуємося англійським матеріалом.

У результаті здійсненого аналізу оцінних висловлювань лідерів щодо агресора підтверджено, що загальна вербальна

оцінка агресії Росії в Україні впродовж війни стала більш негативною та досягла високого ступеня критичності.

Про роль лінгвориторичних стратегій в медіа та соціальних мережах та їх вплив на сприйняття подій та настрої суспільства щодо агресії росії проти України висвітлюють українські дослідники О. Щербак, І. Шевченко, І. Морозова І. Журавська О. висвітлює меми війни в масмедіа. Політичну риторичку провідних лідерів країн описують вчені Подвойська О.В., Самойлова І. В., Вискушенко С. А, Василенко В. А., Алексієвець О., Сидоренко С.

Мовленнєва поведінка усіх політиків містить велику кількість словосполучень на позначення джерела та цілей загрози : *“full-scale Russian invasion”, “serious battlefield situation”, “devastating war”, “an illegal war of aggression”, “terrible darkness to a young and entirely innocent European democracy”, “brutal russian invasion”, “barbaric invasion”, “nuclear confrontation”, “horrible conflict”, “overwhelming case”, “psychological distraction maneuver”*. Отже, асоціативне поле атрибутів війни містить смисли з негативною конотацією, що характеризують фізичний, моральний і психологічний стан людини, а саме асоціюються із страхом, смертю, жахом, руйнуваннями, біллю, горем, стражданнями, кров'ю, ненавистю. За словами Бориса Джонсона війна проти України це *«something that is clearly black and white, good and evil, right and wrong»*[9]. Тут маємо приклад оцінних опозицій *«позитивного і негативного», «добра і зла», «світлого і темного», «правдивого і неправдивого»*. Олаф Шольц називає інструмент загрози через словосполучення *«Putin’s aggression», «Putin’s war», «Putin’s ascelation»*[10]. Слід зазначити, що з 2014 року європейські політики уникали називати війну війною, а вживали замість цього лексеми *«напад», «агресія», «конфлік», «вторгнення»*. З початком повномасштабного вторгнення їхня риторика змінилася і було визнано, що це *«справжня війна»*, яка несе загрозу всьому світові. Вживання виокремлених одиниць

на позначення цілієї загрози дає розуміння того, що війна ведеться проти мирного населення.

Агресивна війна проти України призвела політиків до безпрецедентної координації дій, що вказує на те, що загрозу можна подолати лише спільними зусиллями всього світу, керуючись такими загальнолюдськими цінностями як свобода, справедливість, демократія.

Аналіз промов політиків на різноманітних світових самітах щодо стратегії війни в Україні вербалізується низкою фразеологізмів, метафоричних висловлювань, антитез, топонімів, антонімів тощо. Підтримка України в наданні їй військової допомоги, а також санкцій проти Росії, тактики заклику до дій вербалізується великим рядом синонімічних фраз, засобами інтенсифікації: *conventional support; an encouraging sign for Ukraine; to sustain huge support; to provide the Ukrainian people with a morale boost, and the hope for a brighter, European future; to provide Ukraine with security commitments; to agree on a three-track approach to deliver ammunition to Ukraine; to back Ukraine with everything; to help massively to strengthen Ukr's nation; to succeed in getting Putin's invader out of Ukraine; to equip Ukraine with "the stuff" they need; to support ammunition production; to kick the invaders out of Ukraine; to tighten sanctions against Russia; to intensify efforts to incentivise Member States to commonly procure the most critical and urgent defence products from the European defence industry; to stop tiptoeing around russian president; «Ukraine is our top priority»* (заклик Джозефа Бореля [7]). Вживання у промовах політиками військових термінів з приводу віроломного нападу росії на Україну вказують на необхідності всебічної військової підтримки українського народу (*anti-tank weapons, anti-air and anti-armor equipment, long-range missile systems, more armored vehicles, and fighter planes*).

Мовний портрет американського президента також представлений багаточисельними словами та

словосполученнями з оцінною негативною семантикою, яка реалізується прикметниками «хороший-поганий», а також їх синонімами. Джозеф Байден в емоційно-експресивній формі висловлюється про росію як таку, що намагається знищити демократію не тільки в своїй країні, а й за її межами і звертається до аудиторії до здійснення на неї впливу (*Russia has strangled democracy* - Україна задушила демократію; *Russia's brutal tactics*). В політичному дискурсі американського президента є метафори, які наголошують на необхідності знищити санкціями економіку Росії, яка по-загарбницьки напала на Україну (*We aimed at the heart of Russia's economy*). Лексма *heart* вживається на позначення ключового органу людського організму, адже розуміємо, що ключовим органом економіки кожної країни є енергетика. Наприклад, використання в одному з виступів президента Америки метафори «*the throat of our democracy*» з надмірною силою підкреслює очевидну і закономірну значущість демократичних цінностей країни. «Демократія» асоціюється з людською істотою, чие горло намагаються придушити опоненти. Слід зазначити, що метафоричність є однією з ключових характеристик політичного дискурсу, що обумовлюється тим, що метафора слугує індикатором суспільної думки та настрою, за допомогою якого певні соціальні групи намагаються поширити свої політичні точки зору.

Низка комунікативних стратегій політиків сформована асоціативним рядом оцінних лексичних одиниць, при чому відмічається домінувальна тенденція використання негативної оцінної лексики, що зумовлюється необхідністю окреслення у вигідному світлі дихотомії «свій-чужий», дискредитації опонента та впливу в необхідному руслі на масову аудиторю. З метою висвітлення сучасного іміджу Росії на світовій арені Джозеф Байден активно використовує ряд слів негативної семантики: *brutal, cruel, repression, de-Nazifying, a lie, cynical, obscene*, що належить до зони «мінус», відбивають індивідуальне негативне ставлення президента до країни-агресора.

Отже, когнітивно-лінгвістичний простір сучасних політиків представляє суспільно-політична термінологія, репрезентована номінативними одиницями, які позначають реалії життя суспільства, політичні явища, а також слугують для вираження світоглядної та ідеологічної позиції. Лінгвістична риторика відіграє важливу роль у формуванні громадської думки та впливу на політичні рішення. Все це вимагає уважного ставлення до вживання мови в контексті війни та наголошує на важливості критичного лінгвориторичного вмісту та політичних декларацій. Вивчення різноманітних способів вербалізації воєнних подій потребує подальших ґрунтовних досліджень, зокрема аналізу промов політиків щодо російського вторгнення в Україну.

Література:

1. Батринчук З. Р. Комунікативні стратегії і тактики у промовах Джозефа Байдена. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія 2020. №46, том 1. С. 30-34.
2. Васянович Є. Психолінгвістичний аналіз асоціативного поля *війна* як фрагменту мовної картини світу українських студентів-гуманітаріїв. *С. комунікації*. Том 31 (70) №1 Ч.1 2020. С.13-17.
3. Огар А. Вербалізація концепту ВІЙНА в сучасному художньому дискурсі. *Рідне слово в етнокультурному вимірі: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2019. С. 38-47.
4. Сидоренко С. І. Риторика світових лідерів як показник їхнього ставлення до війни в Україні. *Нова філологія* (86). С. 162-169) Електронний ресурс: <http://doi.org/10.26661/2414-1135-2022-86-24>.
5. Sydorenko S. I. Diplomatic Language as a Reflection of a Political Stance Regarding the Conflict in Eastern Ukraine. *Вчені*

записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Філологія. Журналістика». Том 32 (71). № 5. Ч. 1. 2021. С. 178–185.

6. Шевченко І., Морозова І., Шевченко В. Номінації агресії Росії проти України в англомовних медіа: когнітивно-прагматичний аналіз. *Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна*. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2022. № 95. С. 70-77.

7. EP Plenary: Speech by High Representative/Vice-President Josep Borrell on military assistance to Ukraine: <https://audiovisual.ec.europa.eu/en/video/I-251499>

8. EU, US urge sustained support for Ukraine in war against Russia. Speech by Ursula von der Leyen (L) at the World Economic Forum in Davos, Switzerland, January 16, 2024 [Hannes P Albert/Pool via AFP]

9. Prime Minister Boris Johnson's Address to the Ukrainian Parliament: 3 May 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/speeches/prime-minister-boris-johnsons-address-to-theukrainian-parliament-3-may-2022>

Policy Statement by Olaf Scholz, Chancellor of the Federal Republic of Germany and Member of the German Bundestag, 27 February 2022 in Berlin. URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/news/policy-statement-by-olaf-scholzchancellor-of-the-federal-republic-of-germanyand-member-of-the-german-bundestag-27-february-2022-in-berlin-2008378>

СЕКЦІЯ 2

НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА ВЗАЄМОДІЇ. УКРАЇНСЬКА МОВА У СВІТІ

ГРАДАЦІЙНІ СПОЛУЧНИКИ В СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ XVI-XVII СТ.: ГЕНЕЗА, СТРУКТУРА, ВИКОРИСТАННЯ

кандидат філологічних наук *Тетяна ВИСОЦЬКА*

Львівський національний університет імені Івана Франка

У сучасній українській літературній мові корпус засобів зв'язку постійно поповнюється. На сьогодні особливо помітним є явище використання сполучників аналітичної будови, серед яких вирізняються власне-градаційні сполучники [4, С. 144].

Різноманітні пам'ятки української мови XVI–XVII ст. засвідчують різні сполучні засоби складеної будови для вираження градаційних семантико-синтаксичних відношень. Одним із частовживаних виступає парний градаційний сполучник аналітичної моделі, до складу якого входять такі компоненти: сполучник **як(о)**¹, прислівник **такъ**, підсилювальна частка *и >* як(о) ... так и.

У текстах окресленого періоду сполучник **як(о) ... так и / так ... як(о) и/ теж и** приєднує сурядним зв'язком 1) один член речення до іншого: *такъ радою яко и вшеякою помочью своєю* (АЗР, 1595, т. 4, с. 105); *такъ въ письмэ, яко и въ наукахъ церквэ Божой потребныхъ* (АЗР, 1595, т. 4, с. 99); *такъ его милость пань воевода браславскии водлуг права п о с п о л и т о*

¹ Щодо походження цього градаційного сполучника, то відповідно до етимологічних розвідок, а також студій з історії мови вважаємо його вторинним, складеним. Компонент *як(о)* є відзайменникового походження («відносне слово з займенниковим коренем на *ј*») [5, С. 215].

го // з сторони своєї, **яко теж и** пань подкоморши браславський (Брацл., С. 670); *А яко в недэлю, так и в свято можешь на казанню пожитки якої речі виличати*² (Галят., Наука); 2) дві предикативні частини у складносурядному реченні: *И затьм яко его млсть княз воєвода браславський далей не поехал, так и вси зь его млстью назад са вернули* (Брацел., 1596 р., с. 656); *яко их милость духовне Римские мають, такъ и они мають мэти* (АЗР, 1595, т. 4, с. 110).

З огляду на опрацьовані тексти погоджуємося з думкою Г. Весельської, що для градаційного сполучника *як ... так і* властивий і єднальний відтінок, якщо йдеться про поєднання однорідних членів речення, де один підсилює чи послаблює семантику іншого [2, С. 166].

Інверсійне розташування складових сполучника *так ... як і* характерне саме для староукраїнської мови, на відміну від сучасної [1, С. 33-34]. Можемо припускати, що такий порядок зумовлений взоруванням на зразки тогочасних текстів старопольської мови; окрім того, перевагу інверсійної будови компонентів здебільшого фіксуємо в тих реченнях, де сполучник поєднує два однорідні члени, а не предикативні частини речення.

У текстах української мови XVI—XVII ст. сполучник **якъ/яко** входить до складу парного сполучника, де перед першим компонентом стоїть заперечна частка *не>не такъ ... якъ/яко*. К. Городенська зараховує такий тип сполучника до власне-градаційних й описує його важливу функцію, що полягає

² В аналогічній конструкції Іоаникій Галятівський використовує інші засоби зв'язку – повторюваний розділовий сполучник **любо .. любо**: *кгда любо в недэлю, любо в свято будеш им на казанню обэцяти* (Галят., Наука). К. Городенська, Г. Весельська акцентують увагу на тому, що розділові сполучники (*чи...чи*) [3, С. 277], власне-градаційні (*як ... так і*) [2, С. 166-167] можуть мати єднальний відтінок, «що супроводжує натяк на паралельність, одночасність розгортання подій..., чи подібність характеристик зображуваних подій, явищ, процесів, названих однорідними членами речення...» [2, С. 166].

у поєднанні чи то однорідних членів, чи то предикативних частин речення, однак саме використання складеного за будовою сполучника дозволяє зробити акцент на тих поєднуваних ним компонентах, один із яких виявлятиметься більш значущим, аніж інший [4, С. 69].

У текстах Дем'яна Наливайка градаційний сполучник **не такъ ... якъ/яко** поєднує сурядним зв'язком два однорідні члени речення або дві предикативні частини у складносурядному реченні, у яких одна дія може посилюватися, а інша послаблюватися, чи навпаки: *...не такъ бовэ(м) може(т) гоyno вcпоможенье, яко ласка кролевсказ ди\амъ итраплены(м) ичтивость ичинити* (Лэк., С. 164); *Не такъ грэши(т) тотъ, кто кривди(т), якъ то(т), которыи кривдити допущаетъ* (Лэк., С. 158). Прикметно, у сучасній українській літературній мові, зокрема в художньому мовленні й публіцистиці, науковці фіксують поширення градаційного сполучника **не так... як** замість його відповідника **не стільки... скільки**, що є свідченням вибору сполучного засобу на користь українського [2, С. 166].

Отож, у пам'ятках української мови XVI—XVII ст. сполучник **якъ/яко** входить до складу парних за будовою аналітичних моделей для вираження градаційних семантико-синтаксичних відношень. Другою частиною аналітичного комплексу зі сполучником *як* виступає прислівник-корелят *так* і підсилювальні частки *теж, и*, щоправда, складові сполучника можуть мати й інверсійне розташування.

У сучасній українській літературній мові сполучник **як** разом з іншими компонентами формує аналітичні засоби зв'язку, серед яких і градаційні (*не так ...як; як... так і*), і поєднує однорідні члени речення або предикативні частини складносурядного речення.

Література:

1. Булаховський Л. А. З історичних коментаріїв до української мови: сполучники і сполучні групи (речення).

Синтаксичні особливості при них. *Наук. записки КДУ*. Київ. 1946. Т. V. Вип. 2. С. 31–71.

2. Весельська Г. Нові явища у функціонуванні градаційних сполучників. *Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць*. Випуск 11. 2010. С.165-168. – Режим доступу : http://eprints.zu.edu.ua/15555/1/Text_monografiyi.pdf (режим доступу: 12.03.2024)

3. Городенська К. Граматичний словник української мови: сполучники. Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. 340 с.

4. Городенська К. Сполучники української літературної мови. Київ: Інститут української мови: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010. 208с.

5. Мельничук О. С. Розвиток структури слов'янського речення. Київ: Наук. думка, 1966. 326 с.

Джерела:

АЗР Акты, относящиеся к истории Западной России, собранные и изданные Археографической комиссией / [сост. И. Григорович]. - Санкт-Петербург : В Тип. II Отд-ния Собств. Е. И. В. Канцелярии, 1846. **Т. 4 : 1588-1652** . – 1851. – VIII, 529, 25, 20 с.

Брацл. Документи Брацлавського воєводства 1566-1606 років /Упор. М. Крикун та ін. Львів, 2008ю 1220 с. (Наукове Товариство імені Шевченка).

Л҃к. Л҃карство на шпалый ем҃сл҃и чолов҃ч҃ий а особливе на затврѣд҃л҃ие ср(д)ца людскіе заведе҃нїе св҃т҃ом҃и альбо ўкими гр҃ѣхами бж(с)твеннаго Іванна Злапоустаго до Федора мниха... – Острог, 1607. // **Л҃карство на шпалый оумысл҃ь чолов҃ч҃ий** / Підг.до вид.: В.М. Мойсієнко, Н. П. Бондар, О. Ю. Макарова, С. П. Радомська. – Житомир, 2017. – Т. 2: метаграфований текст. – 179 с.

Галят. Галятовський Іоаникій. Наука, альбо способ зложення казання. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/index.html> (дата звернення: 15.02.2024)

МЕТАМОРФОЗИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОМІЛЕТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ДОБИ МОНГОЛЬСЬКОГО ПЕРІОДУ

*митр. прот., доктор філософії, доцент Роман ВЕЛИКИЙ
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

У XIII ст. на східнослов'янських землях після навали монголо-татар на Київ 1240 р. починається період тотальних змін, які вплинули на усі сфери життя: культури, політики, духовності, економіки. Найперше, це було зумовлено тим, що Київ втратив своє колишнє становище і статус столичного міста. Якщо північно-східна частина держави підпала під вплив Золотої Орди, то Волинь, Поділля і Київ підпали під вплив Великого Князівства Литовського. І хоч у результаті монголо-татарських набігів було знищено багато культурних пам'яток, проте місцеві землі зберегли історичну пам'ять, власну самоідентичність, відроджуючи і розвиваючи традиції домонгольської Русі.

Як наголошує Л. Левшун, «проблема людського буття в XIII – XVI ст. з рівним напруженням розроблялася як у церковних, так і в нецерковних творах, але вирішувалася у повній відповідності з притаманними двом названим типам культури системами цінностей: одкровення христологічної антропології, та прогуманістичної антропології передренесансу [3, с. 421]. Період другої половини XIII – середини XVI ст. в історії давньої української гомілетичної літератури є наймеш дослідженим і мало прокоментованим в аспекті його генезису, ідейно-тематичної та художньої специфіки. Тривалий час ця епоха взагалі залишалася своєрідною «білою плямою» в історії книжності. Традиційно, більшість дослідників характеризують цей етап у розвитку національної культури як несприятливий для творення і розвитку літератури та загалом суспільного життя. Так, І. Франко наголошував, що книжність українського Пізнього

Середньовіччя – це «300-літній занепад усякої духовної праці, всякої літературної творчості. Рідко котра жива література в світі переходила таку летаргію. І то не був упадок «освіти»: такі люди скребли немилосердно пир'ями, переписували масу фоліантів, скорочували, компілювали, редагували зі старих матеріалів масу нових книг, але все се була марна, механічна робота. Праця була, письменство писалося, та не було ані іскри живої думки, не було зерна духового інтересу, який би з тої механічної праці робив якоесь справді живе органічне діло» [4, с. 216].

На подібних наукових позиціях стояв і М. Грушевський, наголошуючи, що «з погляду книжної продукції України ці пів третини століття XIV, XV і перша половина XVI віків усе ще стеляться перед очима дослідника якоюсь порожньою, безплідною пустинею, що він збентежено стає, боячись пускатися в позбавлену всяких орієнтаційних знаків пусту просторінь» [1, с. 5]. Проте, при цьому учений акцентує увагу на тому, що «при всій бідності своїй у сфері продукції, цей період, очевидно, був повний внутрішнього змісту. Він підготовлював небувалу доти напружену громадську, ідейну активність першого відродження. Ці віки були такі смутними, але не безплідними днями нашого життя» [2, с. 6].

Як підкреслює Л. Левшун, «татарські погроми розрушали тільки матеріальну культуру. На згарищах виростали нові храми і міста. Культура північно-східної Русі в умовах іноземного поневолення, страждаючи і руйнуючись фізично, втрачаючи кращі свої пам'ятки, залишалась тим не менше самоідентичною» [3, с. 411].

Важливим аспектом доби Пізнього Середньовіччя є суттєва активізація зв'язків Русі-України із Західною Європою, країнами православного сектора, зокрема Македонією, Болгарією, Молдовою, Сербією, Волощиною та ін. Так, у другій половині XIV – першій половині XV ст. активізуються всі ці процеси, набуваючи значення домінуючого і визначального. Головним їхнім виявом став феномен другого

південнослов'янського культурного впливу, промоторами якого на теренах Русі-України стали митрополити Кипріяні, Григорій Цамблак, Йосиф І Болгаринович. Вагому роль у добу Пізнього Середньовіччя відіграла і книжна реформа Євтимія Тирновського, яка стосувалася головних засад перекладу з грецької мови, представляла реформу церковнослов'янської мови.

Так, О. Сліпушко, характеризує проповідь цього періоду, наголошує, що одним із найголовніших здобутків книжників кола Ярослава Мудрого, зокрема Софійського гуртка, можна вважати розвиток жанру ораторсько-проповідницької прози. Він мав як літературне, так і вагоме суспільно-політичне спрямування, оскільки покликаний був утверджувати ряд ідей державного значення.

Літературна парадигма означеного періоду, на думку В. Шевчука, представлена також рукописними збірниками із творами доби Київської Русі, оригінальними і перекладними текстами пізніших часів. Існували також величальні тексти у складі літописів. Вчений обстоює тезу про те, що входження України до складу Литовсько-Руської держави зумовило виникнення білорусько-української літературної мови і Литовських або Західноруських літописів.

Окремо виділяється пласт творчості київських митрополитів, наголошується на здобутках кожного з них. Так, Кирило II ставив собі за мету усунути порушення християнських норм і утверджував християнський антропоцентризм. Його традиції також продовжував Київський митрополит Максим, грек за походженням. У контексті української літератури характеризується і творчість святителя Петра Ратенського, який із часом був канонізований. Загалом останній розглядається як знакова постать і один із найвидатніших книжників означеного періоду. Творчість митрополита київського св. Петра Ратенського, його церковно-адміністративна діяльність та творчість є тією важливою ланкою, що свідчить про

безперервність розвитку українського письменства та малярства в епоху Пізнього Середньовіччя.

Ораторсько-проповідницька проза доби Пізнього Середньовіччя – це синтетичний жанр літератури, який поєднав, адаптувавши до потреб і вимог свого часу, візантійські, болгарські, киеворуські ораторсько-проповідницькі традиції. Характерною рисою пізньосередньовічної ораторсько-проповідницької прози було використання стилю «плетіння слів» й культивування тем покаяння, усвідомлення монголо-татарської навали як карі за гріхи.

Література:

1. Білоус П. Актуальні питання української літературної медієвістики / Петро Білоус. – Житомир : Б. в., 2009. – 246 с.

2. Гром'як Р. Т. Літературознавча рецепція і компаративний дискурс / Р. Т. Гром'як, В. Т. Боднар, Р. А. Бубняк та ін. ; Р. Т. Гром'як (заг. ред., вступ, висновки). – Тернопіль : Підручники і посібники, 2004. – 368 с.

3. Махновець Л. Є. Література другої половини XIII – середини XVI ст. / Л. Є. Махновець, О. В. Мишанич, В. І. Кречотень // Історія української літератури : У 8 т. – Т. 1. – К. : Наукова думка, 1967. – С. 155– 197.

4. Фольклор та мистецтво слов'ян у європейському контексті : колективна монографія / [голов. ред. Г. А. Скрипник, відп. ред. Л. К. Вахніна] ; авт. : Л. К. Вахніна, Г. І. Веселовська, В. Д. Головатюк та ін. ; НАНУ, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – К., 2012. – 276 с.

УДК 323.269

**ЛОГІСТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ
ПІДХІД**

*кандидат філологічних наук, доцент Марія ІВАНЧЕНКО,
Вікторія ТОКАЙ*

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Соціолінгвістичний підхід, взятий за основу цього дослідження, передбачає вивчення спеціального лексичного (термінологічного) матеріалу з урахуванням різних екстралінгвістичних чинників. Соціолінгвістика передбачає вивчення впливу суспільства, соціальних явищ на функціонування, розвиток і взаємодію мов і, навпаки, впливу мови на розвиток суспільства [4]. Крім того, соціолінгвістика досліджує різноманітні проблеми, пов'язані із соціальною природою та роллю мови, її функціями в суспільстві, а також особливостями впливу соціальних факторів на мову [6]. Отже, соціолінгвістичний підхід при аналізі термінологічної лексики передбачає врахування різноманітних соціальних чинників на формування та динаміку термінології. Остання логічно стає об'єктом вивчення соціолінгвістики, оскільки терміни в сукупності безпосередньо відображають рівень розвитку науки і техніки, культури і мистецтва, суспільства і суспільних відносин.

Як відомо, будь-яка спеціальна галузь людської діяльності має власну термінологію, яка перебуває в постійному русі: з одного боку, вона поповнюється новими термінами за рахунок внутрішньомовних та міжмовних запозичень, а з іншого - відбувається детермінологізація та архаїзація спеціальної лексики. Однією з цікавих і практично не вивчених сфер людської діяльності з лінгвістичної точки зору є логістика (теорія і практика планування, управління і контролю руху матеріальних, інформаційних і фінансових ресурсів у різних

системах) [5]. Щоб зрозуміти, як функціонує ця галузь людських знань, необхідно проаналізувати, як формуються та вживаються термінологічні одиниці у сфері логістики, закріплені у словниках та глосаріях, у тому числі електронних. Матеріалом для дослідження слугували 500 англomовних термінів, відібраних методом суцільної вибірки за критерієм частотності з книг, статей та глосаріїв на тему логістики.

Логістика має відносно коротку історію існування. На думку А.М. Гаджинського, у розвитку логістики як науки можна виділити щонайменше чотири етапи:

1) етап виникнення передумов для виникнення логістики як науки (до 60-х років 20 століття);

2) етап використання логістичного підходу до управління матеріальними потоками у сфері обігу (60-ті роки ХХ ст.)

3) етап розширення інтеграційних рамок логістики на виробничий процес (80-ті роки ХХ ст.)

4) етап виникнення фундаментальних змін в організації та управлінні ринковими процесами в масштабах всієї світової економіки (90-ті роки ХХ ст. - теперішній час) [3].

Наявність різних етапів у розвитку логістики як науки зумовлює значну різноманітність термінологічної лексики. Загалом існують як однокомпонентні, так і багатокомпонентні терміни (дво-, три-, чотирикомпонентні структури, зокрема, терміни-словосполучення). Крім того, слід відзначити значну кількість термінологічних запозичень зі сфери економіки. Як відомо, одними з перших почали з'являтися/запозичуватися терміни з невеликою кількістю компонентів (переважно однокомпонентні одиниці), які сформували своєрідне ядро англomовної термінології у сфері логістики [2], наприклад: cargo – вантаж; carrier – перевізник; consignee – вантажоодержувач, консигнатор; consignor – відправник вантажу; delivery – доставка; depot – склад, гараж; dispatch – відвантаження; consumer unit – споживча одиниця; dock – док; goods – товар; logistics – логістика; order – замовлення; package/packaging – упаковка, тара/процес упаковки; pallet – піддон, палету; stock –

запас; bulk – маса; grouping - угруповання; формування укрупненої відправки та ін. These terms were used quite frequently in the area under consideration. On the basis of such units, multicomponent terms are formed that serve to designate more specific objects and processes in the field of logistics, for example: logistic unit – логістична одиниця; dispatch unit – одиниця відвантаження; Consumer Direct Logistics – логістика споживача; cross docking – переформування вантажного відправлення, крос-докінг; dangerous goods – небезпечні вантажі; deliverable assortment – асортимент, що доставляється; delivery schedule – графік поставок, план постачання; Direct Store Delivery – пряме постачання в магазин; Fast Moving Consumer Goods – товари повсякденного попиту, ходова продукція; in bulk - без упаковки, навалом, насипом [1] та ін.

Аналіз відібраних термінологічних одиниць (500 термінів) показав, що за кількістю компонентів переважають однокомпонентні терміни та двокомпонентні термінологічні словосполучення (195 і 215 одиниць, або 39% і 43% відповідно). Трикомпонентні терміни становлять близько 13% вибірки (63 термінологічні одиниці), і лише близько 5% термінів є чотирикомпонентними (27 термінів). П'ятикомпонентних термінологічних одиниць у вибірці немає. Терміни, що містять більше п'яти компонентів, є незручними та громіздкими з точки зору використання.

Слід зазначити, що значна частина англомовних багатокомпонентних термінологічних одиниць у сфері логістики скорочується та аббревіатується з метою мовної/мовленнєвої економії та для необхідного прискорення процесу професійної комунікації в аналізованій галузі [див. також: 1]. Прикладами ініціальних аббревіатур є, наприклад, такі одиниці: AGRN (Advanced Goods Receiving Note)-попереднє повідомлення про приймання (ПУОП); SSCC (Serial Shipping Container Code) – серійний код транспортного пакування; ASN (Advanced Shipping Note) – попереднє повідомлення про

відвантаження (ПУО); BBD (best before date) – використовувати до; BL (Bill of Lading) - коносамент; CU (Consumer Unit) - споживча одиниця; DC (Distribution Center) – розподільний центр; EUL (Efficient Unit Loads) – ефективне завантаження, вантажна одиниця; GLN (Global Location Number) – глобальний ідентифікаційний номер; OU (Ordered Unit) – одиниця замовлення [2] тощо.

Зауважимо, що не у всіх випадках англійська аббревіатура відповідає еквівалентній / аналогічній російській аббревіатурі. У такому випадку або англомовна аббревіатура зберігається в російськомовному тексті без змін, або, що трапляється значно частіше, повністю розшифровується. Загалом аналіз показав, що 35 термінологічних одиниць (7% вибірки) скорочуються без шкоди для їхнього розуміння фахівцями. Крім того, обраний корпус термінів містить літерно-складові, або змішані, скорочення (близько 5% вибірки), наприклад: Supplier SKU (Supplier Stock-Keeping Unit) – код товару постачальника; SKU description (Stock-Keeping Unit description) – опис товару та ін., а також акроніми: PUC (Picking Unit Code) – код одиниці відбору (близько 3% вибірки) [2].

Прикладом складової редуції двокomпонентного терміна до однослівної одиниці (в даному випадку блендингу) є, наприклад, термін hazmat (hazardous materials) - небезпечні матеріали,

небезпечні вантажі. Такі одиниці є досить рідкісними, їх кількість не перевищує 3% термінологічної вибірки.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що в його рамках було укладено англо-російський глосарій сфери логістики загальним обсягом 1000 термінологічних одиниць обома мовами (500 англомовних одиниць з перекладом на російську мову). Крім того, терміни було проаналізовано в соціолінгвістичному аспекті з точки зору перекладу, частотності їх вживання в текстах, компонентного складу термінів, а саме кількості компонентів, а також можливості скорочення та

аббревіації цих термінологічних одиниць з огляду на дотримання принципу мовної/мовленнєвої економії.

Література:

1. Словник логістичних термінів. URL: <https://forstor.ua/ua/customer—reference/skladskaya—logistika/dictionary—logistics/#ld20>.

2. Смирчинський В. В., Смирчинський А. В. Глосарій логістичних понять і термінів. Основи логістичного менеджменту : навч. посіб. Тернопіль : Економічна думка, 2004. С. 229–236.

3. Тлумачний англо-російсько-український словник транспортних термінів, Одеса, 2007.

4. Федоришин О.П., Євстіфєєв П.Ф., Рябушенко Т.Л. Англійська мова. Практикум з науковотехнічного перекладу. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2002. – 52 с.

5. Циткіна Ф.О. Термінологія й переклад. – Львів: ВЛП, 2003. – 187 с.

6. Черноватий Л. М., Карабан В. І., Омелянчук О. О. Переклад англійської технічної літератури: навч. посіб. / за ред. Л. М. Черноватого, в. і. карабана. — вінниця: нова книга, 2006. — 296 с.

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Соломія КОГУТ,

*кандидат історичних наук, доцент Ірина ДЕНИС
Національний лісотехнічний університет України*

Мова – це скарбниця духовних надбань нації, досвіду співжиття, праці і творчості багатьох поколінь. У її глибинах – філософський розум, витончений естетичний смак, поетичність, сила надзвичайної чутливості до найтонших переливів людських почуттів і явищ природи. Разом із тим мова – це і своєрідний оберіг звичаїв і традицій, запорука інтелектуального зростання, розвою та поступу народу в загальносвітовому житті. Вона характеризується єдністю, взаємозв'язком і взаємозалежністю всіх її складових. Мова є основною формою національної культури й насамперед першоосновою літератури.

Українська мова – одна з 30-40 найпоширеніших мов світу, поширена у південно-східній Європі, належить до слов'янської групи індоєвропейської мовної родини. Єдина державна мова в Україні, одна з трьох офіційних мов у Придністров'ї та одна з офіційних мов частини Сербії та муніципалітету Прудентополіс штату Парана на півдні Бразилії. Історично також була офіційною мовою Кубанської Народної Республіки. Українською мовою говорять в Україні, прикордонних територіях сусідніх країн, де здавна мешкають українці, а також у країнах, куди свого часу виїхало чимало українців (українська діаспора). Українська мова почала виділятися з праслов'янської мови у VI-VII ст. Розмовна мова південних районів Русі X – XIII ст. є одним з етапів розвитку сучасної української мови. Є різні концепції історичного розвитку української мови. Основними сучасними гіпотезами є така: Концепція вченого-мовознавця, славіста, доктора філософії академіка Юрія Шевельова – українська мова безпосередньо виділилася з праслов'янської мови. Після розпаду праслов'янської мови у «східних слов'ян»

сформувалося п'ять діалектів, два з них – киево-поліський та галицько-подільський – утворили українську мову. Історію української мови Шевельов поділив на шість періодів:

1. Протоукраїнський – VII–XI ст.,
2. Давньоукраїнський – XI–XIV ст.,
3. Ранньосередньоукраїнський – XV–XVI ст.,
4. Середньоукраїнський – середина XVI – перші роки XVIII ст.,
5. Пізньосередньоукраїнський – XVIII ст.,
6. Сучасний – від останніх років XVIII ст. до сьогодні.

З точки зору функціонування української мови в державах, які існували на українських землях, можна виділити такі періоди:

1. Період від VII ст. н. е. до сер. XIV ст.: виділення української мови з праслов'янської, мови Русі.
2. Період від сер. XIV ст. до Люблінської унії 1569 р.: Велике князівство Литовське, Молдовське князівство, Польське королівство.
3. Період від Люблінської унії 1569 р. до Андрусівського перемир'я 1667 р.: Річ Посполита.
4. Період від Андрусівського перемир'я 1667 р. до кін. XVIII ст.: Велике князівство Московське та Російська імперія.
5. Формування літературної мови на народній основі – від кін. XVIII до поч. XX ст.: Російська імперія, Австрійська імперія / Австро-Угорщина.
6. Українська мова у XX ст.: Російська імперія та Австро-Угорщина, Українська Народна Республіка, Самостійна Кубанська Народна Республіка, Українська Держава, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна, УНР (радянська) / УСРР / УРСР.
7. Українська мова в незалежній Україні.

Давньоукраїнський період XI–XIV ст. – представлений досить значною кількістю писемних пам'яток, які написані не українською, а церковнослов'янською мовою, досліджуються окремі елементи української фонології в іншомовних текстах.

Ранньосередньоукраїнський період XV–XVI ст. – основною проблемою є відмежування пам'яток і рис української мови від білоруських.

Середньоукраїнський період середина XVI – перші роки XVIII ст. – писемна мова виступає з одного боку як особливий різновид церковнослов'янської мови, з іншого боку як особливий, дуже перероблений різновид розмовної мови.

Пізньосередньоукраїнський період XVIII ст. – писемні джерела часто фіксують мішанину української та російської мов у різних пропорціях.

Сучасний період від останніх років XVIII ст. до сьогодні – використання української мови в художній літературі та всіх інших жанрах.

Літературна мова – варіант загальнонародної мови; загальнонаціональна мова, оброблена майстрами (письменниками, науковцями, митцями, учителями та ін.), відзначається наявністю орфоепічної та граматичної норми й обслуговує багатоманітні культурні потреби народу. Літературна мова є мовою художньої літератури, освіти, науки, державних установ, засобів масової інформації, театру, кіно тощо. Літературна мова протиставляється діалектам, просторіччю, жаргонам. Вона має дві форми – усну і писемну, низку функціональних стилів.

Щодо походження сучасної української літературної мови жодних проблем немає: загальновідомо, що її започаткував І. Котляревський творами «Енеїда», «Наталка Полтавка» та «Москаль-чарівник», а її основоположником став Т. Шевченко. Вони почали писати свої твори народною мовою на основі

українських середньонадніпрянських говорів. До І. Котляревського і Т. Шевченка в Україні були дві літературні мови: церковнослов'янська, запозичена від болгар разом із прийняттям християнства, і староукраїнська писемно-літературна мова (XIII – XVIII ст.). На давній Русі також було дві літературні мови. Поряд з церковнослов'янською виникла на її основі також давньокиївська (інша назва – давньоруська) писемна мова зі значним впливом місцевих мовних особливостей. Її використовували для світських потреб – у державному управлінні, у князівських канцеляріях, літописах, в оригінальних і перекладних художніх творах тощо. Цією мовою були створені «Повість минулих літ», «Слово про Ігорів похід», «Руська Правда» та багато інших. Після занепаду Київської Русі давньокиївська (давньоруська) мова і далі вживалася на її колишній території, але в українських князівствах вона зазнала ще більших впливів народнорозмовної мови, через що витворився її своєрідний варіант – староукраїнська писемно-літературна мова, що функціонувала в Україні аж до кінця XVIII ст.

Екскурс у минуле. Із прийняттям християнства створюються школи, закладаються бібліотеки, перекладається численна кількість творів грецьких авторів; пишуться й оригінальні філософські, історичні і літературні твори. При цьому літературна мова зазнала впливу живої розмовної мови. Цей вплив відчутний в літописах, „Слові о полку Ігоревім” та інших творах.

Татаро-монгольська навала на деякий час затримала культурний поступ України – Русі, але не перервала його.

У межах Великого Литовського князівства починається середньоукраїнський етап у розвитку української мови, яка стає державною. До нас дійшло 500 томів документів, написаних літературною мовою того часу, в якій присутні елементи живої

української мови. У козацьку добу (XVI – початок XVIII ст.) бурхливо розвивається українська наука, шкільництво, література, книгодрукування. Літературна мова сягає апогею свого розвитку. Продовжує формуватись жива розмовна мова нашого народу, якою твориться багатющій український фольклор.

Внаслідок цілковитої втрати Україною політичної незалежності в кінці XVII–XVIIIст. українська літературна мова і культура в цілому зазнають переслідувань з боку російського уряду і церкви, закривається мережа українських братських шкіл. Натомість відкриваються російські школи і університети. Кращі вчені, митці, переманюються в Росію, а Україна стає однією з російських провінцій. Тотальне переслідування української культури, русифікація України впродовж XIX – початку XX ст. завдають великої шкоди, але не зупиняють українського культурного відродження. В 1906 році українську мову офіційно визнає Російська Академія наук.

У період визвольних змагань (1917–1920рр.) українська мова стає державною і усуваються всі перешкоди на шляху її розвитку, але ненадовго. З початку 30-х років розпочинається новий тотальний наступ на українство, набагато підступніший і жорстокіший, ніж до того. Фізично знищуються не лише діячі науки і культури, а й основний носій української мови, споконвічних традицій українського народу – селянство: мільйони селян розкуркулено і заслано до Сибіру. Крім того, понад 7 млн. Чоловік виморено голодом, 10 млн. Українців гине під час другої світової війни. Вимерлі або знищені українські села заселяються переселенцями з Росії. Планомірно русифікується словниковий склад української мови, звужується сфера вживання української мови. З проголошенням незалежності України 24 серпня 1991 року в котрий раз

розпинається болісне, але повне надій і сподівань відродження української державної мови, науки, культури.

Література:

1. Ладоня І. О. Українська мова: навч. посіб. Київ: Вища школа, 2001. 150 с.

2. Шевчук С. Українське ділове мовлення. Київ, 2000.

3. Голос України. URL:
<http://www.golos.com.ua/article/301757>

4. Wikipedia. URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D1%81%D1%82%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D1%97_%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B8

УДК 327.461

МОВА ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ, ВІДОБРАЖЕННЯ Й РОЗКРИТТЯ КУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Тетяна ЛИПЧЕНКО

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Мова — це засіб спілкування, який використовується кожним у повсякденному житті як засіб передачі інформації і аргументів іншим. У цьому випадку мова не може бути відокремлена від культури, оскільки мова представляє націю і має тісний зв'язок із усталеним способом мислення або поведінкою груп носіїв мови.

Роль мови як інструменту для вираження культурної реальності можна побачити з того, що мова є частиною культури; навіть мова та культура різні, але мають дуже тісний зв'язок; мова знаходиться під потужним впливом культури та значно впливає на культуру, спосіб мислення людей, що суспільно об'єднані. У спілкуванні мова, якою користуються люди, впливає на їх культуру та навпаки.

Мова - індикатор нації. Якщо замислитися над її значенням глибше, то це дасть розуміння зв'язків між мовою та ustalеним способом мислення і поведінкою груп носіїв цієї мови. Розуміння зміцнює віру, що мова в розвиває культуру і навпаки. Існує кілька теорій про взаємозв'язок мови і культури. Деякі вчені вважають, що мова є частиною культури, хоча це різні поняття, але в плані взаємозв'язку вони дуже близькі одна до одної, тому їх не можна розділити. Інші кажуть, що на мову впливає культура, тому все, що є в культурі, відобразиться в мові. І навпаки, є також думка, що мова впливає на культуру, а також на спосіб мислення людини або її носія. Відтак, маємо на меті обговорити природу мови, природу культури та те, як мова може виражати культурну реальність її користувачів.

За допомогою мови людина пізнає навколишній світ, акумулює знання про нього. Не випадково один із найвидатніших *мовознавців* XIX ст. Гумбольдт назвав мову “органом, який творить думку” [4, с.20]. В той же час Ф. де Соссюр зазначає, що “мова є системою знаків, які виражають ідеї, а тому її можна порівняти з письмом, з азбукою для глухонімих, із символічними обрядами, із формами ввічливості, із воєнними сигналами тощо” [4, с.32].

Мова як система утворена низкою компонентів, які є фіксованими та можуть бути шаблонними, систематичними й системними.

Систематична мова впорядкована за певним зразком, не влаштована випадково чи довільно. Тоді як систематичність означає, що мова є єдиною системою, а радше складається з кількох підсистем, які відрізняються одна від одної. Підсистема

мови складається з фонології, морфології, синтаксису та лексики. Тому мова вважається унікальною і в той же час універсальною. Поняття унікальної мови полягає в тому, що в ній наявні характеристики або властивості, яких не мають інші мови. Універсальність мови - означає наявність тих самих рис, які існують у всіх мовах.

Традиційно стверджується, що мова є інструментом для взаємодії або інструментом для спілкування, у певному сенсі означає передачу думок, ідей, концепцій або навіть почуттів.

З точки зору мовця, мова виступає як особиста або приватна ідентичність. Якобсон називає це емотивною функцією. Тобто мовці висловлюють свою позицію щодо того, про що говорять, оповідачі не тільки виражають емоції мовою, але й демонструють емоції під час виголошення своєї промови. Таким чином, слухач може зрозуміти, чи сердитий, чи сумний, чи щасливий мовець.

Оскільки мова пов'язана з її природою та функцією, вона має важливе значення серед її носіїв. Мова - засіб спілкування між суспільно об'єднаними носіями у вигляді символів, звуків, що виробляються мовленнєвим органом. Мова - інструмент самовираження, а також інструмент для демонстрації своєї ідентичності. Через мову ми можемо показати своє бачення, своє розуміння суті справи, походження нації та держави, рівень освіти і навіть характер. Мова стає дзеркалом нас як нації. Для того, щоб комунікація йшла на користь обом сторонам, співрозмовники повинні володіти своєю рідною мовою.

По суті, мова виконує певні функції, які використовуються відповідно до потреб людини, тобто як інструмент для самовираження, як засіб спілкування, як інструмент для організації та адаптації до соціальної інтеграції в середовищі чи обставинах буття і як інструмент соціального контролю.

Роль мови у спілкуванні:

1) *Мова як інструмент взаємодії з іншими.* Умовою виникнення спілкування є необхідність участі двох або більше осіб, які ведуть розмову між собою. У цьому випадку підкреслюється процес взаємодії, щоб забезпечити можливість обміну зворотним зв'язком між мовцем і співрозмовником, і навпаки.

2) *Мова відображає рівень освіти людини.* Освічених людей запам'ятають краще, ніж неосвічених. Чим вища освіта людини, тим вища її мовленнєва мудрість. Виникнення такої думки пояснюється тим, що взаємодію часто здійснюють добре освічені люди, на які впливає середовище проживання, а також шкільне чи робоче середовище. Таким чином, освічені люди, як правило, взаємодіють із середовищем, яке підтримує використання якісної мови, ніж ті, хто є менш освіченими.

3) *Вказує на авторитет.* Вміння лідера добре говорити винагороджується підлеглими. Це пов'язано з володінням мови: якщо лідер добре володіє мовленням, то він може висловлювати свої ідеї чітко і зрозуміло, що свідчить про його авторитет.

Зв'язок між спілкуванням і культурою можна побачити з нашої щоденної практики спілкування або взаємодії між окремими людьми та групами. На мову, якою ми спілкуємося, мабуть, вплинуло те, де ми живемо, а також впливають етнічні сусіди.

В даному випадку культура стосується способу життя людини. Люди вчаться, думають, відчувають, вірять і прагнуть того, що відповідає їхній культурі. Мова, дружба, звичаї, практика спілкування, соціальні дії, економічна діяльність, політика і технології - все це ґрунтується на культурних зразках.

Це означає, що комунікацію і культуру не можна відокремлювати, адже культура не тільки визначає, хто з ким говорить, про що і де відбувається комунікація, але культура також допомагає визначити закодовані повідомлення, сенс

послать, які відправляються, допомагає звернути увагу на них та розтлумачити їх.

Культура - це все, що стосується людського життя, включно з правилами та чинним законодавством, результатами рукотворної діяльності, звичаями і традиціями, а також використання засобів взаємодії та комунікації, мови і засобів спілкування невербального характеру. Власне, весь репертуар поведінки, від якого ми дуже залежимо, культура, в якій ми виростили, відповідає раніше розкритому на початку обговорення.

Отже, культура - це фундамент комунікації. Якщо є культурне розмаїття, то є і розмаїття комунікативних практик.

Мова - це система символів, яку люди використовують для спілкування або висловлення ідей та думок. Мова впливає на культуру та зазнає її впливу, і навпаки. Тому можна сказати, що між мовою і культурою існує дуже тісний зв'язок.

Література:

1. Бацевич Ф. С. Лінгвалізація світу: гуманітарні переваги та онтологічні загрози / Флорій Сергійович Бацевич // Мовознавчий вісник. Збірник наукових праць. Черкаси, 2010. Вип. 11. С. 8-13.
2. Гавриш М.М. Невербальна поведінка в ситуаціях соціального і ситуативного домінування / М.М. Гавриш // Мова і суспільство : зб. наук.праць. Випуск 1. Л. : Видавництво Львівського національного університету імені Івана Франка. 2010. С. 208-215.
3. Дінцельбахер П. Історія європейської ментальності. Серія: Культурологія / Петер Дінцельбахер та ін.; за редакцією Петера Дінцельбахера. К.: Літопис, 2004. 722 с.
4. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. К.: Видавничий центр "Академія", 2001. 368 с. (Альма-матер)

УДК 316.77

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ВИКЛИКИ ТА
МОЖЛИВОСТІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

Марта ПОДОЛА, Тетяна ЛИПЧЕНКО

*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

Міжкультурна комунікація в період глобалізації характеризується взаємодією між окремими особами або групами з різним культурним походженням у глобалізованому контексті. Вона включає в себе навігацію в культурних відмінностях, розуміння різних точок зору та ефективну комунікацію через культурні кордони. В умовах глобалізації міжкультурна комунікація набуває все більшого значення через зростаючу взаємозалежність світу та різноманітність людей і культур, що взаємодіють у глобальному масштабі.

Ця тема привертає увагу до важливості взаєморозуміння та ефективної комунікації між представниками різних культур у сучасному глобалізованому світі. Вона охоплює такі аспекти, як культурне розмаїття, міжкультурна взаємодія, вплив глобалізації на культурні стереотипи та сприйняття, а також можливості використання міжкультурної комунікації для підвищення ефективності співпраці та розвитку.

Міжкультурна комунікація - це соціальне явище, суть якого полягає у конструктивній або деструктивній взаємодії між представниками різних культур (національних та етнічних). У центрі міжкультурних взаємодій знаходиться людина як носій загальнолюдських універсалій і культурних особливостей. На основі цих універсалій та особливостей вона взаємодіє з іншими у великій кількості комунікативних контекстів [2, с.287].

Особливо актуальними та перспективними в оптимізації міжкультурної комунікації в контексті сучасного глобалізаційного процесу є питання, пов'язані з осмисленням місця України в ньому, взаємодії численних локальних культур

в українському культурному просторі. У цьому застосуванні важливо не забувати, що філософське розуміння процесу міжкультурної комунікації формується з усвідомлення унікальності та самобутності кожної культури. У зв'язку з цим особливо важливим є розвиток навичок міжкультурної комунікації, що дозволяє людині знаходити в іншій культурі не стільки те, що відрізняє представників різних культур один від одного, скільки те, що їх зближує і об'єднує.

Я зупинюся на трьох важливих сферах, які потребують уваги: нашому розумінні культури, способах, якими культурні зміни прискорюються глобалізацією та інформатизацією, і їхній ролі у визначенні особистої та суспільної ідентичності.

Культура, звичайно, є аморфним поняттям, навіть у найсуворіших теоріях міжкультурної комунікації. Зазвичай її визначають як символічну систему, яка включає в себе питання сприйняття, пізнання та розуміння. Культура - це не просто абстрактний набір народних практик чи набір туристичних фестивалів. [5].

Виклики міжкультурної комунікації в умовах глобалізації включають культурні непорозуміння, стереотипи, мовні бар'єри, відмінності в стилях і нормах спілкування. Однак це також відкриває можливості для культурного обміну, навчання та співпраці. Ефективна міжкультурна комунікація в епоху глобалізації вимагає культурної чутливості, відкритості, адаптивності та здатності долати культурні розриви за допомогою ефективних комунікаційних стратегій і взаємної поваги.

Важливо виділити також можливості які супроводжуються з глобалізацією, я б хотіла виділити:

Культурна гібридизація: глобалізація уможливорює змішування та злиття різних культурних елементів, що призводить до появи гібридних культур. Це явище може сприяти творчості, інноваціям та створенню нових, динамічних форм

культурного самовираження, які включають в себе як місцеві, так і глобальні впливи.

Підвищення культурної обізнаності: знайомство з різними культурами через глобалізацію може підвищити культурну обізнаність і чутливість. Люди мають можливість дізнатися і оцінити багатство різних традицій, що сприяє формуванню більш інклюзивного і толерантного глобального суспільства.

Глобальна співпраця: глобалізація забезпечує платформу для міжкультурної співпраці в різних сферах, таких як наука, технології, мистецтво та бізнес. Спільні зусилля людей з різним культурним походженням можуть призвести до рішень, які спираються на різноманітні перспективи.

Освіта та програми обміну: глобалізація сприяла міжнародним освітнім обмінам, що дозволило людям навчатися і працювати в різних країнах. Ці програми сприяють розвитку глобального мислення, сприяють розумінню та співпраці між людьми з різним культурним походженням.

Суспільство і мова взаємопов'язані, активно взаємодіють один з одним і розвиваються з плином часу. Мова становить невичерпне джерело пізнання життя суспільства, його історичної долі й особливостей світосприймання. Вона визначає ціннісний національний генотип, формує ментальні корені світосприйняття, його самотутню естетику.

Простір глобальної культури вимагає спільних кодів взаємодії, тобто мови, правил поведінки, норм, цінностей, всього того, що створює єдиний комунікаційний простір. Створення спільних кодів призводить до спрощення та узагальнення реальності, що дає невірну картину дійсності. Адже метою культурної глобалізації є не уніфікація і стандартизація, а збереження, розвиток і взаємозбагачення культур кожного народу, завдяки правильній політиці, яку проводить та чи інша держава.

Процес появи в сучасній українській мові глобалізмів має як позитивні, так і негативні аспекти. Позитивним є те, що

збільшився і якісно збагатився потік інформації, що передається. Зріс діапазон поширення і швидкість проходження інформації каналами зв'язку. Виникли нові трансляційні канали, які дають можливість встановлення єдиного комунікативного й культурного простору. З іншого ж боку, розкитується й «забруднюється» мовна система та, що більш важливо, змінюється мовна свідомість людини, її менталітет [4].

У кожний історичний період життя народу окреслюється розуміння мови як суспільного явища, оскільки рухається вперед суспільство, зникають з ужитку ті предмети та речі, які вже виконали свою історичну місію. Людина поступово звільняється від ідеологічних понять і перепон, що виявили свою недієздатність, освоюються нові технології, розвивається наука, поширюються міжнародні зв'язки в політичній, культурній, економічній сферах. Із розвитком суспільства розвивається й мова. Однак «тенденція до глобалізації в рідній мові має й негативні сторони, тому що не всі нові входження є виправданими з погляду структури української мови та її нормативних, стилістичних і культуромовних засад, оскільки нерідко в низці інновацій-запозичень зовсім немає потреби: іншомовні елементи лише обтяжують мову зайвими лексичними одиницями, заступаючи або й витісняючи з ужитку наявні в словнику загальноживані питомі лексеми, апробовані тривалою мовною практикою» [3, с. 406-415].

Національна мова становить те підґрунтя, що зберігає самий сенс національного буття. Мова – явище суспільне, адже виникає в суспільстві, обслуговує суспільство, є однією з найважливіших ознак суспільства й поза суспільством існувати не може. І, навпаки, суспільство без мови не існуватиме.

Отже, дослідження міжкультурної комунікації в контексті глобалізації розкриває багатогранний ландшафт, сповнений як викликів, так і можливостей. Зростаюча взаємозалежність нашого світу посилила потребу в ефективній комунікації між окремими особами чи групами, що належать до

різних культурних середовищ. Виклики, від культурних непорозумінь і стереотипів до мовних бар'єрів, підкреслюють складнощі, притаманні навігації в цьому глобалізованому середовищі.

Література:

1. Аксьонова В.І. Методологічні засади міжкультурної комунікації в контексті сучасного інформаційного суспільства (Методологічні засади міжкультурної комунікації в контексті сучасного інформаційного суспільства). Гілея: науковий вісник: [зб. наук. пр.] - К.: Вид-во УААН ТОВ "НВП" "ВІР", 2011. № 49. 456 р.

2. Подольська Є. А. Культурологія / Є. А. Подольська, В. Д. Лихвар. К.: Велес, 2003. 287 с.

3. Стишов О. А. 2012. Основні тенденції розвитку лексичного складу української мови на початку ХХІ століття. Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки, № 1, с. 406-415.

4. Сухенко В. Кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри українознавства і мовної підготовки іноземних громадян, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, «ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ» видавництво, 2019. С.280-283

5. Randy Kluver “Globalization, Informatization, and Intercultural Communication” Oklahoma City University 2000. p. 5

УДК 159.922.4

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ

Юрій МИЩАК, Оксана ПИЛИПЕЦЬ

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Як відомо, ідентичність людини виникає як надбудова над її індивідуальним і колективним несвідомим. Однією з ознак психічного складу, яка передається поколіннями, є характерна поведінка, національні традиції, звичаї та звички, які лягають в основу установок і ціннісних орієнтацій. Однак для розуміння ідентичності потрібно звернутися до глибинних джерел цих рис – менталітету, національного характеру, архетипів як складових етносу та базової основи колективного несвідомого. Найглибші психічні шари українського колективного несвідомого проявляються в духовній культурі народу – міфах, віруваннях, переказах, і часто в літературній творчості.

За допомогою детального аналізу особливостей психічного складу етнічних спільнот, їх систем уявлень, настроїв, кодів поведінки пояснюються різноманітні форми відображення дійсності та реагування етносу на впливи зовнішнього світу. При цьому під поняттям "психічний склад" розуміються стійкі особливості психіки, сформовані внаслідок тривалого історичного розвитку конкретного народу. Цей своєрідний психічний склад виникає в етносі під впливом всіх умов його існування. Навколишнє середовище зі своїми природними і історичними соціокультурними особливостями впливає на психіку етносу, що проявляється в поведінці його членів. Етнічні особливості поведінки формуються як в онтогенезі (індивідуальному розвитку), так і у філогенезі (історичному розвитку), і це формування здійснюється під впливом переважно соціальних і етнокультурних факторів. З одного боку, вони визначаються змінними зовнішніми

об'єктивними факторами, а з іншого - внутрішніми або психологічними змінними [1, с. 279-280].

Роман Додонов вважає, що практичний досвід та теоретичні дослідження показують, що існують стійкі відмінності у сприйнятті навколишнього світу, реакції на зовнішні подразники, засобах спілкування та стереотипах поведінки між людьми. Навіть якщо людина намагається позбутися своєї етнічності, вона настільки глибоко проникла в "коріння" її нервової системи, що визначає спосіб, яким вона бачить світ. Фрагменти етнічності важко вилучити, оскільки вони є частиною особистого досвіду, і також тому, що люди не можуть взаємодіяти один з одним інакше, як за допомогою мови та культури, які мають етнічний відбиток. Цей "відбиток" отримав назву "менталітет". Під ментальністю розуміють дорефлективний прошарок свідомості, соціокультурні автоматизми свідомості індивідів та груп, а також "глобальний всеохоплюючий "ефір" культури, в який занурені всі члени суспільства" [2, с. 144].

Менталітет переважно виступає як теоретико-аналітична категорія, у той час як національний характер - як описова. Однак у науковій літературі вони часто вживаються майже як синоніми. Щодо рис менталітету або національного характеру українського народу, дослідники відзначають величезну розбіжність - від ідеалізованих до негативних, причому деякі з цих оцінок є недостатньо вмотивованими та не прив'язаними до конкретних історичних умов. Більшість людей використовує термін "ментальність" на інтуїтивному рівні, виходячи з індивідуальних регуляторів світосприйняття. Щодо вживання цього полісемантичного терміну панує певний хаос. Найбільш поширений вжиток "ментальності" спостерігається поза науковим середовищем, в побутовому мовленні та публіцистиці, де він став досить популярним [3, с. 14].

Геополітичні впливи. Україна, розташована в центрі Європи, є перехідною зоною між заходом і сходом. Це геополітичне положення вплинуло на психологію українського

народу, якому притаманні як європейські, так і східні риси характеру. Ця дуальність проявляється в європейському індивідуалізмі та східній чуттєвості та емоційності [4, с. 69]. Перебування на межі двох світів ускладнює існування України як незалежної держави. Протягом багатьох років вплив західної і східної політичних культур та традицій сформував українську політичну культуру. У результаті український етнос став унікальним симбіозом західноєвропейських та східних культур. Такий дуалізм у психології українців зближує їх як із західною, так і східною культурами [5, с. 193].

Взаємодія з іншими народами. М. Костомаров називав її “взаємним тертям народів”. Він вважав, що різноманітний етнічний склад населення України та постійна взаємодія з іншими народами (наприклад, українці традиційно працювали у сусідніх країнах, служили у їхніх військах) сформували “дух терпимості, відсутність національної зарозумілості”, які стали “характером козацтва й залишилися дотепер”. Відносини з Польщею та національно-визвольна боротьба XVI-XVII ст. також суттєво вплинули на формування психічного складу українського етносу, зауважував Олександр Пипін наприкінці XIX століття вступі до історії малоросійської етнографії.

Українці не мали потреби шукати і завойовувати чужі землі, що вплинуло на їхню лагідну вдачу та майже повну відсутність експансії. Хоча вони були відважними та навіть жорстокими, захищаючи свою землю, українцям не була притаманна войовничість та агресивність. Вони відзначалися толерантністю та повагою до інших народів і культур, що збереглося й до наших днів.

Історія та історичні умови розвитку народу. Українське життя має історичний груз, на що вказували Михайло Костомаров, Михайло Грушевський, Степан Рудницький, Ярослав Ярема, Олександр Кульчицький та інші вчені [6, 713–714]. Аналізуючи історичні умови та етапи формування української ментальності, Андрій Бичко вказує, що

послідовне знищення державної самостійності України та "всмоктування інтелектуального потенціалу державами-поневолювачами (спочатку Польщею, потім Росією) стимулювало посилення ментальності, спрямованої на усну народну творчість". В умовах втрати політичного самовияву "українська душа" занурюється у поетичність, що концентрується навколо моралі, ідеї "внутрішньої людини", світу почуттів та підсвідомих переживань. Такий підхід акцентується на моральних цінностях, терпимості до різних релігійних напрямів та ідеї внутрішньої глибини людини [7, с. 213].

Складні історичні випробування, якими пройшла українська нація, особливо за останні сто років, суттєво вплинули на її психічний стан. Найбільший вплив здійснили система безпрецедентних репресій та голодоморів, колективізація та розкуркулювання, війни, урбанізація, а також атеїзм.

Асиміляція та русифікація були спрямовані на створення нової "радянської людини". Без прямого втручання радянських органів влади в побут українців, особливо у сільській місцевості, з метою його перетворення, усунення національних особливостей та адаптації до потреб тодішнього режиму, який не терпів національну самобутність українського народу, який формувався на зовсім інших засадах, на іншому ґрунті, з християнським світоглядом та повагою до особистості (вираженою у позитивному ставленні до приватної власності).

Церква і релігія. Церква виступає не лише релігійним, але й суспільним інститутом, що символізує моральні цінності, такі як віра, чесність, порядність та національна гордість. Вона є символом єдності нації за етнічно-конфесійною ознакою та відображає цінності всього народу. Релігійність є важливою складовою світогляду українців і однією з їх найхарактерніших рис. Українська родина ґрунтується на християнських цінностях.

Ці фактори, які визначають психічні риси української нації, одночасно піддаються впливу українського народу та часу і самі трансформуються (причинно-наслідковий зв'язок). Крім того, слід враховувати вплив науково-технічного прогресу, процесів світової інтеграції та глобалізації, які є невід'ємними чинниками загально розвитку цивілізації [8, с. 708].

Література:

1. Платонов Ю.П. Народи світу у дзеркалі геополітики (структура, динаміка, поведінка): Навч. посібник. - СПб., 2000. - С. 279-280
2. Феномен нації: основи життєдіяльності / За ред. Б.В. Попова. – К., 1998. – С. 144.
3. Костомаров Н.І. Дві руські народності. - Київ Харків, 1991. С. 14
4. Коломінський Н.Л., Львовичкіна А.М. Етнопсихологія українців // Україна на зламі тисячоліть: історичний екскурс, проблеми, тенденції та перспективи: колективна монографія. За ред. Г.В. Щокіна, М.Ф. Головатого. – К.: МАУП, 2000. – С. 69.
5. Янів В. Нариси до історії української етнопсихології. – К., 2006. – С. 193.
6. Рудницький Степан. Чому ми хочемо самостійної України? – Львів, 1994; Кульчицький О. Риси характерології українського народу // Енциклопедія українознавства. Загальна частина. Перевидання в Україні. – К., 1995. – Т. 2. – С. 713–714.
7. Бичко А. Менталітет української нації, український менталітет // Етнонаціональний розвиток України: терміни, визначення, персоналії. – К., 1993. – С. 213.
8. Кульчицький О. Риси характерології українського народу. – С. 708.

МЕЛОДІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. У ЧОМУ ТАЄМНИЦЯ?

Микола ПАНАСЮК, Надія САЛАМІН

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Цікава, милозвучна, колискова, ніжна, солов'їна, калинова, дзвінка, волелюбна, самодостатня, шляхетна, барвіста, сильна, омріяна, дивовижна, прогресивна, могутня, непохитна, безсмертна, квітуча, благодатна, і це далеко не все, але саме цими словами можна охарактеризувати феномен - українську мову.

За кількістю художніх засобів, їй немає рівних, вона багатогранна і різноманітна, нею розмовляють понад 46 мільйонів людей, вона посідає 26 місце серед найпоширеніших мов світу за кількістю носіїв, горда, самостійна і прекрасна - українська мова.

Olly Richards, teacher, author, speaker and language learner, once said:

“It wasn't me who chose to learn Ukrainian. It's Ukrainian that chose me: once I heard it, I couldn't resist a temptation of starting to learn this language and reveal all secrets of its own. It's like meeting a girl: you see her, you fall in love with her, and you are ready to do everything for this love to become mutual.”

Оллі Річард, викладач, автор, оратор і той, хто вивчає мову, якось сказав:

«Не я вирішив вчити українську. Мене обрала українська: почувши її, я не втримався від спокуси почати вивчати цю мову та розкрити всі її таємниці. Це як зустріти дівчину: бачиш її, закохуєшся в неї і готовий зробити все, щоб ця любов стала взаємною». [5]

Крім того, це офіційно друга наймелодійніша мова у світі після італійської. Тож не дивно, що багато хто зізнається, що українська мова нагадує їм спів солов'я: "Питання щодо милозвучності моєї рідної мови для мене навіть ніколи не поставало. Очевидно, що вона ллється для мене, наче пісня...

Ніби моя колискова, співана раніше багато років поспіль моїм нині вже досить великим синам: "Ходить сон коло вікон, а дрімота коло плота...", - каже Олена Полевецька - редакторка видавничого дому "Простір". [3]

Про мелодійність української мови говорить і Дмитро Павличко: "Геніальні композитори Моцарт і Бетховен, Барток і Стравінський користувалися українськими мелодіями у своїй творчості, а це значить, що вони чули вібрацію найвищих небес нашої мови"; "Українська мова не бідна, не вульгарна... Вона має свою особливу музикальність. Ця незбагненна душа нашої мови, як золотоносна річка, виблискує на хвилях народної пісні, переливається в душі нації, творить почуттєву нерозривність українського серця й української землі". [1]

Про красу й приємність звучання української мови є більш ніж достатньо усних і писемних свідчень, у тому числі загальновідомих, іншомовних, видатних діячів, фахівців та звичайно, що й українців.

Яка ж тоді загадка в цій особливій мові? У чому ж таємниця милозвучності української мови?

Кажуть, що причина мелодійності української мови пов'язана зі своїм високим рівнем вокалічності (багато голосних, а також сонорних і дзвінких приголосних). [4]

Викладач інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Оксана Сухова пояснює ці визначальні й характерні риси нашої мови — милозвучність і милозвучність — її будовою та гнучкістю: "Милозвучність у нашій мові досягається різними фонетичними засобами, - каже вона. - Наприклад, в українській мові є таке поняття, як спрощення у групах приголосних. Є, навпаки, поява голосного чи приголосного звука в певній фонетичній позиції. Є чергування звуків, приміром, "у" з "в" чи "і" з "й", які допомагають уникнути скупчення багатьох голосних чи багатьох приголосних. І тоді такий мовний малюнок виходить

досить плавний, у нас немає складних для вимови скупчень звуків". [3]

Чергування приголосних при словозміні сьогодні вже глибоко вкорінене в системі мови, тому не одразу вбачаємо в цьому засіб творення милозвучності. Але роль чергувань та інших явищ у системі приголосних звуків надзвичайно вагома. Перевага дзвінких та сонорних приголосних над глухими у процесі мовлення – це унікальне надбання української мови, що, очевидно, становить основу її тенденцію до одзвінчення. Зокрема, Ольга Гайсенюк, Мар'ян Скаб, вважають, що «завдяки рівномірному розподіленні кількості голосних і приголосних звуків у мовленнєвому потоці, що є основною передумовою евфонічного звучання, можемо повноправно вважати милозвучність особливою рисою української мови». [2]

Ці цитати свідчать про те, що милозвучність української мови полягає в її звучанні, виразності та здатності виражати найглибші почуття та почуття народу.

Мелодійність української мови є результатом багатоговікового розвитку і впливу різноманітних культурних, історичних та мовних чинників. Однією з основних складових мелодійності є фонетика, мелодійність голосних та приголосних звуків, їхнє взаємодія та інтонація. Також важливим елементом є ритміка та мелодійність фраз та речень, яка виражається в плавному переході від одного звуку до іншого. Однак таємниця мелодійності української мови полягає не лише у фонетиці та ритміці, а й у її культурному та емоційному заряді. Українська мова віддзеркалює багату історію, традиції, обряди та національний характер українського народу, що робить її особливо привабливою та мелодійною для слухачів. Таким чином, мелодійність української мови - це складний синтез фонетики, ритміки, культурного спадку та емоційної зарядженості, який робить її неповторною та привабливою для спілкування та вираження думок і почуттів.

Література:

1. Вірші Дмитра Павличка про мову. URL: <https://svitppt.com.ua/ukrainskaliteratura/virshi-dmitra-pavlichka-pro-movu.html>

2. Гайсенюк О., Скаб М. Милозвучність української мови та тлі інших слов'янських мов. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2012. № 56. С. 48–55. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/philology/article/download/2568/2628>.

3. Зінченко Т. Моя мелодійна українська. У чому таємниця милозвучності нашої мови та гарні українські слова, якими говорять у всьому світі. URL: https://espresso.tv/article/2020/07/05/moya_melodiyna_ukrayinska_10_ukrayinskykh_sliv_yaki_vzhyvayut_u_vsomu_sviti.

4. Русанова Л. Українська мова – одна з наймилозвучніших мов у світі / Л. Русанова // Україна і світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес. До 55 річниці першого польоту людини у космос : тези доп. Міжнар. наук.-теор. конф. студ. і аспір., 19-20 квітня 2016 р., м. Харків : у 3 ч. Ч. 3 / редкол. Є. І. Сокол [та ін.]. – Харків : НТУ "ХПІ", 2016. – С. 49-50.

URL:<https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/398217d7-bcfd-4887-98a4-11e20803e7a4/content>

5. Oly R. 5 Amazing Reasons To Learn Ukrainian Today. URL: <https://storylearning.com/blog/5-reasons-learn-ukrainian>.

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

Анастасія ПОЛІТИЛО, доктор педагогічних наук, доцент

Андрій ЦЮПРИК

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Після вторгнення рф до України у лютому 2022 року понад 1,3 мільйона людей у всьому світі на знак солідарності почали вивчати українську мову. При цьому українська почала здобувати популярність у тому числі у країнах, далеких від зони конфлікту. Серед них - Аргентина, Японія та В'єтнам.

У контексті дослідження розповсюдження української мови в світі, вважається, що наша мова є досить складною для вивчення іноземцем, особливо якщо така людина не знає жодної слов'янської мови. В українській мові використовується кирилична абетка, а не латиниця, що вже є великою складністю [1]. Так у Польщі українці становлять корінну етнічну групу. Існує український ліцей у Легніці й педагогічний ліцей у Бартошиці, що готує вчителів української мови. У Варшавському університеті на філологічному факультеті створено відділ української словесності. Серед українців Польщі є визначні науковці і викладачі. У Словаччині живе близько 100 тисяч українців. Історично цей регіон є продовженням Закарпаття. У місті Свиднику є український відділ Пряшівського університету, видається українська преса, функціонують український музей, театр. У Чехії найбільшим організованим об'єднанням українців є «Українська ініціатива». У церкві служіння відбувається українською мовою, адже громадяни України становлять більшість прихожан чеської православної та греко-католицької церков. У Румунії в деяких школах викладається українська мова, є відділення україністики в Сучавському університеті. Один раз на два тижні виходять українські газети в місті Грац.

Найстаріший регіон заселення емігрантів з України в Європі Сербія і Чорногорія. Тут проживає близько 35 тисяч українців. У Німеччині живе близько 25 тисяч українців. У Мюнхені діє Український вільний університет, Український техніко-господарський інститут. Є українське видавництво, виходять тижневики «Шлях перемоги», «Християнський голос», кварталник «Рідна церква» (УАПЦ) та ін. За неофіційною статистикою у Франції, в якій проживає 80 тисяч українців у районах Ліона і Парижа, діє «Українська наукова бібліотека імені Симона Петлюри», є українські школи при церковних парафіях, а при Вищій школі східних мов функціонує відділ україністики.

В Америці мешкає 1 мільйон 200 тисяч українців (і тих, хто у той чи інший час емігрував з України, і тих, хто вже народився в Америці, але зберіг національність українців). У цій країні шанують слово Кобзаря. У Канаді виходить 85 українських газет, функціонує 8 україномовних радіопрограм. Українські канадці беруть активну участь у державному і громадському житті країни, розвивають сучасні україно-канадські відносини. Українська діаспора в Грузії доклала немало зусиль, щоб відкрити Першу українську школу імені Михайла Грушевського. Усі навчальні дисципліни в цьому закладі викладаються українською мовою [2].

За статистикою Інтернет-платформи з вивчення іноземних мов Duolingo за останній рік українську мову почали вивчати 1,3 мільйони людей, вона стала популярною серед іноземних громадян. Українська мова стала трендом у 2022 році. медіа. Не дивно, що зацікавленість іноземців стала зростати. Працюють волонтерські центри з вивчення мови. Одним з них є волонтерський освітній проєкт «Мова – ДНК нації»; кількість відвідувачів цього сайта за 2022 рік зросла в кілька разів. Платформа користується успіхом з вивчення української мови, тому найбільше відвідувань з України, потім з Польщі,

Німеччини, США, Чехії, Великої Британії, Нідерландів тощо.[3].

Висновок. Таким чином виявлено, що українська мова зазнає позитивних тенденцій поширення в світі, зокрема під впливом геополітичних подій в Україні. Вивчення української мови стає активним явищем у різних країнах, зокрема і в діаспорах що свідчить про її ростучу популярність та актуальність у глобальному контексті.

Література:

1. Пулатова К. Названо 8 найскладніших мов для вивчення "з нуля" Офіційний веб-сайт. URL: <https://www.unian.ua/curiosities/samye-slozhnye-yazyki-mira-dlya-izucheniya-top-8-12404412.html> [1]

2. Сидоров Д. В. , Пустовіт А.І., Лисак Л.К. Українська мова у світі. Проаналізовано особливості вживання мови Кобзаря у світі: зб. наук. праць. Краматорськ: ДонНАБА, 2016 Вип. 3.С. 58. [2]

3. Михайлова Л. В. Дещо з методики викладання української мови як іноземної: Матеріали ІІІ освітнього форуму академічної спільноти. Готуємо фахівців для відбудови України. Київ: 19–23 червня 2023. С. 114. [3]

УДК 811.111'37'4

**SPECIFIC ISSUE OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL TEXT
STRUCTURE**

Наталія ПУСТОВА,

*кандидат філологічних наук, доцент Марія ІВАНЧЕНКО
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності*

In today's world, scientific and technological progress is unthinkable without the exchange of relevant information between specialists from different countries who speak different languages. Every day, scientists from various fields of science, such as physicists, chemists, technologists, and economists, lawyers, etc. require professional communication, the main part of which is work with technical documentation.

Modern technical text is characterized by a strict sequence of presentation and an ordered system of connections between parts of the statement. The division of the text into some meaningful segments, which show the movement of thought from the part to the general or vice versa, ensures the consistency of the presentation. In such a text, the conclusions should come from the content, they are consistent. Consistency is an essential characteristic of a technical text. The presence of semantic connections between successive units of the text can be called the logic of the presentation – another essential characteristic of the technical text.

In this style, the author strives for accuracy, brevity, and unequivocalness while preserving the richness of the content, which ensures clarity and accessibility of understanding. Conciseness and clarity are important characteristics. Accuracy in technical speech implies unequivocal understanding, that is, the absence of a discrepancy between the signified and its definition. A number of lexical units are terms.

Accordingly, the characteristic of the technical text is terminology. On average, terminological vocabulary is 15-25% of the total vocabulary of the text.

A special group of indicators is formed by the morphological features of the technical text. With some assumptions depending on the language in which it is written, nouns predominate, abstract nouns are widespread, the use of nouns that do not have plural forms, the use of singular nouns for generalized concepts, verbs in the present tense form, which indicates the continuous nature of the process. Abbreviations, omission of pronouns, shortening of personal forms of the verb, use of passive forms, reflexive-impersonal, impersonal-predicative forms are also used.

As for syntax, technical text is characterized by complex and complicated sentences, narrative sentences, direct word order. Logical certainty is achieved in the form of subordinate conjunctions, introductory words. Among simple sentences, sentences with dependent parts are widespread [4]. In technical texts, whole sections consisting of enumerations can be found. If it is permissible according to the norms of the language, sentences are monosyllabic.

In technical texts, whole sections consisting of enumerations can be found. If it is permissible according to the norms of the language, sentences are monosyllabic.

Thus, when examining the stylistic features of scientific and technical texts, it is important to note that their main characteristic is the desire for clarity and rigor of the presentation, the rejection of indirect, descriptive designations of objects, the wide use of stamps and stereotypes of special vocabulary [2].

When analyzing technical texts, we noticed that their characteristic features are informativeness (content), logic (strict sequence, clear connection between the main idea and details), accuracy and objectivity, clarity and comprehensibility. All such texts have a predominant use of linguistic means that contribute to meeting the needs of this sphere of communication.

A significant role in the technical texts is played by service (functional) words, which create logical connections of maenads by separate elements of statements. These are prepositions and conjunctions (mostly constituents) of the type: *on, upon, in, after, before, besides, instead of, in preference to, apart (aside) from, except (for), save, in addition (to), together with, owing to, due to*. In addition, these texts often use adverbs like: *however, also, again, now, thus, alternatively, on the other hand*, are integral elements of the development of logical reasoning..

General properties of the technical presentation, which cannot fail to reflect on the syntactic structure of the statement. Definition of concepts and description of real objects by indicating their properties are particularly characteristic of such materials. Numerous attributive groups, which are used in large quantities in technical materials, are also hidden definitions. Such condensed definitions make it possible to point to various features of an object or phenomenon: for example, a screw-connected assembly unit. The number of definitions in such combinations can be very significant [2].

The desire to indicate real objects, to operate things leads to the predominance of noun structures, characteristic nominating, actualizing many names of real objects in technical texts. In such texts, descriptions of processes and actions are nominated. The removable cover in the device exists so that it can be easily cleaned and repaired for maintenance and repair (for ease of maintenance and repair). Due to the fact that the function of the real description of the action is transferred to the name, the predicate in the sentence becomes only a general designation of processing.

The main form of sentences in technical literature is complex sentences. This leads to the wide use of compound prepositions and conjunctions, as well as impersonal forms of the verb in the function of addition and circumstance and the corresponding infinitive, adjectival and gerundial inflections [2].

We should especially mention the absolute participial constructions introduced by the preposition *with*. These constructions

facilitate and enrich the structure of the sentence, especially the complex period in which the article and subordination are already used.

In the texts, the wide use of such verbs as *perform*, *obtain*, *provide*, *give*, *involve* is noted, the meaning and translation of which completely depends on the nouns that carry the main semantic load in the sentence .

The technical text uses the plural of proper nouns, the preposition *of* to convey species-generic relations, and the prevalence of attributive combinations with words type, design, pattern, grade. There is also an increased use of causal associations and logical connections like *since* (з того часу); *therefore* (тому); *it follows that* (з цього випливає що); *it implies* (це має на увазі); *involves*; *leads to*; *results in* (залучає; наводить).

Thus, the technical texts have a number of grammatical (wide use of plural proper nouns, operative words; simple sentences; passive inflections), lexical and stylistic features.

Literature:

1. Шевченко Й. С. Лінгвістичні й дидактичні проблеми іншомовної комунікації. - Харків: Константа, 2002. 86 с
2. Coats Jennifer. Women, Men and Language. London: Longman, 1986, p. 96-118.
3. Olohan M., Scientific and Technical Translation. London: Taylor and Fransis Ltd, 2015. 254 p.
4. Wilson, Deirdre; Sperber, Dan: Meaning and Relevance. Cambridge: Cambridge University Press, 2012.

МІЖКУЛЬТУРНА АТРАКЦІЯ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ

Надія САЛАМІН

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

В умовах сьогодення, а саме, в час бурхливого розвитку наукових технологій, наукового знання та застосування наукових досягнень у повсякденному житті, велике значення набуває комунікація та спілкування. А саме, соціальна взаємодія, обмін та змістове навантаження тієї чи іншої інформації, розуміння та сприйняття, реалізація плідних комунікативних зв'язків. Тому, загальний рівень комунікації та спілкування, людини впливає на використання ним власного інтелектуального потенціалу, і навіть на рівень творчої та розумової активності людини.

А отже, особливого значення набуває міжкультурна комунікація, як система певних плідних комунікативних цінностей, норм, правил та являється одним із аспектів вияву соціальної взаємодії та способу спілкування.

Так як багатопланове поняття міжкультурна комунікація охоплює дві головні складові – «культуру» й «комунікацію». Тож, все більш очевидно, що міжкультурна комунікація є важливим фактором регуляції як свого внутрішнього життя, так і відносин між народами, що потребують діалогу. Варто зауважити, що вчені, розглядають, міжкультурну комунікацію, як процес взаємного зв'язку та взаємодії представників різних культур. Це специфічна суб'єкт-суб'єктна взаємодія, у якій відбувається обмін інформацією, досвідом, уміннями й навичками носіїв різних типів культур [3, с. 273].

Характерною рисою сучасного світу є не тільки інтенсивний діалог культур, але й взаємозв'язок, інтеграція та різноманітність культур. Оскільки, динамічні процеси, особливості способу життя, цінності, що притаманні кожному народу, так і окремій особистості, сприяють формуванню єдиної

світової спільноти. У той же час, вони супроводжуються іншими, протилежними їм процесами, спрямованими на визначення культурної ідентичності, підкреслення унікальності культур, встановлення культурної незалежності та унікальності – і в цьому полягає відмінна риса сучасної культурної ситуації.

Отже, найважливішим компонентом, функціональної системи культури належить мові, яка виступає єдино можливим інструментом, що сприяє ефективній взаємодії між представниками різних лінгвосоціумів. Звідси випливає потреба у розвитку та вдосконаленні філософських, лінгводидактичних та методичних досліджень, успішності та продуктивності мовної взаємодії в контексті міжкультурної комунікації.

Тому, можна вважати, що комунікація може характеризуватися типом комунікативної компетенції, тобто умовно бере участь у комунікативній події. Наприклад, для соціального спілкування є певні зразки та сценарії поведінки, як і у актуальних повсякденних ситуаціях, а що на рахунок, професійного спілкування, то це область знань, пов'язана з певною професійною діяльністю. Та на відміну від цих видів спілкування, міжособистісне спілкування базується на індивідуальному досвіді і можливе лише за певної міри спільності серед учасників спілкування. Виходячи з цього, можна говорити про різні функціональні сфери міжкультурної комунікації, такі як: міжособистісна, соціальна, публічна, міжгрупова, професійна, масове спілкування та спілкування в малих групах.

Оскільки, кожна людина має свій унікальний світогляд, і особисте сприйняття навколишнього, це впливає на форми і способи передачі інформації. Манакін В.М., вважає, що одним із найважливіших складників життя людини є комунікація. У широкому сенсі це поняття охоплює значно більше, ніж просто обмін інформацією між людьми. До неї належать канали засобів передачі та одержання інформації, де задіяні машини, прилади, штучний інтелект, комп'ютерні мережі і програми, культурні знаки, космічні реалії тощо. У вузькому сенсі комунікація —

основний спосіб людського спілкування, найактивніша форма людської життєдіяльності. Це явний і водночас латентний процес налагодження різних типів відносин між окремими мовцями, групами людей та цілими народами. [2, с. 8] Отже, бути вправним у міжкультурному розумінні не означає приймати культурний стиль інших або відмовлятися від власних культурних особливостей. А мета полягає в тому, щоб скоротити відстань від «іншого» та отримати розуміння.

Тож, якщо хочемо успішно жити та працювати в глобальному суспільстві, важливо, здобути навички ефективного міжкультурного спілкування та досягти розуміння. Samovar, L.A., & Porter, R.E. вважають, що «компетентний міжкультурний комунікатор - це той, хто має здатність до ефективною та відповідною взаємодії з представниками іншого мовно-культурного середовища на їхніх умовах». Вони також перераховують п'ять компонентів міжкультурної компетентності:

- перш за все, це мотивація до спілкування, тому що це є найважливішим фактором для початку спілкування. Ознаки, які показують, що людина є мотивована, виявляє інтерес, докладає зусиль, щоб говорити та розуміти, тим самим, надаючи перспективи для успішної комунікації;

- другий компонент – це знання. Означає, що люди розуміють і усвідомлюють норми та правила пов'язані з культурою людей, з якими вони спілкуються;

- третя складова - навички. Хороший комунікатор вміє слухати, спостерігати та аналізувати;

- крім того, учасники міжкультурного спілкування повинні бути чутливими один до одного і не діяти дивно або незвичайно коли вони стикаються з різними звичаями.

- остання складова – характер. Дуже важлива, тому що якщо ваш партнер по спілкуванню не сприймає вас як хорошого персонажа, то ця зустріч може не мати успіху. [5]

Таким чином, міжособистісні компетентності значною мірою є великою об'єднуючою теорією спілкування. Адже, більшість контекстів спілкування передбачає розширення мотивації, знань і навичок, закладених у моделі міжособистісної компетентності. У тій мірі, в якій культура відіграє роль, вона відіграє її через мотивацію, знання та навички взаємодіючих осіб.

Підсумовуючи, можна вважати, що розвиток міжкультурного ефективного спілкування відкриває двері до скарбниці людського досвіду. Розкриваючи нам незліченну кількість способів відчуття, почуття та пізнання. Тим самим, розширюючи наше бачення включати альтернативну перспективу оцінки взаємовідносин. Розуміючи переконання, цінності та глибину світогляду, що впливає на альтернативні комунікаційні підходи, ми можемо зрозуміти логіку, яка мотивує дії чи поведінку інших, культурно відмінних від нас. Культурні відмінності не заважають нам спілкуватися один з одним; радше, вони збагачують нас через спілкування, адже чим більше культурно різноманітні люди пізнають один одного, тим більше вони можуть оцінити відмінності та помітити глибокі спільні риси між ними. А отже, ключ до будівництва міжкультурних знань, вмінь і навичок, полягає в тому, щоб брати участь у активній міжкультурній комунікації.

Література:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф. С. Бацевич. – Київ: Академія, 2004. – 342 с. – (Альма-матер).

URL: http://document.kdu.edu.ua/info_zab/061_123.pdf

2. Манакін В. М. Мова і міжкультурна комунікація : навч. посіб. / Володимир Миколайович Манакін. – К. : ВЦ "Академія", 2012. – 288 с. (Серія "Альма-матер").

URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/lingst_2013_27_51

3. Подольська Є.А., Лихвар В.Д., Погорілий Д.Є. Кредитно-модульний курс культурології: навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 368 с.

4. Слющинський Б. В. Міжкультурна комунікація як феномен сучасної культури /Б.В.Слющинський//Нова парадигма. – 2004. - №37. – С. 223-232

5. Larry A. Samovar, Richard E. Porter, Edwin R. McDaniel. E. R. Intercultural communication: A Reader. Thirteenth edition, 2012. 532 p.

URL :
file:///C:/Users/Asus/Downloads/Intercultural_Communication%20(1).pdf

УКРАЇНСЬКА МОВА - СИМВОЛ СВОБОДИ, ЄДНОСТІ, РІШУЧОСТІ ТА СМІЛИВОСТІ У ВСЬОМУ СВІТІ

Денис ШИБОВСЬКИЙ, Надія САЛАМІН

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Українська мова – не просто засіб спілкування, але й символ свободи, єдності, рішучості та сміливості, який несе свої важливі послання по всьому світі. Ця мова стала осердям національної ідентичності, втілюючи в собі багатовікову історію та культурний дух українського народу. Її важливість особливо актуальна в контексті сучасних викликів, спонукаючи нас пильно оберігати та розвивати цей символ, щоб зберегти свою неповторність та поділитися її цінностями з усім світом.

Кожна мова світу має свої особливості. Не треба бути поліглотом, щоб визначити, яка мова звучить у певний момент: за тембром, інтонацією, артикуляцією. Мови світу розрізняють за структурою, кількістю їх носіїв, писемністю, ступенем їх вивчення, суспільними, іншими функціями. Одна мова - ніжніша, і її називають мовою любові. Інша мова - велична, ще

інша - тверда, є такі, що насамперед сприймаються як урочисті. Приміром, латинська гуманна, її вчать лікарі. Є музичні мови і виразні, є мови, які мають тональність. [2]

Українська мова є витканою з тканини національного гордіння, що об'єднує нас у барвистій мозаїці культурних традицій. Вона є не лише інструментом спілкування, але й вираженням нашої внутрішньої сутності, величі та волі. Передаючи свою багатогранну сутність через слова, українська мова стає мостом, що сполучає серця народу та відзначається своєю непересічною красою. Тому важливо дбати про цей символ, який надихає нас до величі та сприяє утвердженню національної самосвідомості в усьому світі. Наш народ протягом багатьох віків творив мову, боровся за її збереження. Це великий скарб, який треба шанувати, берегти і розумно збагачувати. Сьогодні слід підтримувати українську мову, пишатися її багатством і милозвучністю.

Українська нація сформована українською мовою. Саме мова відрізняє нас від інших народів, передусім від росіян. Вони вже понад три століття намагаються знищити українську мову, бо вона об'єднує своїх носіїв в самостійну, незалежну від них спільноту. Якщо зникає мова, зникає й народ, який нею розмовляє. Тому імперія постійно провадила війну з нашою мовою, намагаючись примусити українців зректися її і перейти на російську. Бо знала, що без своєї мови українці перетворяться на один народ з росіянами, про що й заявляє Путін, розв'язавши війну на знищення українського народу, – розповіла видатна українська мовознавця Лариса Масенко. [1]

Сучасні політики також підкреслюють важливість української мови як символу національної самостійності та єдності. Президент України, висловлюючи свою підтримку мові, зазначив: 'Українська мова – це ключ до розуміння ідентичності та силового об'єднання нашого народу в часи випробувань'. Ці слова відзначають важливість утримання української мови як стабільного стовпа національної свідомості та незалежності.

Я вважаю, що рідна мова має лунає з екранів телевізора, має бути більше українських пісень, друкованих видань українською мовою, і тоді буде більше таких свідомих людей, які підтримають українську мову, будуть думати і розмовляти українською.

Що міцніші позиції буде посідати наша мова в суспільстві, то надійніші перспективи будуть в майбутньому. Тому, відстоюючи рідне слово, ми тим самим оберігаємо власну національну культуру і духовність. Кожен з нас зобов'язаний усвідомити єдину істину: не шануючи своєї мови, не знаючи своєї історії, українці перестануть бути українцями. Поки жива мова народна в устах народу, до того часу живий і народ.

Завжди слід пам'ятати, якщо мова росте та розвивається, разом з нею утверджується нація. Зберігається щось таке, що є дуже важливим для кожної людини. Тобто почуття прекрасного в рідній мові, відчуття єдності з земляками, відчуття гордості за країну. За своє, рідне та неповторне. Найперше я вважаю, що і державна політика стосовно української мови має триматися на таких пріоритетах, а саме: українська мова є мовою освіти, науки, суспільного життя, ЗМІ, бізнесу та реклами. І як же сильно та пророче, навіть сьогодні, звучать слова нашого великого Пророка Тараса Шевченка: «...І на сторожі коло їх поставлю слово...», бо питання української ідентичності особливо гостро постало з початком війни на Сході України

Говорити українською означає підтримувати націю сміливих і непохитних. з українська набула найбільшої популярності в Аргентині, Японії та В'єтнамі, а також у Німеччині, Польщі та Чехії. Дійсно, українська мова, а також наше гасло "Слава Україні! Слава героям!" Не знає кордонів [4].

Україну обгоріла війна. Українська мова спалюється полум'ям війни та руйнувань. І все ж ми можемо говорити про катарсис, про очищення багатьох ідей і багатьох обставин, пов'язаних з мовою. Перша, найважливіша держава, яку ми повинні встановити як факт, - це перемога ідеї українізації

України в протистоянні з іншими ідеями багатомовності, двомовності, російськомовності тощо.[5]

Мова – це важливий чинник самовизнання нації, надійна основа розвитку країни, загартована багатомовною історією та відточена творчістю найталановитіших українських письменників. Шануйте і любіть рідну мову, піклуйтеся про неї, захищайте, розкривайте для себе її велич й могутню силу. Збережіть її в усій чудовій красі для себе й наступних поколінь!

Сьогодні говорити українською мовою — це бути бійцем за націю, за Україну. Мова — це зброя! Говори українською, будь бійцем!

Література

1. Волошин М. Ї проти Z: як українська мова стала зброєю, символом спротиву і лінією оборони. URL: https://24tv.ua/education/mizhnarodniy-den-ridnoyi-movi-yak-ukrayinska-mova-stala-simvolom_n2259609.

2. Зінченко Т. Моя мелодійна українська. У чому таємниця милозвучності нашої мови та гарні українські слова, якими говорять у всьому світі. URL: https://espreso.tv/article/2020/07/05/moya_melodiyna_ukrayinska_10_ukrayinskykh_sliv_yaki_vzhyvayut_u_vsomu_sviti.

3. BBC NEWS. Українська мова стала найбільшим трендом на Duolingo. Її почали вчити 1,3 млн людей. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/news-63929013>.

4. Kremin T. The language front is one of the main lines of our defense, the existential basis of identity, a stable marker of "own versus foreign" for every citizen. URL: <https://global.espreso.tv/300th-day-of-indomitability-words-glory-to-ukraine-glory-to-the-heroes-becomes-a-symbol-of-the-struggle-for-the-worlds-future?amp>.

5. Lönngren T., Rosén T., Yurchenko O. Scorched by War: A Report on the Current Language Situation in Ukraine. URL: <https://sceeus.se/en/publications/scorched-by-war-a-report-on-the-current-language-situation-in-ukraine/>

ЕМІГРАЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦЯМИ ЗА КОРДОНОМ

кандидат філологічних наук, доцент Ірина СКОВРОНСЬКА

Львівський державний університет внутрішніх справ

Життя українців поза межами України тривалий час не було темою глибоких науково-публіцистичних досліджень, хоча процеси еміграції з'ясовували ще І. Франко, В. Стефаник. Здебільшого про життя української еміграції ми дізнавалися переважно з подорожніх нотаток та розповідей туристів, адже наші земляки живуть на усіх континентах, хоча найбільше їх у США, Канаді, Аргентині, Австрії, Бразилії. Сьогодні у час повномасштабного вторгнення росії в Україну, рідні українські землі знову вимушено покинули мільйони українців. Їх точна кількість буде відома згодом, адже війна триває. Українці роз'їхалися по цілому світові у пошуках порятунку від жахів війни, які принесла російська звиродніла загниваюча імперія.

За твердженням О.Антонюка: «Діаспора – слово грецьке, яке означає розсіяння (етнічної спільноти) за межами країни його походження»[1, с.22]. Історики-українознавці (А. Животко, М. Марунчак, Ф. Заставний, В. Маруняк та ін.) виокремили у свій час такі хвилі еміграції: перша – під час революції; друга – період другої світової війни та повоєнні роки; третя – 60-70 р.р. (дисиденти). Ф. Заставний вказує й на четверту хвилю еміграції. З цього приводу він пише: «З середини 80-х років з України зросли еміграційні відпливи єврейського населення в основному в США і Канаду. Це так звана четверта найбільш масова після революції хвиля еміграції» [2, с.21]. Уряди цих держав приймали емігрантів і дозволяли українцям створювати етнічні поселення. Серед основних причин, що породили масові еміграційні процеси, була «колоніальна залежність України від інших окупаційних держав» [3, с.110], однак найдавнішим є еміграційний рух з України і Канади, саме

в США та Канаді вперше на Американському континенті, виникла українська еміграційна преса.

Сьогодні можемо констатувати про п'яту потужну хвилю еміграції, спричинену війною.

Ці еміграційні хвилі різнилися за своїм якісним складом. У першому випадку – це була трудова еміграція; у другому – в основному політична, у третьому – викликана лише політичними мотивами; в четвертому – втеча від загниваючого режиму «советів»; в п'ятому – втеча від війни, порятунок життя дітей, а отже – генофонду українців. Про представників чотирьох перших хвиль еміграції можна сказати, що «зарубіжні українці є повноправними громадянами кількох десятків країн різних континентів. В умовах багатоетнічного оточення вони зберігають у своєму середовищі рідну мову, звичаї, культурні, мистецькі і побутові традиції, тобто свою національну самобутність» [1, с.27].

Еміграційні процеси соціально і економічно гнблених народних мас розпочалися із західноукраїнських земель з другої половини 1860 рр. Та, власне, еміграція у повному розумінні цього слова розпочалася у другій половині 1871 р. Емігрували головним чином з Карпатської України та Лемківщини, і лише в 1890-х роках – з Галичини і Буковини.

Перша хвиля еміграційного руху була зумовлена скасуванням кріпацтва у 1861 році. Брак земельних угідь спричинив переселення біднішої верстви селян з України у причорноморські степи, на Кубань, у Сибір, на узбережжя Тихого океану. У цей час розпочалася і еміграція селян до Америки та Канади.

Початком масової еміграції до США вважається 1877 рік. Мотивами до переселення стали соціально-економічні причини. Виїздили з України переважно трудящі люди, бідність яких у більшості супроводжувалася неписьменністю. А це значно ускладнювало як сам переїзд, так і адаптацію у нових умовах. Емігрували на той час переважно із Галичини, Буковини, Закарпаття [4, с.25].

Великі групи емігрантів зі східної України, що прибули у 1892 році до Вірджинії, а у 1896 році до Південної Дакоти, заснували тут низку поселень, одне з яких отримало назву «Київ». Дещо пізніше галичани у Північній Дакоті заснували поселення «Україна» [170, с.51-56].

Перша світова війна спинила процес еміграції, водночас перервавши зв'язок емігрантів з Україною. На той час до США уже переїхало близько 700 тисяч українців.

Внаслідок бурхливих історичних подій початку ХХ століття відбувся черговий поділ України. У 1917 році здійснилася жовтнева революція (більшовицький переворот). Громадянська війна закінчилася в Україні встановленням радянської влади. З розпадом Австро-Угорської монархії у 1918 році утворився ряд незалежних держав. Україна знову була поділена. Галичина потрапила під владу Польщі, Південна Буковина під владу Румунії. Ця ситуація значно вплинула на життя українського народу, зокрема й на еміграційні процеси. «Особливістю цього періоду стало істотне збільшення виїздів з політичних мотивів і поява політичної еміграції» [5, с.52].

На особливу увагу заслуговує той факт, що початок 20-х років позначений явищем рееміграції до України. Так реемігрували Володимир Винниченко, Михайло Грушевський, Мирослав Ірчан та інші. Але репресії, що почалися у роки сталінського правління, змусили багатьох вдруге емігрувати [6].

На еміграційні явища могли впливати й чинники насильницького характеру, зокрема під час голодомору 1932-1933 та репресій 30-х років еміграція з Радянської України стала взагалі неможливою.

У міжвоєнний період Україну залишили понад 300 тисяч емігрантів.

Друга еміграційна хвиля, на відміну від першої, обіймала людей, як правило, освічених. Неписьменні становили на той час досить малий відсоток. Тому пристосування до умов чужоземного життя відбувалося швидше і легше. Емігранти

активно включалися у громадську роботу, навіть очолювали громадсько-політичні організації. Еміграція збагатилася науковцями, митцями, високоінтелектуальними людьми, тому українська національна культура почала активно розвиватися за межами України.

Друга світова війна призупинила еміграційні процеси, які відновилися тільки з її закінченням і стали відомими нам під назвою «третьої хвилі еміграції» Потік емігрантів складали колишні військовополонені, яких в СРСР трактували як зрадників і на яких через перебування у ворожому полоні чекало покарання; а також ті, кого вивезли окупанти до Німеччини як дармову робочу силу; робітники, які небезпідставно побоювались сталінських репресій і через те не повернулися в Україну.

Третя хвиля еміграції розцінюється як політична. Проблемою емігрантів та біженців з 1945 року займалися міжнародні організації. Всього до США, Канади, Великобританії, Австрії, Бразилії, Аргентини, Франції, Німеччини у період з 1947 по 1953 рік емігрувало близько 250 тис. громадян України.

Державна служба статистики України фіксувала таку картину сучасної еміграції українців за кордон (2002-12): Росія – 200, 9 тис. осіб, Німеччина - 43,1 тис., США _ 30, 8 тис., Ізраїль - 22.7 тис., Білорусь – 16, 8 тис., Молдова – 5, 9 тис., Чехія – 4,7 тис., Канада – 3, 8 тис., Угорщина – 3,3 тис. Піковим роком для української еміграції був 2002 (76, 3 тис. осіб). Після спаду у 2012 до 14,5 тис. осіб у 2015 кількість тих, хто емігрував з України, зросла до понад 21 тис. осіб (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, Севастополя та територій зони проведення антитерористичної операції). За період з жовтня 2015 по 1 жовтня 2016 до США іммігрували 2543 українці. Масове переміщення за межі територій нинішньої України має ту особливість, що, збігаючись у часових параметрах, еміграційні хвилі українців на Захід і Схід від Батьківщини відрізнялися причинами і мотивами, а також чисельністю[6].

Чимало людей вважають війну росії проти України екзистенційною. Як писала Ліна Костенко: «Нації вмирають не від інфаркту. Спочатку у них відбирає мову...». Українці, що прибули до країн світу в часі сьогоденної війни, мають статус біженців. Скільки їх залишиться за кордоном, а скільки повернеться в Україну, можна буде досліджувати лише після закінчення війни. Одне ми знаємо напевне: країни світу отримали безцінний безкоштовний бонус у вигляді переважної більшості тих українців, які воліють постійно розвиватися і вчитися, є працьовитими й доброзичливими. Проблема, як і колись, полягає у збереженні українцями за кордоном власної ідентичності та мови, власної культури. Буде нестерпно боляче, якщо асиміляційні процеси щодо чужомовного середовища та чужої культури приглушать, а згодом нівелюють у цієї категорії українців відчуття власної національної гідності та етнічності. Тому вектор руху визначений: усіляко підтримувати Україну і все українське, гуртуватися і триматися разом, навіть якщо тисячі кілометрів розділяють нас. Завжди пам'ятати, хто ми і якої землі діти.

Література:

1. Антонюк О. Етнополітика в Україні: історія та сучасний стан. *Український історичний журнал*. 1999. №4. С. 15-28.
2. Заставний Ф. Українська діаспора. Львів, 1991. 120 с.
3. Павлюк С. Хто він, зарубіжний українець? *Віче*. 1993. №4. С. 109-116.
4. Шлепаков А. Українська трудова еміграція в США, Канаді (кін. ХІХ поч. ХХст.). Київ, 1960. 200 с.
5. Кучер І. “Київ” і “Україна” на карті США. *Брідщина*. 1993. №2. С.51-56.
6. Дорошенко Д. Нарис історії України. Львів, 1991. 572 с.

7. Євтух В.Б. Українська діаспора [Електронний ресурс] *Енциклопедія історії України: Україна—Українці*. Кн. 2 / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ, 2019. 842 с. <http://www.history.org.ua/>2

УДК 37.035.6

**МОВА ТА МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ: ЇХ
КУЛЬТУРА ТА КОНЦЕПТ**

Вероніка ЯРИНИЧ, Тетяна ЛИПЧЕНКО
*Львівський державний університет безпеки
життєдіяльності*

Мова є ключовим елементом формування міжнаціональних відносин, оскільки вона відображає культурні, історичні та соціальні аспекти суспільства. У багатомовних країнах мовні питання часто стають джерелом напруг та конфліктів, але водночас можуть бути засобом сприяння міжетнічному мирному співіснуванню.

Мова визначає наш спосіб сприйняття світу та взаєморозуміння між людьми. У контексті міжнаціональних відносин, використання однієї мови може сприяти зближенню різних етнічних груп, зменшенню міжетнічних бар'єрів та підвищенню культурного розмаїття. Проте, недбале ставлення до мовних прав меншин та національних мов може призвести до загострення відносин та навіть конфліктів.

На сучасному етапі розвитку людської цивілізації поняттям культура позначається все те, що створене людиною, а також те, чому навчається людина у процесі соціалізації. Як зауважує П. Флоренський, "культура – це середовище, у якому виростає і живиться особистість, оскільки вона, творячи культуру, творить саму себе як суб'єкта соціокультурного процесу" [3]. Цей погляд підтримується й розвивається в

сучасних дослідженнях, де культуру особистості розглядають як сукупність засобів, способів, форм, взірців, орієнтирів взаємодії людини із середовищем існування. Культура міжнаціональних відносин є необхідною складовою системи освіти, оскільки виникає суспільна необхідність, по-перше, гармонізації міжнаціональних відносин як у межах держави (наприклад, обмін студентів), так і на цивілізаційному рівні (конфлікт культур, асиміляція, експансія); по-друге, налагодження безконфліктного діалогу культур як у суспільстві, так і в системі освіти. Цілком слушним є твердження, що вся історія міжнаціональних відносин – це діалог культур, який одночасно постає суттю і засобом комунікації, а також умовою взаєморозуміння між представниками різних культур, націй, етносів.

В сучасній науковій літературі культуру міжнаціональних відносин розглядають як галузь знань, як процес, а також умову реалізації міжкультурної та міжнаціональної взаємодії, що розкриває як економічні, політичні чинники, так і сприяє вихованню морального такту і взаємної поваги, толерантності до людей різних національностей, мови, традицій, звичаїв, формує почуття патріотизму та етнокультурної терпимості.

Сучасна дослідниця процесів міжнаціональної взаємодії Н. Маркова виокремила цілу низку принципів формування культури міжнаціональних відносин. Визначальними є такі: "Принцип етносприйняття поколіннями культурних цінностей. Він пов'язаний з необхідністю збереження культури й передачі культурної інформації кожному поколінню; принцип політолерантності відображає виховання толерантного ставлення до людини іншої національності, яке виражається у прийнятті та розумінні представників інших культур; виховання терпимості до чужих думок і вірувань; принцип інкультурації передбачає процес входження людини в культуру свого народу, який починається з моменту народження, поступового

входження, включення в навколишній світ і триває все життя; принцип акультурації являє собою процес входження людини в іншу культуру, формування умінь розуміти, приймати, поважати культурні відмінності, що сприяє розвитку культурного плюралізму; принцип організації міжкультурної діяльності студентів розкриває здатність (нездатність) кожної людини взаємодіяти з партнером з позиції толерантності, емпатії, визнання рівноцінності поглядів, бачення особистості в кожній людині; принцип прояву асертивності в міжнаціональних відносинах полягає у здатності індивіда будь-якої національності відстоювати й захищати свої інтереси, реалізовувати поставлені цілі, не завдаючи шкоди іншій людині". Зазначені принципи є актуальними і важливими чинниками у культурі міжнаціональної взаємодії в сучасних умовах міграційних потоків, що суттєвим чином інтенсифікують відносини між представниками різних культур, релігій, націй.

Культура міжнаціонального спілкування – доволі складне утворення. У її структурі виокремлюють три основні рівні [2]. Перший – інтелектуальний; другий – діяльнісний; третій – ціннісно-мотиваційний. Інтелектуальний рівень охоплює знання та переконання, їхня взаємодія обумовлює появу мотивів, які, зі свого боку, спонукають індивіда до вчинку. Саме через діяльність знання перетворюються на переконання. А вони лежать в основі діяльності людини, тобто це те, чим керується людина у своєму житті. Це виявляється у взаємодії між представниками різних культур, національностей. Отже, перші два рівні тісно пов'язані між собою. Щодо третього рівня – мотиваційно-вольового, то його наявність дозволяє оцінювати як власні вчинки, так і дії інших людей. Існування цього компонента уможливорює вибір засобів спілкування, що є залежним від ціннісних орієнтацій людини, її інтересів, мотивів та цілей.

Український дослідник П. Скрипка розглядає співвідношення трьох понять: суспільні відносини,

міжнаціональні відносини та міжнаціональне спілкування [3]. Мовою філософії суспільні відносини – це загальне, яке розуміють як сукупність усіх суспільних відносин: від політичних, економічних до сімейно-побутових; міжнаціональні відносини – особливе. Вони охоплюють багатоманітні зв'язки між такими спільнотами як нації у процесі економічного, політичного, культурного життя і діяльності. Особистість у цих відносинах є представником відповідної нації, носієм її культури, мови, традицій, звичаїв, менталітету тощо; міжнаціональне спілкування – є одиничним. Це безпосереднє, особистісне переживання ситуації, персоніфікація відносин, тобто їхня особистісна форма.

Сучасні науковці-міжнародники виокремлюють декілька основних концепцій, що покладені в основі міжнародних відносин: ідеалізм, реалізм, модернізм, транснаціоналізм, інституціоналізм й ін. [4, с. 134]

Базовими навичками міжкультурної комунікації є необхідний і достатній набір знань і вмінь людей успішно користуватися іноземною мовою в середовищі іншомовної культури. Тому критерієм сформованості базових навичок міжкультурної комунікації слід вважати не чисто мовну, а саме комунікативну компетенцію, яка передбачає здатність індивіда ефективно спілкуватися іноземною мовою, встановлювати і підтримувати позитивні відносини зі співрозмовником; досягати належного рівня взаєморозуміння і співробітництва [1, с. 23].

Отже, мова та міжнаціональні відносини мають тісний зв'язок, і ретельне уважне ставлення до мовних питань може сприяти створенню мирного та злагодженого суспільства, де кожен може вільно виражати свою ідентичність та культурні цінності.

Література:

1. Морська І. І. Сучасні тенденції у викладанні іноземних мов для спеціальних цілей / І. І. Морська // Іноземні мови. – 2002. № 2. – К.: Ленвіт. – С. 23.
2. Руденко Н. В. Розвиток культури міжнаціональних відносин іноземних студентів у полікультурному освітньому просторі ВНЗ / Н. В. Руденко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2013. – Вип. 31 (84). – С. 571–576.
3. Скрипка П. І. Культура міжнаціональних відносин / П. І. Скрипка. – К.: Київський славістичний університет, 2010. – 114 с.
4. Шергін, С. (2012) Парадигмальна еволюція в політології міжнародних відно-син. Освіта регіону, No 1, с. 132–146.

СЕКЦІЯ 3

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

УДК 811.161.2'38

**НАУКОВИЙ ТЕКСТ ТА ЙОГО РОЛЬ У ВИВЧЕННІ
ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА
ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»***кандидат філологічних наук, доцент Оксана КЛАК
Львівський державний університет внутрішніх справ*

У науково-методичній літературі основною одиницею в опануванні мови визначають текст, це пов'язано з тим, що власне текст є головним елементом мовленнєвої комунікації.

Загальновизнаним є тлумачення тексту як «писемного або усного мовленнєвого масиву, що становить лінійну послідовність висловлень, об'єднаних у ближчій перспективі смисловими і формально-граматичними зв'язками, а в загальнокомпозиційному, дистантному плані – спільною тематичною і сюжетною здатністю» [1, с. 679].

О. Семенов, визначаючи специфіку наукового тексту, наголошує на тому, що це «цілісний комунікативний блок, що має чітку, логічну структуру із внутрішньо завершеними частинами (розділами, підрозділами, пунктами, параграфами, абзацами), насиченими відповідною термінологією» [2, с. 63]. Виділяючи основні особливості наукового тексту порівняно з іншими видами текстових матеріалів, Ю. П. Сурмін, називає такі:

1) раціональний характер. Науковий текст складається із суджень, умовиводів, побудованих за правилами логіки і формальної логіки, тому в ньому широко використовується

понятійний, категорійний апарат науки, а основною метою є довести, обґрунтувати, аргументувати істину;

2) часткова або повна незрозумілість для непрофесіоналів через використання складної наукової термінології;

3) жанровість. Науковий текст – це не просто текст, а певний його жанровий різновид: науковий звіт, дисертація, стаття, тези тощо. Жанр тексту забезпечує відповідність наукового знання ситуації його призначення [3, с. 6–7].

До того ж як об'єкт наукового осмислення текст водночас виступає і продуктом дослідження, тому що містить ті чи ті наукові ідеї, обґрунтування, аргументації (тобто відоме або принципово нове знання); і джерелом наукової методології та фактологічної інформації, яку одержує і переробляє дослідник; і позитивним або негативним зразком інтелектуального продукту [3, с. 7].

Ґрунтуючись на комунікативних потребах здобувачів вищої освіти, майбутніх фахівців певної сфери, текст (зокрема науковий) стає водночас і джерелом професійно значущої інформації, і засобом навчання. Саме завдяки роботі з ним вдається сформувати навички говоріння, читання, аудіювання, письма, закріпити знання норм сучасної української літературної мови. У процесі вивчення української мови за професійним спрямуванням науковий текст, безперечно, є тією одиницею навчання, завдяки якій відбувається не лише опанування всіх видів мовленнєвої діяльності, а й ознайомлення з науковим стилем мови, ґрунтовне вивчення специфіки майбутнього фаху. На основі професійно орієнтованих текстів формуються ті специфічні уміння й навички, які потрібні для усвідомленого засвоєння спеціальної літератури, сприймання лекції, підготовки до практичних і семінарських занять, написання рефератів, тез, наукових статей, курсових і дипломних робіт, підготовки й виголошення доповідей, участі в наукових конференціях, дискусіях тощо. Водночас робота з науковим текстом дає змогу ґрунтовніше вивчити мовні особливості наукового стилю, зокрема його лексику і

фразеологію, граматичні засоби тощо. Універсальність наукового тексту полягає і в тому, що в ньому засобами мови відображені певні закони логіки, наукового мислення.

Робота з науковими текстами на заняттях з української мови за професійним спрямуванням передбачає визначення його типових стильових та композиційних ознак, особливостей лексичних та граматичних засобів; з'ясування семантики й структури термінів та термінологічних сполучень слів; переклад, редагування й реферування наукових текстів, їх поширення й відновлення; складання конспектів, анотацій, тез, бібліографічних описів; побудову первинних наукових текстів (статей, доповідей, курсових робіт тощо); роботу з науковою й довідковою літературою тощо.

Як зазначає Т. Лобода, крім формування лінгвістичної та мовно-мовленнєвої компетенції, робота з науковими текстами на заняттях з української мови за професійним спрямуванням уможливорює формування в здобувачів вищої освіти професійно-мовленнєвої, культуромовленнєвої і культурологічної компетенцій, кожна з яких визначається системою знань і вмінь:

- професійно-мовленнєва компетенція передбачає оволодіння студентами термінологією майбутнього фаху; набуття умінь доцільно використовувати професійну лексику, фразеологію; послуговуватися граматичними та стилістичними засобами професійного мовлення, що сприяє становленню особистості майбутнього фахівця;

- культуромовленнєва компетенція потребує вироблення навичок мовленнєвої культури, що передбачає досконале опанування норм української літературної мови; оволодіння етичними (вербальними та невербальними) засобами публічного, професійного та приватного спілкування; опанування елементами ораторського мистецтва;

- культурологічна компетенція передбачає відповідний інтелектуальний, культурний розвиток студентів, знання ними національних традицій спілкування, мовленнєвої поведінки,

правил українського мовленнєвого етикету та вміння послуговуватися ними під час спілкування; знання духовних і матеріальних реалій українського народу і вироблення на цій основі власної позиції патріота і громадянина [4].

Література:

1. Українська мова: Енциклопедія /НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні, Інститут української мови; редкол.: В. М. Русанівський та ін. Київ, 2004. 824 с.
2. Семенов О. М. Культура наукової української мови. Київ, 2010. 216 с.
3. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка та презентація. Київ, 2008. 184 с.
4. Лобода Т. М. Значення наукового тексту у лінгвокультурологічній та комунікативній підготовці студентів педагогічного закладу. URL: https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/29408/Loboda_358-360.pdf?sequence=1

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ У ЗВО В ЧАС ВІЙНИ

кандидат педагогічних наук Тетяна КОНІВІЦЬКА

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

Формування національно-мовної особистості в час війни є важливим аспектом, який спрямований на зміцнення національної свідомості. Формування свідомої національно-мовної особистості у закладах вищої освіти є важливим аспектом освітнього процесу, особливо в час повномасштабного вторгнення на територію нашої держави, та ключовим для розвитку інтелектуального потенціалу студентів та їхньої

здатності до ефективної комунікації в сучасному багатокультурному світі. В умовах воєнного стану, освітні програми та методики повинні адаптуватися для того, щоб виховувати молодь у дусі громадянської відповідальності, поваги до культурної спадщини та історії країни. Національно-патріотичне виховання включає в себе не тільки знання історії та культури, але й формування громадянської позиції, готовності захищати свою країну та бути активним учасником суспільного життя, а також передбачає розвиток моральних цінностей. Це питання в закладах вищої освіти є актуальною та важливою проблемою. Ця тема не нова, але вимагає уваги та дослідження саме зараз, у період повномасштабного вторгнення, оскільки саме зараз в Україні ця тема набуває особливої актуальності в контексті національної ідентичності. Наведемо деякі аспекти, які варто враховувати:

Розвиток мовної компетентності та розуміння ролі рідної мови. Розвиток мовної компетентності студентів є ключовим для їхнього професійного та особистісного зростання. Студенти повинні мати чітке усвідомлення не лише комунікативної, але й культурносної, мислетворчої й ідентифікаційної функцій рідної мови. Розвиток здатності до ефективного спілкування є ключовим для професійного зростання та інтелектуального рівня особистості [3; с. 73-76.]. Розвиток аналітичного мислення та критичного аналізу через мову сприяє формуванню світогляду та інтелекту. Важливо також враховувати мовне середовище, в якому знаходиться студент, тому необхідно забезпечити студентам можливість вивчення та практики рідної мови, щоб вони могли ефективно спілкуватися та взаємодіяти в різних соціальних та професійних контекстах [2; с. 113-118.].

Інтеграція гуманітарних та технічних дисциплін. Важливим питанням є інтеграція гуманітарних та технічних дисциплін, зокрема поєднання гуманітарних знань з технічними дисциплінами для розвитку національно-мовної особистості.

Гуманітарні дисципліни мають великий потенціал для розвитку мовної особистості, але важливо саме інтегрувати мовну освіту в технічні дисципліни [2; с. 113-118.]. Важливо інтегрувати культурні знання та цінності в навчальний процес, щоб студенти могли краще розуміти та цінувати свою культуру та поважати різноманітність світових культур [1; с.181-186]. Навчальні програми та методики повинні бути спрямовані на практичне застосування мовних навичок у реальних життєвих ситуаціях [4]. Гуманітарні дисципліни у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності мають суттєвий вплив на формування мовно-культурної особистості. Серед них можна виділити «Сучасну українську літературу», «Історію кіно», «Культуру ділового спілкування», «Історію кіно» та інші. Ці дисципліни допомагають розуміти культурні цінності, історію, традиції та менталітет.

Міжкультурний підхід та етнолінгвістична ідентичність. Потрібно сприяти розвитку відчуття приналежності до певної мовної спільноти, що є частиною більш широкої національної ідентичності. Вивчення ціннісних орієнтирів різних культур та порівняння їх з власними культурними цінностями. Вивчення іноземних мов передбачає розуміння культурних цінностей інших народів.

Переборення диглосії. Це поширене явище, коли одна мова використовується в офіційних сферах, а інша – в побуті. Важливо розуміти, як уникнути диглосних ситуацій та розвивати мовну культуру, працювати над зменшенням явища диглосії, коли використовуються дві мови в різних сферах життя, що може призводити до конфлікту ідентичності. Вироблення в студентів здатності уникати диглосних ситуацій, де дві мови використовуються в різних сферах життя.

Використання жаргону та сленгу. Молодь часто використовує ці форми мови. Розуміння та вміння використовувати жаргон і сленг у відповідних контекстах, зберігаючи при цьому багатство та чистоту рідної мови.

Важливо розуміти, що рідна мова має багатий лексичний запас та може використовуватися для різних цілей.

Освіта має бути спрямована на те, щоб молодь могла ефективно адаптуватися до викликів сучасності, зберігаючи при цьому національну ідентичність та цінності, які є фундаментом для будівництва міцної та незалежної України. Ці аспекти допоможуть студентам розвивати глибше розуміння мови та її значення на сьогодні, сприятимуть формуванню мовної особистості, яка є відкритою до культурного різноманіття та здатною до ефективної комунікації, а також формуванню всебічно розвиненої національно-мовної особистості, яка матиме чітку позицію та ідентифікацію себе в сучасному світі.

Література:

1. Вилінський С. Формування мовної ідентичності у студентів закладів вищої освіти. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип 46, том 1, 2021. С.181-186.
2. Лабач М.М. До питання про формування мовно-культурної особистості у закладі вищої освіти. Вісник ЛДУБЖД, №21, 2020. С. 113-118.
3. Сорока М.В. особливості формування мовної особистості здобувача освіти у коледжі. «Молодий вчений» № 4.1 (56.1) квітень, 2018 р. С. 73-76.
4. Тучкова, О. О. Формування здобувача вищої освіти як мовної особистості в ракурсі інтернаціоналізації вищої освіти в Україні. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: "Педагогічні науки" Випуск 3. 2020. <https://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/3934>.

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТІВ**

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник

Наталія ЛОГВИНЕНКО

*Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут*

Реальна потреба в досконалому володінні українською мовою для ефективного виконання посадових обов'язків державними службовцями, фахівцями різних галузей господарства виникла з наданням їй статусу державної. А у Доктрині військового лідерства (2024) бездоганне володіння державною мовою, мовою країни, яку присягалися захищати, гарантувати безпеку її народові, визначено як одну з провідних рис військового лідера. Крім того, ґрунтовні знання з української мови є запорукою їхньої загальної культури, сформованої духовно багатой особистості, відданої національній ідеї, вірній найкращим традиціям і звичаям українського народу та його Збройних сил. Теоретичні й практичні досягнення в оволодінні українською мовою, за спостереженнями В. Ягупова, визначають своєрідну ерудицію військовиків ув україністиці загалом[6]. Адже давно доведено, що мова є однією із найважливіших цеглинок у фундаменті кожної нації. Саме у ній відображено і зафіксовано найглибші витоки свідомості народу та його ментальність, закодовано народну мудрість і споконвічні знання. Мова – це генератор і найвища форма патріотизму, Божий дар і ключ до вивчення культури, історії, традицій, творець культури. Вона репрезентує народ у світі, є ореолом нації й етнічним кордоном. Цю думку підтверджують слова Лесі Українки: «Нація повинна боронити свою мову більше, ніж свою територію». Науковці доводять, що Богдан Хмельницький першим це усвідомив, він говорив: «Межі моєї держави – це межі моєї мови». Адже територію можна відвоювати, а коли

вмирає мова, то вмирає і нація. Недаремно кажуть, що мова – ключ до Вічності, пароль до дверей Всесвіту[5].

Відтак актуальність проблеми визначилася практикою функціонування в усній і писемній формах української (державної) мови у військових вишах. Навчання української мови у вищій школі передбачає подальше формування національно-мовної особистості, здатної не тільки оволодіти мовними компетенціями, а й протистояти нівельуванню національних інтересів.

Навчальна дисципліна «Українська мова за професійним спрямуванням», що викладається у Військовому інституті телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут, має практичне спрямування. Підвищення рівня загальномовної підготовки курсантів, їхньої культури спілкування досягається системою різноманітних вправ. Один із розроблених комплексів завдань спрямований на удосконалення розвитку усного та писемного зв'язного мовлення через виконання творчих робіт, які передбачають, зокрема, дібрати, записати і вивчити висловлювання про мову, оцінки української мови визначними діячами світу; прокоментувати, що саме в цих висловлюваннях і оцінках зацікавило, привернуло увагу; підготувати стисле повідомлення про одного з авторів як носія, творця української мови чи його працю задля розвою національної мови, її збереження у довготривалій боротьбі за існування. Приклади видатних українських мовотворців, мовних особистостей становлять надійну основу для практики виховання сучасних мовців, формування почуття національної гідності як невіддільної ознаки мовної особистості. Науковці зауважують, що така гідність ґрунтується на глибокому знанні історії, культури, літератури рідного народу [2]. С. Єрмоленко вважає, що одна з ознак причетності до української культури – розуміння й сприймання Шевченкового слова.

Саме тому для прикладу, перед тим, як вислухати курсантів, запропонуємо міркування Г. Клочека про ставлення

Т. Шевченка до мови, слова. У творах Кобзаря ми знаходимо чимало поетичних рядків, присвячених цій темі. Вони, на перший погляд, прості, але мають глибокий зміст. Так, наприклад у поемі «Кавказ» (вона завжди приходиться на пам'ять, коли йдеться про виборення тим чи тим народом свого священного права на волю), – читаємо: *«Не скує душі живої / І слова живого»*. Літературознавець коментує, що поет заклав у них по-справжньому пророчий смисл: *«У кожного народу є своя душа, тобто своя духовна, психологічна своєрідність. Поет найтіснішим чином зблизив поняття «душа жива» і «слово живе», чим засвідчив і значимість мови для духовності кожного народу, і той факт, що мова відбиває особливості психологічної організації народу, його «душу»* [3, с.168]. Шевченкові розмисли суголосні думкам відомого німецького філософа і лінгвіста В. Гумбольдта про мову як «діяльність духу». Саме тому Шевченкове слово має ще й потужну «національно-воскресенську спрямованість» (Л. Ушкалов). Можемо гідно подивуватися особистій історії людини-поета, «який створив модерну українську літературну мову, запрограмував сучасних українців та українську державу. <...> позиціонував та утвердив українську мову як самостійну, повноцінну і стандартну» [1, с.136].

Актуальним для слухачів виявилось завдання вдумливого прочитання (прослуховування в запису) міркувань, зокрема Павла Вишебаби про те, як українська мова рятує життя на війні [4, с. 9-10]. Автор власним досвідом випробував мову як зброю у війні проти ворога і закликає кожного використати цей інструмент, щоб послабити і знищити завойовників. У кінці розмови запрошує читачів поділитися своїми міркуваннями, «чи треба, чи варто нам використовувати цей інструмент?».

Свої думки курсанти викладали у формі творів-роздумів, які засвідчили розуміння важливості української мови в усіх сферах нашого життя, особливо під час війни; усвідомленість того, що саме мовне питання росіяни використали як чинник для вторгнення («...через мову нас убивають. Потрібні якісь докази?»

Вони є: бронжилет російського загарбника з написом: «Говори по-русски или умри». Тобто їм тільки цієї причини достатньо, щоб нас ненавидіти»(К. Паламарчук). Викликали захоплення і висновки про мову як безцінний оберіг, як символ національної єдності та безпеки, ідентифікатор, «міцний щит нашої самосвідомості та інструмент збереження нації в часи випробувань» (Д. Шульга); «Так. Мова – це зброя» (К. Паламарчук). «Нам потрібно користуватися цими перевагами, зберегти мову, шанувати її як силу предків, бо «мова – душа народу, народ без мови – не народ» (О. Косенко).

Творчі роботи, їх обговорення виявляли здатність курсантів володіти мовою як в усній, так і в писемній формі; поглиблювати знання з історії боротьби за виживання української мови, її сприяння виникненню нації, що «створила державу, яка тут і тепер забиває останній цвях у домовину імперії»[1, с. 104]. А ще виявляли риси сформованості духовної культури національно свідомих особистостей.

Узагальнюючи проведену роботу, озвучуємо думки вчених про те, що свідоме поширення мови колонізаторів на підкорених територіях було одним із розповсюджених інструментів, які прийшли з середньовіччя як «цивілізаційні та уніфікаційні практики», а сьогодні застосовуються ворогом для безжального нищення нашого народу (за статус мови нині вбиває лише росіянин). Але «мови, що мають армії, виживають»[1, с. 143]. Маємо бути достойними спадкоємцями борців за мову для об'єднання в царині духовних вартостей кожної людини і всього суспільства.

Література:

1. Демська О. Українська мова. Подорож із Бад-Емса до Страсбурга. Х. : Віват, 2024. 304 с.
2. Єрмоленко С. Формування української мовної особистості. Українознавство, 2010. №1. С.120-123.
3. Ключек Г. Поезія Тараса Шевченка: сучасна інтерпретація. К.: Освіта, 1998. 238 с.

4. Логвіненко Н., Саєнко О., Садикова В. Українська мова за професійним спрямуванням : практикум (видання друге, перероблене і доповнене). Київ : ВІТІ, 2023. 240 с.

5. Шевчук С., Клименко І. Українська мова за професійним спрямуванням : підручник. – 3-тє вид., виправ. і допов. К. : Алерта, 2013. 696 с.

6. Ягупов В. Українська мова у формуванні особистості військового педагога. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2067>

UKRAINIAN SCHOOLING AS A COMPONENT OF THE IDENTITY OF THE UKRAINIANS ABROAD

Victoriia LUZHETSKA, Phd in Philology, Docent Angela

POSOKHOVA

Lviv State University of Internal Affairs

The war has made adjustments to the social and domestic life of the country and threatened the national identity of Ukrainians in the temporarily occupied territories. Therefore, one of the main areas of Ukraine's activities is to support statehood among citizens both within and outside the country. In particular, the issue of promoting the Ukrainian language among people who have moved abroad and those who have lived in other countries for many years remains relevant.

Abroad, Ukrainian education is the most powerful factor in the formation and preservation of Ukrainian identity. Thanks to the efforts of representatives of the Ukrainian diaspora, a wide network of Ukrainian schools has been created: private educational institutions – schools of Ukrainian studies, native schools in the USA, Australia, Argentina, Brazil, Great Britain; supplementary schools in

Germany; public bilingual secondary schools in Canada, etc. [3, p. 60].

Ukrainian-language educational institutions of various types play a crucial role in preserving national identity in the cultural environment, as they are called upon to strengthen love for the native language, culture, history, and to nurture the patriotic feelings of Ukrainian youth. At the same time, the war has had a powerful impact on Ukrainian identity, mass awareness of their origin, understanding of the danger and the need to defend the Motherland, and has finally dispelled Russian myths about the "big brother" and the slogan "forever together" [2, p. 16].

We agree with the view that in the process of reforming the education system in Ukraine, methodological approaches to teaching Ukrainian studies abroad need to be changed and updated. First of all, it would be worthwhile to coordinate the work of teachers and researchers, to form a creative group or pedagogical laboratory that would specialize in developing educational and methodological materials for schools for young Ukrainians abroad and their distribution on the Internet. However, Ukrainians abroad are constantly improving and disseminating the latest methodological practices [3, p. 62].

As of today, the website of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine contains information on 314 Ukrainian Saturday/Sunday schools operating under the auspices of NGOs of Ukrainians abroad that cooperate with Ukrainian diplomatic missions abroad (centers, courses, and clubs for learning the Ukrainian language) [5].

In many EU countries (Poland, the Czech Republic, Slovakia, Austria, Germany, Switzerland, Bulgaria, Hungary, Spain, Greece) and the UK, Ukrainian educational centers are successfully operating, where, among other things (learning IT, English, mastering working professions, acquiring skills necessary for professional growth, receiving psychological support), one can improve their knowledge of the Ukrainian language. They are a

priority project in the field of education during the war unleashed by russia [2; 6; 7, p. 85].

In a foreign land, it is difficult for diaspora residents to identify with their ethnic nation and to preserve and disseminate the cultural heritage of their homeland. For Ukrainians abroad, language was the only element of their former life that they could take with them after emigrating from Ukraine. The creation of diasporas had a positive impact on the preservation of the Ukrainian language. Various clubs were created in each of them, schools were built where education was in Ukrainian, and such people tried in every way to spread their culture among other nations, which did not allow Ukraine and the Ukrainian language to decline, but rather to continue to create its history with the help of its inhabitants who had scattered around the world [8, P. 17-18].

The approval of the Concept of the State Targeted National and Cultural Programme for Ensuring the Comprehensive Development and Functioning of the Ukrainian Language as the State Language in All Spheres of Public Life for the Period up to 2030 by the Cabinet of Ministers of Ukraine has gradually changed the attitude of foreigners to the Ukrainian language. by the Cabinet of Ministers of Ukraine on 19 May 2021. The 9-year programme (2022-2030), among other things, envisaged support and promotion of the Ukrainian language abroad, including the creation of a system for teaching Ukrainian as a foreign language, sending teachers to teach Ukrainian language, literature, culture, history, etc. in educational institutions abroad [1, p. 36].

There are various reasons for the popularity of the Ukrainian language and culture in the world. Many foreigners have family ties to Ukraine, are descendants of those who once emigrated to the United States, Canada, Argentina, Brazil, or are married to a Ukrainian. In addition, there are many foreign volunteers or ordinary citizens of other countries who help Ukrainians at the borders, provide accommodation, and provide assistance. For example, in the countries that received the most Ukrainian refugees, the number of people learning Ukrainian increased by 16.51% in the six months

after the invasion, compared to 2021 in Germany, 16.15% in Poland, and 15.15% in the Czech Republic. The war in Ukraine has also become a topic widely covered in the global media, which, among other political and humanitarian crises, has drawn foreigners' attention to the Ukrainian language and culture, including increased interest in Ukraine, a desire to visit it for tourism or joint business development, investment in business projects and post-war reconstruction. Foreign students, who are either already studying or intend to study in Ukraine, do not stay away from the study of the Ukrainian language and culture [1, p. 37].

Thus, the Ukrainian language is gaining popularity both in Ukraine and abroad. This is actively promoted by both Ukrainian activists and various organizations. Dissemination of modern Ukrainian literature and the creation of Ukrainian-language clubs abroad are the right direction to bring the Ukrainian language to a new international level.

Література:

1. Білецька О. Мова як національний бренд-утворюючий чинник України: (в умовах військової агресії рф 2022 року). *Питання культурології № 41*, 2023. С. 32–42. (дата звернення: 06.02.2024).

2. В Україні та Європі працює 16 українських освітніх хабів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-ta-yevropi-pracuyue-16-ukrayinskih-osvitnih-habiv> (дата звернення: 05.02.2024).

3. Газізова О. Українознавчі студії у збереженні національної ідентичності української молоді за кордоном. *Українські вимушені мігранти: інтеграція, ідентичність, повернення: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 25 травня 2023 р.* Львів, 2023. С. 60–63 (дата звернення: 06.02.2024).

4. Горда О. Збільшення осередків українського шкільництва за кордоном як один зі шляхів збереження

національної ідентичності. *Українські вимушені мігранти: інтеграція, ідентичність, повернення: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції, 25 травня 2023 р. Львів, 2023. С. 84-87. (дата звернення: 06.02.2024).*

5. Закордонні українці. Шкільництво. URL: <https://zakordonniukrainci.mfa.gov.ua/ukrayinska-gromada/shkilnictvo> (дата звернення: 05.02.2024).

6. Інтерактивна мапа Українських освітніх хабів. URL: <https://eduhub.org.ua/> (дата звернення: 05.02.2024).

7. Калакура Я. Українознавство у викликах війни московії проти України. *Українознавство. 2023. №1 (86). С. 15–25. (дата звернення: 05.02.2024).*

8. Новікова А.О. Особливості української мови у періодиці Канади: правопис, лексика, стилістика. Магістерська робота. Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2022. 102 с.

УДК 811.161.2(07):377

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ

Світлана СКАЛЬСЬКА

ВСП «Автомобільно-дорожній фаховий коледж НУ «Львівська політехніка»

Важливим завданням педагога сьогодні є не лише «забезпечити фахову підготовку з сучасної української літературної мови, допомогти студентам практично оволодіти її літературними нормами, сформувати в них міцні навички культури писемного й усного мовлення» [1, с. 1], але й виховати мовну особистість, здатну досконало володіти усіма мовними засобами в різних мовленнєвих ситуаціях.

Проблема викладання української мови постійно знаходиться в центрі уваги українських дослідників (О. Біляєв, М. Вашуленко, Л. Варзацька, С. Караман, Т. Коршун, А. Медушевський, В. Мельничайко, М. Пентилюк, Л. Скуратівський, Т. Хорошковська, Г. Шелехова та ін.). Досліджуючи процеси спілкування студентів у різних закладах вищої освіти країни, вчені доводять важливість впливу соціальних чинників на мовлення майбутніх фахівців і зазначають, що зміни в економічному й політичному житті суспільства, бажання реалізуватись у подальшій професійній діяльності, мова ЗМІ та інші фактори істотно впливають на формування мовленнєвої особистості студента. Захопленість сучасної молоді суржиком, діалектною мовою, молодіжним сленгом, іншомовними запозиченнями суттєво впливають не лише на усне, а й писемне мовлення студентства.

Культура мовлення є сукупністю основних комунікативних якостей, таких як: правильність, чистота, багатство, виразність, доступність, доречність, стислість, логічність, впливовість мовлення. Метою курсу української мови у фаховому коледжі є формування комунікативних якостей з орієнтацією на специфіку майбутньої професійної діяльності студентів; актуалізація та поглиблення знань, отриманих під час навчання у школі; вироблення навичок культури професійного мовлення й досконале оволодіння нормами літературної мови; опрацювання основних ділових документів. Саме тому багато уваги під час занять приділяється вивченню професійної лексики та її опрацюванню у ситуаціях професійного спілкування для формування фахової комунікативної компетенції, що передбачає поєднання традиційних та інноваційних методів на заняттях із української мови.

Серед таких інноваційних методів, що використовуються під час занять з української мови у ВСП «Автомобільно-дорожній фаховий коледж НУ «Львівська політехніка», є:

1) лекції-візуалізації, яка передбачають використання різних видів наочності під час занять (зразки документів, мультимедійні презентації, відеоролики тощо);

2) рольові ігри, що імітують різні актуальні ситуації, з якими стикнеться студент у подальшому професійному житті, наприклад, «Співбесіда претендента на посаду з роботодавцем», «Розмова майстра з клієнтом»;

3) відеорезюме, тобто короткий та змістовний ролик тривалістю 1–2 хвилини, в якому претендент на вакантну посаду презентує себе у формі відповідей на типові питання ще до призначення співбесіди. На занятті відбувається аналіз відеорезюме на предмет використаних мовних зворотів, аналізується міміки та жести претендента, тощо [2, с. 97];

4) кейс-метод, тобто навчальні ситуації, які спеціально розробляються на основі фактичного матеріалу з метою подальшого розбору на заняттях для формування нових соціально важливих і професійних якостей та вмій [3, с. 148]. Застосування цього методу на заняттях з української мови сприяє формуванню фахової комунікативної компетенції студентів, яким у майбутній професійній діяльності доведеться знаходити рішення та спілкуватися з різними людьми (колегами, підлеглими, клієнтами, партнерами, тощо);

5) робота в малих групах, яка передбачає активну участь студентів у дискусіях і диспутах, що дозволяють спільно вирішувати низку питань і мотивують студентів до самовдосконалення й розвитку;

Отже, навчання студентів фахового коледжу української мови ставить перед викладачами наступні вимоги:

1) враховувати роль соціальних чинників у процесі формування професійної комунікативної компетентності майбутніх фахівців;

2) застосовувати новітні педагогічні технології, що сприяють розвитку комунікативних навичок студентів, активізують їхній пізнавальний інтерес;

3) використовувати українську мову не тільки як джерело інформації, а й як засіб духовного збагачення;

4) з огляду на обмежену кількість аудиторних годин, відведених на вивчення курсу української мови, звертати більшу увагу на вдосконалення форм самостійної роботи студентів.

Послідовне і цілеспрямоване вирішення цих актуальних проблеми навчання української мови сприятиме досягненню основної мети – відродження духовної національної самосвідомості українського народу та забезпечення функціонування української мови як засобу державного, міжнаціонального та міжнародного спілкування.

Література:

1. Богдан М. М., Власенко В. В., Конторчук Г. К. Сучасна українська літературна мова. Лексичний, фонетичний і граматичний аналізи : навч.-метод. посібник. Житомир, 2001. 135 с.

2. Поздрань Ю. С., Зозуля І. Є., Франчук Н. Л. Сучасні тенденції в методиці викладання української мови за професійним спрямуванням. Закарпатські філологічні студії. 2020. Вип. 13. Т. 1. С. 94-98.

3. Товканець Г. В. Особливості застосування кейс-методу у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2011. Вип. 20. С. 148-150.

УДК 371:371.132

**РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У ФОРМУВАННІ
СВІТОГЛЯДУ КУРСАНТІВ**

*кандидат філологічних наук Олесь ЦЕРКОВНЯК-
ГОРОДЕЦЬКА*

*Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації
імені Героїв Крут*

Сьогодні наша держава переживає надскладний час, потерпає від зовнішньої збройної та інформаційної агресії, проте ми не можемо заперечувати, що саме зараз відбувається велике національне відродження. Можна констатувати, що такого сплеску патріотизму ніколи не було за всі роки незалежності України. Підкреслимо патріотизму, який проявляється в любові до Батьківщини, військовослужбовці щодня здійснюють подвиг стримуючи ворога та віддають найцінніше власне життя щодня в ім'я українського народу.

Актуальність та роль гуманітарних дисциплін у формуванні патріотичного світогляду майбутніх офіцерів української армії є надзвичайно важливою проблемою сучасної педагогіки вищої школи, яку необхідно підтримувати та розвивати, бо саме за концепцією гуманітарно-патріотичного виховання майбутнє нашої держави та українського народу. Підкреслимо, що надзвичайно важливою складовою гуманітарно-патріотичного виховання є ефективне проведення занять з української мови. Українська мова під час війни – це той клей, який склеює населення сучасної держави різних людей в єдину українську політичну силу, народ, націю. Вважаємо, що до курсу вивчення української мови доречно включити фільм С.Кримського «Соловей співає» (2022 р.) про історію та етапи становлення української мови як державної.

На заняттях курсанти повинні отримувати глибокі знання з історії України, історії української літератури, зокрема було б доречно ввести спецкурс з вивчення «Української літератури російсько-української війни: постаті та твори», філософії, декоративно-прикладного мистецтва, сучасного мистецтва. Ці гуманітарні предмети не просто поглиблюють знання, а розвивають, збагачують, розширюють світогляд курсантів, який дозволить їм бути конкурентоспроможними, орієнтуватись у сучасних реаліях України та світу. Найефективнішою частиною гуманітарного виховання є участь курсантів у різноманітних заходах, зустрічах з видатними діячами науки, мистецтва, культури та літератури. Окремою частиною виховання є ознайомлення курсантів зі світовим та українським кінематографом, музичними зразками, художніми галереями, полотнами художників. Наголошуємо на тому, що все це працює у комплексі, взаємодії на основі знань з основних дисциплін, які доповнені та розвинені за допомогою мистецтва, культури та кінематографу. Кафедрам варто працювати над поповненням книгозбірень україномовними книгами, словниками, журналами, часописами і т.д.

Успішне вивчення та засвоєння гуманітарних дисциплін означає належну обробку та засвоєння інформації, виконання письмових завдань, поступове та систематичне накопичення знань, умінь та навичок щодо професійного спілкування. Професійні навички допомагають застосовувати здобуті знання на практиці, вміння самостійно діяти, творчо мислити, професійно дискутувати, аналізувати інформацію давати оцінку подіям.

Таким чином варто підкреслити, що предмети гуманітарного циклу можуть сприяти формуванню особистої моральної культури курсанта, що безпосередньо впливає на загальну

систему моральних цінностей при службі в майбутньому. Зміцнення морально-духовних якостей курсантів профільних закладів вищої освіти буде сприяти високій цивільно патріотичній позиції, що допомагає майбутнім офіцерам гідно виконувати обов'язок перед державою та народом.

Література:

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Національна ідея в становленні громадянина – патріота України: програмно-виховний контекст. Київ : Нац. акад. пед. наук України, 2014. 48 с.
2. В. Л. Ортинський Педагогіка вищої школи: навч. Посіб. (для студ. вищ. навч. закл.)- К.: центр учбової літератури, 2009. – 472с.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія»,2003.-576 с.

УДК [378.091.2.016:811.161.2]:001.895

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ У ВИКЛАДАННІ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

*кандидат філологічних наук, доцент Оксана КОСТІВ
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Викладання фахових дисциплін у вищій школі потребує в сучасних реаліях комплексного поєднання новітніх та традиційних методів і прийомів, які з одного боку, дозволяють розширювати можливості студента щодо сприйняття й осмислення дисциплін циклу професійної і практичної підготовки як об'єкта лінгводидактики, а з іншого – забезпечують викладачеві ширші можливості для залучення

цього ж матеріалу в навчальний процес з метою формування у студентів навичок не тільки засвоювати нові знання, а й передавати їх іншим. Загалом інноватика у процесі навчання – це передусім запровадження інтерактивних методів, які передбачають взаємодію, взаємонавчання викладача і студента, адже такий процес формує у студентів фахові професійні компетентності.

Узагальнено можемо констатувати, що навчання філолога в сучасному закладі вищої освіти пов'язане з можливостями підготовки фахівця, який зможе аналізувати питання, вирішувати складні нестандартні завдання і проблеми інноваційного змісту в царині філологічної науки. Формування фахівців з філології, які володіють фундаментальними знаннями та практичними навичками у сфері філологічних досліджень передбачає вивчення дисциплін теоретичного циклу (нормативних та вибіркових), а також практичну (науково-дослідницьку) роботу.

Інноваційні методи запроваджено в різні курси, зокрема нетрадиційні прийоми і методи навчання характерні для вивчення морфеміки і дериватології сучасної української літературної мови для студентів спеціальності 014.01 «Середня освіта. Українська мова і література».

Курс «Сучасна українська літературна мова. Морфеміка і дериватологія» призначений для студентів другого року навчання. Як частина обов'язкової програми він дає студентові комплексні знання з морфемної і словотвірної системи української мови, її структури, акцентує на національній самобутності, готує до вивчення курсу морфології української літературної мови, методики викладання української мови в середній школі, вчить аналізувати явища, процеси і

закономірності розвитку сучасної української мови на морфемному і словотвірному рівнях, усвідомлювати їхню суть і функціональне навантаження. Мета курсу – ознайомити студентів із особливостями морфемної та словотвірної будови української літературної мови на синхронному зрізі та труднощами морфемного і словотвірного аналізу в шкільному курсі української мови

Завдання – навчити студентів аналізувати морфемну та словотвірну будову слів як основних лексичних одиниць, допомогти студентові засвоїти основні закони конструювання морфемних структур, особливості словотвірних процесів на сучасному етапі, з'ясувати взаємодію між окремими структурними мовними явищами морфемного і словотвірного рівнів, зрозуміти загальні й часткові закони мови, які зумовлюють особливості морфемної і словотвірної систем сучасної української літературної мови, аналізувати ті морфонологічні явища, які ускладнюють морфемний розбір слова, з'ясовувати особливості вивчення морфемної і словотвірної будови слів у шкільному курсі української мови.

Компетентісний підхід до освітнього процесу у вищій школі забезпечує поєднання традиційних та інноваційних методів, зокрема: усного викладу, бесіди, кейс-методу (обговорення мовної ситуації проблемного характеру з метою прийняття рішення, пошуку висновків, вирішення проблеми), ділової (рольової) гри, методу аналізу і діагностики ситуації; аудіовізуального методу навчання; «мозкового штурму», методу «фішбоун», методу портфоліо (призначений для систематизації результатів самостійної роботи, узагальнення, поглиблення й розширення знань, отриманих на аудиторних заняттях), методу «шести капелюхів», дискусії із запрошенням фахівців, майстер-

класу, методу інтерв'ю, методу проєктів, моделювання, ПРЕС, роботи в малих групах, тренінгів та інших

Заклади вищої освіти інтенсивно опрацьовують різні підходи до застосування інформаційних технологій у навчальному процесі для забезпечення якості навчання. Одним із варіантів є введення електронних курсів, які значно полегшують засвоєння матеріалу та забезпечують викладачів засобами контролю успішності студентів.

На загальноуніверситетському порталі e-learning.lnu.edu.ua створено навчальний курс «Сучасна українська літературна мова. Морфеміка і дериватологія» для студентів спеціальності 014.01 «Середня освіта. Українська мова та література», який містить теоретичні відомості (виклад основних положень та електронні презентації), гіперпосилання на відповідні джерела, глосарій, форум користувачів, різнотипні практичні завдання та тести для підсумкового контролю, анкету для студентського оцінювання. Система електронного навчання Moodle дає змогу подати теоретичний матеріал, завдання для практичних занять, створювати індивідуальні проєкти та тестову базу для контролю із питань різної складності (тести множинного вибору, тести на відповідність, визначення пропущених слів, перетягування маркерів, а також пропонувати для контролю навчальних досягнень завдання відкритого типу (есе).

Індивідуальні проєкти з морфеміки і дериватології – це завдання, які передбачають аналіз підручників НУШ щодо подання основних відомостей із морфеміки та словотвору у шкільному курсі. Формат електронної презентації дозволяє проілюструвати основні проблемні складові, які виникають у процесі вивчення морфеміки і дериватології. Візуалізація сприяє

грунтовнішому засвоєнню матеріалу, полегшує формування умінь виокремлювати (та аналізувати) основні проблемні питання у вивченні курсу.

Студенти також створюють тестові завдання з морфеміки та дериватології, використовуючи різноманітні застосунки, для перевірки, подаючи посилання або QR-коди (<https://vseosvita.ua>, <https://naurok.com.ua>, <https://learningapps.org>, <https://wordwall.net/uk>, <https://www.classcraft.com>, <https://quizizz.com>, <https://kahoot.com>, <https://www.classmarker.com>)

Отже, поєднання традиційних та інноваційних методів у навчанні є найбільш ефективним. Досвід роботи в студентській аудиторії, керівництво студентськими науковими проєктами, дозволяють зробити висновок, що найкращі результати можна отримати, застосовуючи комплекс традиційних та інноваційних методів залежно від конкретної поставленої мети роботи. Новітні можливості, які відкриваються у результаті залучення до навчальної роботи досягнень технічного прогресу, скорочують шлях від первинного збору матеріалу до презентації його в навчальній аудиторії, а також сприяють креативності у самостійній роботі студентів, виробленню навичок до проведення власних наукових досліджень і керівництва пошуковою роботою, що є важливою складовою ґрунтовної професійної підготовки майбутнього викладача мовознавчих дисциплін.

**УДК [811.161.2'27'373.47'38:395.5/.6]:82-21ФранкоІ.
 ЕТИКЕТНІ ВИГУКИ У ДРАМАТИЧНИХ ТВОРАХ ІВАНА
 ФРАНКА ЯК ВИЯВ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ
 УКРАЇНЦІВ**

*кандидат філологічних наук, доцент Олеся Сколоздра-
 ШЕПІТКО*

Львівський національний університет імені Івана Франка

В українському мовознавстві є багато наукових праць, у яких описано вигуки з погляду граматики (І. Вихованець, К. Городенська, Л. Мацько, Н. Глібчук), семантики (Л. Мацько, О. Мельник), стилістики (М. Федурко, Л. Шуст), лінгвокультурології (Т. Дем'янова, Л. Шуст) та мовленнєвого етикету (М. Білоус). Об'єктом дослідження цих різноаспектних розвідок стали вигуки, зафіксовані в лексикографічних працях, та вигуки, вжиті у творах письменників.

Етикетні інтер'єктиви в драматичних творах І. Франка крізь призму лінгвостилістики та лінгвокультурології ще не описані в лінгвістичних студіях, чим зумовлені актуальність та новизна пропонованої розвідки.

Загальновідомо, що етикетні вигуки є стійкими мовленнєвими формулами й передають привітання, прощання, перепрошення, подяку, запрошення, побажання тощо. У драматичних творах І. Франка найчастіше фіксуємо вигуки-привітання. Як слушно зауважує М. Білоус, „український народ завжди дорожив виявами взаємної привітності, доброзичливості, миролюбності, першосигналом яких при спілкуванні виступало вітання” [1, с. 171]. Вигуки-привітання у драматичних творах І. Франка презентовані такими одиницями: *добрий день! добрий вечір!, дай Боже вечір добрий!, здорові були!, доброго здоровлячка!, дай боже здоровля!* та ін.

Зафіксовані вигуки насамперед передають побажання доброго дня та здоров'я.

На думку М. Білоус, „вибір того чи іншого вітання залежить від пори дня, ступеня близькості тих, хто вступає в контактне спілкування, від того, чим займається в даний момент людина, з якою вітаються” [2, с. 172]. Цікаво, що привітання „Добрий день!” вжито в різних мовленнєвих ситуаціях: і для привітання з рідними, і для привітання зі знайомими або незнайомими людьми: „**Добрий день, Анно! Ти сама?**” [2, т. 24, с. 47], „**Добрий день, сестричко! Але то я чудесно пройшовся!**” [2, т. 24, с. 90], „**Добрий день вам, пане начальнику!**” [2, т. 23, с. 106].

Важливим для українців є побажання здоров'я, зокрема й під час привітання: „**Здорові були! Та поздоровляю на новій посаді!**” [2, т. 24, с. 79].

Християнський світогляд українців передають релігійні привітання „Слава Ісусу Христу!”, „Слава Ісусу!” та відповіді „Слава навіки!”. Такі інтер'єктиви у драмах І. Франка переважно мають традиційну форму: *Слава Ісусу Христу!*, *Слава Богу!* *Слава Ісусу* („[Війт] **Слава Ісусу Христу!** – [Микола] **Слава навіки!**” [2, т. 24, с. 28], „[Жандарм] **Слава Ісусу!** – [Селяни і селянки] **Слава навіки!**” [2, т. 24, с. 41]). Зафіксовано й діалектну форму *Слава Сусу Христу!*: „[Товкач] **Слава Суеу Христу!** – [Юлія] **Слава навіки!**” [2, т. 24, с. 72].

В окремих репліках персонажів спостерігаємо нанизування етикетних вигуків-привітань, які виконують функцію градації: „**Добрий день вам, пані! Здорові були!**” [2, т. 24, с. 112], „**Слава Богу! Здоров був, Миколо!**” [2, т. 24, с. 50].

Відповіді на привітання теж можуть бути різними, але всі вони обов'язково містять побажання добра і здоров'я або

прославляння Бога: „[Жандарм] **Добрий день панству!** – [Омелян] **Доброго здоровля пану!**» [2, т. 24, с. 97], „**Добрий вечір вам, куме! – Доброго здоровлячка!** А ми тут у вас з кумою гостимося, га?” [2, т. 24, с. 363], „[Бабич] **Дай Боже вечір добрий!** – [Анна] **Дай Боже здоровля!** Так кажете мій з вами не їхав?” [2, т. 24, с. 13], „[Анна] **Слава Ісусу Христу!** – [Перша жінка] **Слава навіки!**” [2, т. 24, с. 37], „[Михайло] **Слава Богу! Здоров був, Миколо!** – [Микола] **Здоров був, Михайле!**” [2, т. 24, с. 50].

Своєрідним містком між ситуацією привітання та подальшою розмовою є етикетний вигук „**як ся маєте?**”, який, з одного боку, є формулою ввічливості, а з іншого, запрошує до діалогу: „**Як ся маєте, пане шандар?**” [2, т. 24, с. 18].

Вигуки-прощання також виражають побажання добра, здоров'я та Божої опіки. До таких інтер'єктивів належать: *бувайте здорові, здорові будьте, бувайте здоровенькі!, прощавайте, добраніч, оставайтесь з Богом, в ласці Божій!:* „**Ну, бувайте здоровенькі!**” [2, т. 24, с. 91], „[Настя] **Ну, добраніч тобі, кумо. Молися, небого, Богу, все добре буде!** – [Бабич] **Добраніч!** – [Анна] **Оставайтесь з Богом!**” [2, т. 24, с. 13], „[Жандарм] **Прощайте, пані! Здорові будьте, пане учителю!** – [Омелян] **Бувайте здорові! Та спасибі вам за все добре!**” [2, т. 24, с. 103].

До етикетних вигуків належать і ті, які вживаються під час частування. Вони насамперед містять побажання здоров'я: „[Микола] **Ну, куме, дай Боже здоровля!** – [Бабич] **Дай Боже всього доброго!**” [2, т. 24, с. 54], „[Бабич] **Ваше здоровля, сусідо!** – [Перший селянин] **Дай Господи й вам!**” [2, т. 24, с. 54], „[Писар] **Дай вам Боже здоров'я!** – [Рябина] **Та пий здоров'я!**” [2, т. 23, с. 135], „[Півторак] **Ваше здоровле!** – [Писар] **Пийте**

здорові!” [2, т. 23, с. 143], „[Писар] *Ваше здоров'є, Грибе! (п'є).* – [Гриб] *Дай вам Боже, чого собі в Бога жадаєте!*” [2, т. 23, с. 143]; „[Війт] *Слава Ісусу Христу!* – [Микола] *Слава навіки! Просимо до обіду!* – [Війт] *Обідайте з Богом святим, най Бог благословляє!*” [2, т. 24, с. 28].

У драматичних творах І. Франка етикетний вигук *дай вам Боже здоров'я!* вживається в різних мовленнєвих ситуаціях: для привітання („[Писар] *Дай вам Боже здоров'я!* – [Рябина] *Та пий здоров'я!*” [2, т. 23, с. 13]), прощання („*Дай вам Боже здоров'я! А так надвечір, як не будете мати що ліпшого робити, то навідайтеся до нас.* – [Пасічна] *Та добре, добре! В ласці божій!*” [2, т. 24, с. 91]) та під час частування („[Писар] *Дай вам Боже здоров'я!* – [Рябина] *Та пий здоров'я!*” [2, т. 23, с. 135]).

Етикетні вигуки-прохання презентує інтер'єктив *будьте ласкаві!*, що передає прохання, на яке нашаровуються такі додаткові відтінки: 1) запрошення („*Добраніч, дівчата, добраніч! Та приходіть і завтра, будьте ласкаві!*” [2, т. 24, с. 11]); 2) благання („*Люди добрі! Прошу вас! Він тепер троха недужий... Будьте ласкаві, розійдіться!*” [2, т. 24, с. 118]); 3) спонукування до продовження розмови („*Але скажи ти мені, будь ласкав, що се з тобою? Відки ти взявся?*” [2, т. 24, с. 19]).

З метою перепрошення вжито вигуки *даруйте!, перепрашаю!*: „*Даруйте, пане Вольф, що я казав вас просити до себе!*” [2, т. 24, с. 47], „*Даруйте, але мені здається, що я вас десь колись бачив*” [2, т. 24, с. 18], „*Перепрашаю, що в таку пізню пору непрошений до вашої хати набиваюся*” [2, т. 24, с. 17].

Вигуки *спасибі* та *спасибіг* вжито переважно як елемент подяки: „*Ну, спасибі вам, пане господарю, за вечерю!*” [2, т. 24,

с. 20], „[Пасічна] Я вам тут дечого принесла, може, придасться. – [Юлія] О, **спасибі вам!** Та ходімо до хати!” [2, т. 24, с. 107].

Щоб уникнути повторів однакових вигуків, І. Франко в репліках персонажів подає синонімні вигуківі конструкції: „[Хоростіль] А що ж сестра? Здорова? – [Омелян] **Спасибі, здорова!** – [Хоростіль] А що, все ще не може привикнути до сих гір? – [Омелян] Ні, **Богу дякувати, привикає потроха!**” [2, т. 24, с. 112].

Проте фіксуємо контексти із вигуками, у яких на семантику подяки нашаровується значення іронії. Наприклад, коли Микола Задорожний із „Украденого щастя” повертається додому і застає Анну з Михайлом Гурманом, то як докір двічі іронічно повторює слово „спасибі”: „**Спасибі, спасибі тобі, що хоч ти за неї дбав**” [2, т. 24, с. 45].

Отже, етикетні вигуки в драматичних творах І. Франка презентують національний характер українців, зокрема такі його риси, як доброзичливість, привітність, побожність, гостинність. Автор будує діалоги на нанизуванні різних етикетних вигуків, що відображає багатство та красу українського мовленнєвого етикету. Навіть у негативних мовленнєвих ситуаціях дійові особи Франкових драм бажають добра та здоров'я один одному. І в цьому – національний менталітет українців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоус М.П. Український мовленнєвий етикет. *Мова і духовність нації*. Київ : НМК ВО. С. 164-198.
2. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ: Наук. думка , 1979. т. 23-24.

УДК 811.161.2'367.335 + 821.161.2 І. Франко

**ДОВЖИНА ТА ГЛИБИНА СКЛАДНИХ
БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ РЕЧЕНЬ
У НАУКОВОМУ МОВЛЕННІ ІВАНА ФРАНКА**

кандидат філологічних наук, доцент Олена ТРУШ

Львівський національний університет імені Івана Франка

Наукові та науково-популярні тексти І. Франка засвідчують, що неелементарні конструкції з різними типами зв'язку становлять 47,5 % з усіх багатокомпонентних речень. Це зумовлено специфікою наукового мовлення, у якому логічні форми доказовості проєктуються у структури з різними способами поєднання предикативних частин.

У своїх наукових працях українські мовознавці Г. Горяна [1], О. Козицька [2], І. Кучеренко [3], К. Шульжук [12] розглядали складні багатокомпонентні речення. Неелементарні конструкції з різними видами зв'язку в наукових текстах Івана Франка залишилися все ж поза увагою дослідників. Складнопідрядні конструкції з кількома підрядними, складні безсполучникові багатокомпонентні речення, окремі моделі складних речень із безсполучниковим і сполучниковим підрядним зв'язком у науковому мовленні письменника були предметом аналізу попередніх наших розвідок [див. детальніше: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10].

При аналізі моделей складних багатокомпонентних речень, які вживає І. Франко, враховуємо спосіб підпорядкування предикативних частин, вид значеннєвих зв'язків між компонентами складних синтаксичних конструкцій, характер формального зв'язку між предикативними частинами на

зовнішньому та внутрішньому рівнях членування, довжину й глибину речень, у яких реалізуються складні форми пізнавальної й мисленнєвої діяльності людини. Довжина складних речень визначається кількістю її складових частин. Глибина конструкцій наукового тексту І. Франка зумовлена наявністю кількох рівнів членування.

Складні речення з безсполучниковим і сполучниковим підрядним зв'язком (21 %), виявлені в науковому мовленні Івана Франка, мають багатоступеневу структуру: на зовнішньому рівні членування домінує безсполучниковий зв'язок, на внутрішньому рівні – підрядний. Ця модель складних конструкцій реалізується в таких варіантах (до уваги беремо характер синтаксичний зв'язок між предикативними частинами) із чітко визначеними структурними схемами відповідно до довжини конструкцій. Три–семикомпонентні речення здебільшого становлять поєднання простого (чи кількох простих) із кількохкомпонентним складнопідрядним реченням (чи кількома) з різними модифікаціями щодо порядку розташування компонентів. Довші конструкції мають специфічну побудову.

1. Складні речення з безсполучниковим зв'язком і звичайною підрядністю. Найдовшою конструкцією з-поміж усіх речень цього різновиду є дев'ятикомпонентна, побудована за схемою: три прості + три складнопідрядні.

2. Складні речення з безсполучниковим зв'язком і однорідною супідрядністю. У реченні з дев'ятьма предикативними частинами безсполучниковим зв'язком поєднується просте із складним реченням з однорідною супідрядністю, в ролі підрядних частин якого виступають блоки речень. Перший блок – трикомпонентне складне речення із

безсполучниковим і сполучниковим підрядним зв'язком, побудоване за схемою: просте + складнопідрядне. Другий і третій блоки – двокомпонентні безсполучникові конструкції. **Десятикомпонентне** речення має таку побудову: складнопідрядне + восьмикомпонентне речення з однорідною супідрядністю. За допомогою однорідного підпорядкування до головної частини приєднуються три прості та два блоки двокомпонентних безсполучникових речень.

3. Складні речення з безсполучниковим зв'язком і неоднорідною супідрядністю. Найбільша за довжиною конструкція цього варіанта моделі налічує **дванадцять** компонентів: безсполучниковим зв'язком поєднуються просте, двокомпонентне складнопідрядне та три трикомпонентні речення з неоднорідною супідрядністю.

4. Складні речення з безсполучниковим зв'язком і подвійною супідрядністю. Конструкції, які нараховують **вісім** предикативних частин, мають таку структуру: 1) двокомпонентне складнопідрядне + шестикомпонентне речення з подвійною супідрядністю; 2) п'ятикомпонентне речення з неоднорідною супідрядністю + трикомпонентне речення з однорідною супідрядністю. **Дев'ятикомпонентне** речення укладається у схему: два прості + двокомпонентне складнопідрядне + чотирикомпонентне речення з подвійною супідрядністю + просте.

5. Складні речення з безсполучниковим зв'язком, послідовною підрядністю і однорідною супідрядністю. **Восьмикомпонентні** речення мають таку структуру: 1) із двоступеневою послідовною підрядністю + трикомпонентне з однорідною супідрядністю + два прості; 2) із послідовною підрядністю, в якому до підрядного III ступеня за допомогою

однорідного підпорядкування приєднуються три предикативні частини + речення з двоступеневою послідовною підрядністю.

6. Складні речення з безсполучниковим зв'язком, однорідною супідрядністю і послідовною підрядністю. Найдовше речення цього варіанта моделі складається з **восьми** компонентів, перший з яких – просте речення, усі решта становлять конструкцію, в якій за допомогою однорідного підпорядкування приєднуються двокомпонентне та чотирикомпонентне речення з послідовною підрядністю.

7. Складні речення з безсполучниковим зв'язком, послідовною підрядністю і неоднорідною супідрядністю. Складне речення, що складається з **восьми** предикативних частин, має таку структуру: просте + речення з двоступеневою послідовною підрядністю + речення з неоднорідною супідрядністю на другому та послідовною підрядністю на третьому рівні членування. **Дев'ятикомпонентна** конструкція реалізується в поєднанні за допомогою безсполучникового зв'язку двокомпонентного складнопідрядного, трикомпонентного речення з послідовною підрядністю та чотирикомпонентного речення з послідовною підрядністю на другому й неоднорідною супідрядністю на третьому рівні членування.

8. Складні речення з безсполучниковим зв'язком, неоднорідною супідрядністю і послідовною підрядністю. В аналізованих працях І. Франка функціонує **восьмикомпонентне** речення, побудоване за такою схемою: просте + речення з неоднорідною супідрядністю + речення з послідовною підрядністю на другому та неоднорідною супідрядністю на третьому рівні членування.

9. Складні речення з безсполучниковим зв'язком, подвійною супідрядністю і послідовною підрядністю. Це найскладніші за будовою моделі з безсполучниковим і сполучниковим підрядним зв'язком, бо містять усі можливі різновиди підрядного зв'язку. Структура **восьмикомпонентної** конструкції становить поєднання речення з неоднорідною супідрядністю та речення з послідовною підрядністю на другому та третьому і однорідною супідрядністю на четвертому рівні членування. В іншому восьмикомпонентному реченні за допомогою безсполучникового зв'язку поєднуються три прості та складне речення з подвійною супідрядністю на другому та послідовною підрядністю на третьому рівні членування. Складне речення, що складається з **дев'яти** предикативних частин, має майже дзеркальну будову.

Із проведеного аналізу можемо зробити такі **висновки**.

Складні речення з безсполучниковим зв'язком і звичайною підрядністю у Франковому науковому мовленні реалізуються в кількох структурних схемах відповідно до довжини конструкцій. У межах трикомпонентних речень встановлюємо дві модифікації, чотирикомпонентних – чотири, п'ятикомпонентних – дві, шестикомпонентних – чотири. Конструкції із сьома, вісьма та дев'ятьма складовими частинами мають свою окрему структуру. Такі речення функціонують нечасто. Значеннєві зв'язки між предикативними частинами на зовнішньому рівні членування, як правило, причинові та одночасності. Довжина конструкцій коливається в середньому від трьох до дев'яти компонентів. Найтипівішими для наукових текстів І. Франка є структури, до складу яких входить від трьох до шести предикативних частин. Найдовшими є конструкції з дев'ятьма компонентами. Глибина багатоконпонентних речень

із безсполучниковим зв'язком і звичайною підрядністю становить усього два рівні членування, що зумовлено самою моделлю складних конструкцій.

Складні конструкції із безсполучниковим зв'язком і супідрядністю у Франковому науковому мовленні реалізуються у трьох різновидах. Відповідно переважають моделі, у яких наявний зв'язок однорідної чи неоднорідної супідрядності. Найменш поширеними є структури із безсполучниковим зв'язком і подвійною супідрядністю. Довжина конструкцій коливається в середньому від чотирьох до дванадцяти компонентів. Найтипівішими для наукових текстів І. Франка є структури, до складу яких входить від п'яти до шести предикативних частин. Найдовшими є конструкції з дванадцятьма компонентами. Глибина багатоконпонентних речень із безсполучниковим зв'язком і супідрядністю обмежується двома-трьома рівнями членування.

Складні конструкції із безсполучниковим зв'язком і комбінованою підрядністю у Франковому науковому мовленні реалізуються у п'ятьох різновидах. Відповідно переважають моделі, у яких наявний зв'язок однорідної чи неоднорідної супідрядності на другому рівні членування, а послідовної підрядності – на третьому, хоч трапляються й інші поєднання. Найменш поширеними є структури із безсполучниковим зв'язком, подвійною супідрядністю і послідовною підрядністю. Довжина конструкцій коливається в середньому від п'яти до дев'яти компонентів. Найтипівішими для наукових текстів І. Франка є структури, до складу яких входить від шести до семи предикативних частин. Найдовшими є конструкції з дев'ятьма компонентами. Глибина багатоконпонентних речень із

безсполучниковим зв'язком і комбінованою підрядністю становить два-чотири рівні членування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горяна Г. М. Складні речення з різночленною супідрядністю в сучасній українській літературній мові. *Граматичні та стилістичні студії з української і російської мов.* Відп. ред. І. К. Білодід. Київ: Наук. думка. 1965. С. 257-271.

2. Козіцька О. Особливості виділення рівнів членування в контамінованих складнопідрядних багатокомпонентних реченнях. *Укр. мова.* 2005. № 1. С. 33-44.

3. Кучеренко І. К. Складнопідрядні речення з кількома підрядними. *Укр. мова і літ. в школі.* 1973. № 5. С. 30-39.

4. Труш О. Довжина та глибина складних багатокомпонентних речень із безсполучниковим зв'язком і супідрядністю в науковому мовленні Івана Франка. *У координатах мови: Збірник наукових праць на пошану професора Лідії Коць-Григорчук.* Львів: ПАІС. 2016. С. 424-435.

5. Труш О. Довжина та глибина складних багатокомпонентних речень із безсполучниковим зв'язком і комбінованою підрядністю в науковому мовленні Івана Франка. *Вісник Львівського університету.* Серія філологічна. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка. 2017. Вип. 64. Ч. I. С. 193-200.

6. Труш О. Довжина та глибина складних багатокомпонентних речень із безсполучниковим зв'язком і підрядністю в науковому мовленні Івана Франка. *Серце чисте, думка чесна...: Збірник наукових праць і матеріалів на пошану Ірини Ощипко.* Львів: Левада. 2018. С. 449-461.

7. Труш О. Довжина та глибина складнопідрядних багатокомпонентних речень у науковому мовленні Івана Франка. *Вісник Львівського університету*. Серія філологічна. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка. 2016. Вип. 63. С. 43-57.

8. Труш О. Конструкції із супідрядністю в науковій мові Івана Франка. *Лінгвостилістика: об'єкт – стиль, мета – оцінка*: Збірник наукових праць, присвячений 70-річчю від дня народження проф. С. Я. Єрмоленко. Відп. ред. академік НАН України В. Г. Скляренко; НАН України. Ін-т укр. мови. Київ. 2007. С. 151-164.

9. Труш О. Складні конструкції з послідовною підрядністю в науковому мовленні Івана Франка. *Українське літературознавство*: Збірник наукових праць. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка. 2006. Вип. 68. С. 227-236.

10. Труш О. М. Безполучникові багатокомпонентні речення в науковому мовленні Івана Франка. *Наукові праці*: Науково-методичний журнал. Т. 105. Вип. 92. Філологія. Мовознавство. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили. 2009. С. 129-134.

11. Франко І. Зібр. творів: У 50 т. Київ. 1976-1986.

12. Шульжук К. Ф. Складні багатокомпонентні речення в українській мові. Київ: Вища школа. Головне вид-во. 1986. 181 с.

ІМЕННИК УКРАЇНЦІВ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНОМУ ОПРАЦЮВАННІ Б. ГРІНЧЕНКА

кандидат педагогічних наук Ірина БАБІЙ

Львівський державний університет безпеки життєдіяльності

З іменем ти – перший із-поміж однакових 160-річний ювілей Бориса Грінченка спонукає вкотре звернутись до його спадщини, яка охоплює мовознавчі, літературознавчі студії, письменницький доробок. Особливе місце серед наукових здобутків Б. Грінченка посідає «Словник української мови», який ознаменував не лише новий етап в історії української лексикографії, утвердив правописний стандарт, а й став важливим чинником українського культурно-освітнього ренесансу другої половини ХІХ – початку ХХ ст. і пропагування націєтворчих ідей.

«Словник української мови» є філологічним словником з елементами енциклопедичного, а також перекладним з елементами тлумачного. Видання фіксує лексеми живої української мови, де разом із загальноживаними словами розміщено чимало діалектизмів, фразеологізмів, маркованої лексики. У структурі словника на особливу увагу заслуговує додаток до четвертого тому, а саме, перелік українських чоловічих та жіночих імен – «Крестные имена людей», позаяк не лише апелює на лексика, а й іменник протягом різних історичних відтинків відбиває культурні, релігійні реалії, міжетнічні контакти, націєтворчі зусилля певного народу.

Українська лексикографія не багата на словники власних особових імен людей. Водночас слід згадати працю Памви

Беринди «Лексіконъ славеноросскій альбо Имень тлькованієІ», де автор подає тлумачення не лише антропонімів, а й топонімів. Однак саме Б. Грінченко першим в історії української мови подав сформований на серйозних наукових засадах національний реєстр імен, виокремивши так звані «основні», або офіційні їх варіанти, та ретельно описавши конотації й стилістичні можливості інших українських народнорозмовних іменних варіантів [1, с. 548-563]. Праця Б. Грінченка дає уявлення не лише про тогочасний іменник українців, їхні антропонімні уподобання, а й фіксує особливості розвитку української мови.

«Хрещені власні імена були закріплені церквою у церковних календарях чи складених у календарному порядку списках святих – так званих святцяx – імена канонізованих старозавітних і новозавітних святих та різних християнських подвижників» [2, с. 177], тому природно, що основу Грінченкового словника хресних імен посідають саме імена давньогрецького, давньоєврейського і латинського походження. Вони зафіксовані як в канонічній, так і в народнорозмовній формі, причому остання нерідко є заголовною у словниковій статті, на чому акцентує сам укладач, зазначаючи, що «часто імена, які за формою є здрібнілими, у народі вживаються як основні». Таке явище є закономірним, оскільки, на думку П. Чучки, процес звукової та морфологічної адаптації церковно-християнських імен на українському мовному ґрунті закінчився приблизно у XV ст. [3 с. 602.] й був зумовлений тим, що запозичені імена для українців були чужими за формою і незрозумілими за змістом. Національномовна адаптація була також одним із продуктивних шляхів розширення офіційного іменника українців, а також одним із надійних засобів

ідентифікації народу: *Андріяш, Андрунь, Андрось* (< Андрій); *Варка, Варька* (< Варвара); *Григор, Грицько* (< Гргорій); *Ликера* (< Гликерія); *Вівдя* (< Євдокія); *Мотря* (< Мотрона)*. Зазначимо також, що саме такі адаптовані форми імен згодом послужили основою для прізвищевих назв, а відтак і прізвищ українців.

Зафіксовані у словнику Б. Грінченка чоловічі і жіночі імена засвідчують якісні і кількісні звукові зміни під дією фонетичних законів української мови, серед найпомітніших: перехід короткого грецького **а в о** (*Ондрій, Опанас*); заміна

початкового сполучення **-je в о**; *Омелян, Омеьлко* (< *Ємилианъ*), *Остан*, (< *Євстафій*); заміна близьких приголосних: *Микита – Никита, Микола – Никола*

Морфологічна адаптація відбувалась шляхом суфіксації повних чи усечених основ імен. Серед найпродуктивніших суфіксів слід відзначити *-к(о), -аш, -усь, -унь, -ик, -ець*. Прикметно, що зафіксовані суфіксальні форми імен могли втрачати демінутивне й пейоративне значення, оскільки деякі із них набули статусу офіційних форм.

Отже, власні імена людей – це пласт онімів, змінюється й оновлюється, під впливом історичних чинників, відтак іменник з погляду певного часового зрізу є одним із етнокультурних маркерів доби. Розширення іменника українців, його варіантність, є результатом взаємодії живого розмовно-побутового мовлення з офіційно-церковним, що у кінці 19-на початку 20 ст. якнайкраще ілюструє словник

* Ілюстративний матеріал подано за виданням Словарь української мови в 4 т. / упорядкував з додатком власного матеріалу Борис Грінченко. Т. 4 К.: Наукова думка, 1997. С. 548-563.

Бориса Грінченка, який фіксує як офіційні імена, що зазнали фонетичної й морфологічної адаптації.

Література:

1. Белей Л. Українські імена колись і тепер / Л. Белей. К. : Темпора, 2010. 128 с.

2. Худаш М. з історії української антропонімії . К.: Наукова думка, 1977. 236 с.

3. Чучка П.П. Розвиток власних імен і прізвищ//Історія української мови. Лексика і фразеологія / В.М. Русанівський, В.О. Винник, В.Й. Горобець та ін. К.: Наукова думка, 1983. с. 592–620.

З М І С Т
СЕКЦІЯ 1

**МОВА І НАЦІОНАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ.
МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ**

Анна БАРАНОВСЬКА, Лідія ВЕРБИЦЬКА

**МОВА – МАРКЕР ІДЕНТИФІКАЦІЇ (ІДЕНТИФІКАЦІЙНА
ФУНКЦІЯ МОВИ)3**

Тетяна БОТВИН, Оксана ПИЛИПЕЦЬ

**ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО СЛЕНГУ В
СУЧАСНОМУ ВОЄННОМУ6**

Марта Б'ЯЛИК, Надія ФЕДИШИН, Христина ВОРОК

ПОРУШЕННЯ МОВНИХ НОРМ У СУЧАСНІЙ РЕКЛАМІ11

Оксана Гатала, Юлія ДЕМ'ЯНЧУК

**МОВА ЯК ЗАСІБ ЗБЕРЕЖЕННЯ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ
В УМОВАХ ВІЙНИ17**

Мар'яна ГДАКОВИЧ

**«СНОВИГАЮ ПО ОЦЬОМУ ЧОРТОВОМУ
БОЛОТОВІ»: ПЕТЕРБУРГ У РЕЦЕПЦІЇ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА20**

Зоряна ГОНТАР

**РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ25**

Кароліна ГРОМЧЕНКО

**ЗНАЧЕННЯ МОВИ У РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКІЙ ВІЙНІ
В УКРАЇНІ28**

Ігор ГУНЧИК

**ПРО ФОЛЬКЛОРНІ МОЛИТВИ ЯК ВЕРБАЛЬНИЙ
КОМПОНЕНТ ДАВНІХ НАРОДНИХ ОБРЯДІВ ГАСІННЯ
ПОЖЕЖІ В УКРАЇНІ33**

Інна ДАВИДЧЕНКО

**КЛЮЧОВІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МОВНИХ ІННОВАЦІЙ
ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ40**

Уляна ДОБОСЕВИЧ

НЕ БУДЬМО РУСОФОБАМИ!44

Анна КИЦАЙ, Ірина ДЕНИС

У МОВІ - СИЛА ЗБРОЇ49

Олег ЛОЗИНСЬКИЙ

ЗАСОБИ УКРАЇНСЬКОЇ ПРОТИДІЇ ВОРОЖІЙ ІДЕОЛОГІЇ57

Анатолій НЕСТЕР

МОВНА СКЛАДОВА ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ61

Марія ПОПЧУК, Тетяна ПУНДИК

ВІРШНИЦЯ ВОЄННОГО ЧАСУ - НАСТАСІЯ СЕМЕНЮК70

Тетяна ПАВЛИШ, Софія ЯЦЕНКО, Христина ВОРОК

**ПОКИ ЖИВА МОВА В УСТАХ НАРОДУ, ДО ТОГО ЧАСУ
ЖИВИЙ І НАРОД: МОВНА СВІДОМІСТЬ У
КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ74**

Василь СТАСЮК, Андрій КИРИЧЕНКО

**СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНЕ ПІДГРУННЯ “ГІБРИДНОЇ
ВІЙНИ” РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ВЕКТОР80**

Петро САХАН, Оксана ПИЛИПЕЦЬ

**МОВА ЯК ЗАСІБ САМОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА
САМОСТВЕРДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ84**

Марта СТРУС, Марія ІВАНЧЕНКО

**СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА АНГЛІЙСЬКИХ
ТЕРМІНІВ ВЕБ-ПРОГРАМУВАННЯ90**

Вікторія ТОМКІВ, Юлія ДЕМ'ЯНЧУК

**МОВА ЯК ІНСТРУМЕНТ МАНІПУЛЯЦІЇ В АСПЕКТІ
ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ95**

Вікторія ЦЕКОТ, Юлія ДЕМ'ЯНЧУК

РОЛЬ МОВИ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ УКРАЇНИ98

Богдана ЮСЬКІВ

**ВПЛИВ ЛІНГВІСТИЧНОЇ РИТОРИКИ ПОЛІТИЧНИХ ЛІДЕРІВ
НА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ В УМОВАХ
АГРЕСІЇ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ99**

СЕКЦІЯ 2

**НАЦІОНАЛЬНІ МОВИ І КУЛЬТУРИ В ЇХ СПЕЦИФІЦІ ТА
ВЗАЄМОДІЇ. УКРАЇНСЬКА МОВА У СВІТІ**

Тетяна ВИСОЦЬКА

**ГРАДАЦІЙНІ СПОЛУЧНИКИ В СТАРОУКРАЇНСЬКІЙ МОВІ
XVI-XVII СТ.: ГЕНЕЗА, СТРУКТУРА, ВИКОРИСТАННЯ106**

Роман ВЕЛИКИЙ

**МЕТАМОРФОЗИ УКРАЇНСЬКОЇ ГОМІЛЕТИЧНОЇ
ЛІТЕРАТУРИ ДОБИ МОНГОЛЬСЬКОГО ПЕРІОДУ110**

Марія ІВАНЧЕНКО, Вікторія ТОКАЙ

**ЛОГІСТИЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ
МОВИ: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД114**

Соломія КОГУТ, Ірина ДЕНИС

ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ119

Тетяна ЛИПЧЕНКО

**МОВА ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ, ВІДОБРАЖЕННЯ Й
РОЗКРИТТЯ КУЛЬТУРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ124**

Марта ПОДОЛА, Тетяна ЛИПЧЕНКО

**МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ129**

Юрій МИЩАК, Оксана ПИЛИПЕЦЬ

**ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЕТНІЧНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ134**

Микола ПАНАСЮК, Надія САЛАМІН

МЕЛОДІЙНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. У ЧОМУ ТАЄМНИЦЯ? ..139

Анастасія ПОЛТИЛО, Андрій ЦЮПРИК

**ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
В СУЧАСНОМУ СВІТІ143**

Наталія ПУСТОВА, Марія ІВАНЧЕНКО

**SPECIFIC ISSUE OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL
TEXT STRUCTURE146**

Надія САЛАМІН

МІЖКУЛЬТУРНА АТРАКЦІЯ ТА ЇЇ ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ150

Денис ШИБОВСЬКИЙ, Надія САЛАМІН

**УКРАЇНСЬКА МОВА - СИМВОЛ СВОБОДИ, ЄДНОСТІ,
РІШУЧОСТІ ТА СМІЛИВОСТІ У ВСЬОМУ СВІТІ154**

Ірина СКОВРОНСЬКА

**ЕМІГРАЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦЯМИ ЗА КОРДОНОМ158**

Вероніка ЯРИНИЧ, Тетяна ЛИПЧЕНКО

**МОВА ТА МІЖНАЦІОНАЛЬНІ ВІДНОСИНИ: ЇХ КУЛЬТУРА
ТА КОНЦЕПТ163**

СЕКЦІЯ 3

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Оксана КЛАК

**НАУКОВИЙ ТЕКСТ ТА ЙОГО РОЛЬ У ВИВЧЕННІ
ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА ЗА
ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»168**

Тетяна КОНІВІЦЬКА

**ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ У ЗВО В ЧАС ВІЙНИ171**

Наталія ЛОГВИНЕНКО

**ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ
ОСОБИСТОСТІ КУРСАНТІВ175**

Victoriia LUZHETSKA, Angela POSOKHOVA

**UKRAINIAN SCHOOLING AS A COMPONENT OF THE IDENTITY
OF THE UKRAINIANS ABROAD179**

Світлана СКАЛЬСЬКА

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
У ФАХОВОМУ КОЛЕДЖІ183**

Олеся ЦЕРКОВНЯК-ГОРОДЕЦЬКА

**РОЛЬ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У
ФОРМУВАННІ СВИТОГЛЯДУ КУРСАНТІВ187**

Оксана КОСТИВ

**ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ У ВИКЛАДАННІ ФАХОВИХ
ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ189**

Олеся Сколоздра-ШЕПІТКО

**ЕТИКЕТНІ ВИГУКИ У ДРАМАТИЧНИХ ТВОРАХ ІВАНА
ФРАНКА ЯК ВИЯВ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ
УКРАЇНЦІВ194**

Олена ТРУШ

**ДОВЖИНА ТА ГЛИБИНА
СКЛАДНИХ БАГАТОКОМПОНЕНТНИХ РЕЧЕНЬ У
НАУКОВОМУ МОВЛЕННІ ІВАНА ФРАНКА199**

Ірина БАБІЙ

**ІМЕННИК УКРАЇНЦІВ В ЛЕКСИКОГРАФІЧНОМУ
ОПРАЦЮВАННІ Б. ГРІНЧЕНКА207**